

Zkušenosti, možnosti a překážky lidí se sluchovým postižením v kontaktech se slyšícími

Veronika Srncová

Diplomová práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Veronika SRNCOVÁ**
Osobní číslo: **H10699**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Zkušenosti, možnosti a překážky lidí se sluchovým postižením v kontaktech se slyšícími**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek.
Příprava metodiky výzkumu.
Realizace kvalitativního výzkumu.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

FREEMAN, D. Tvé dítě neslyší? Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1992.

HRONOVÁ, A. Raná komunikace mezi matkou a dítětem: Neslyšící matka se svým sluchově postiženým dítětem. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 2002.

KEBLOVÁ, A. Sluchové vnímání u zrakově postižených. Praha: Septima, 1999. ISBN: 80-7216-080-X.

LEJSKA, M. Poruchy verbální komunikace a foniatrie. Brno: Paido, 2003. ISBN: 80-7315-038-7.

STRNADOVÁ, V. Hádej, co říkám, aneb, Odezírání je nejisté umění. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR. 1998. ISSN: 0323-0732.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Hana Včelařová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

27. dubna 2012

Ve Zlíně dne 17. ledna 2012

A. Lengalová

Alcedo

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 26.9.2012

.....
L. MUCOP

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

V teoretické části diplomové práce jsem specifikovala poruchy sluchu, možnosti a kompenzace těchto poruch formou využití tlumočnických služeb a kompenzačních pomůcek u jedinců se sluchovou vadou. Dále se věnuji komunikaci mezi lidmi se sluchovým postižením a jejich vzdělávání. Zabývám se také minoritní kulturou těchto lidí a problematikou sluchově postiženého dítěte žijícího ve slyšící společnosti. V praktické části jsem se zaměřila na vnímání komunikačních bariér mezi sluchově postiženými jedinci a slyšící majoritou. Vliv komunikačních bariér byl prokázán zejména v oblasti vzdělávání, jejich důsledkem je mimo jiné špatná znalost českého jazyka, která dále prohlubuje nepochopení mezi slyšící a sluchově postiženou společností.

Klíčová slova:

Sluchově postižený jedinec, kompenzace, komunikační bariéra, interakce, vnímání vlastní kultury, možnosti seberealizace

ABSTRACT

In a theoretical part of the thesis, there I specified hearing malfunctions, possibilities and compensations of these handicaps using interpret services and compensation instruments for hearing handicapped persons. The thesis is also about the communication between hearing handicapped people and their education. A minority culture of these people and problems of hearing handicapped children living in a not hearing disabled community is other topic of this thesis. The practical part of the thesis is aimed at perception of the communication barriers between hearing handicapped persons and not hearing disabled majority. The influence of the communication barriers have been proven especially in a section of education. That's the reason for a small knowledge of the Czech language, which causes a getting bigger of misunderstanding between hearing and hearing handicapped society.

Key Words:

hearing handicapped person, compensation, com barrier, interaction, perception of own culture, possibilities of personal self fulfillment

Poděkování

Zejména bych chtěla poděkovat vedoucí mé práce PhDr. Haně Včelařové za odborné vedení, rady a připomínky, které mi poskytla během zpracovávání diplomové práce. Rovněž děkuji všem sluchově postiženým respondentům, jež vyplnili ankety a účastníkům, jež zodpověděli na všechny otázky z rozhovoru. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat tlumočnicím, které mi vyšly velmi vstříc.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Veronika Srncová

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 PORUCHY SLUCHU	13
1.1 SLUCHOVÉ VADY.....	13
1.2 SLUCHOVÉ POSTIŽENÍ.....	14
STUPNĚ SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ.....	14
1.2.1 Rizikové anatomicko-fyziologické faktory při vzniku vrozené vady sluchu	16
1.2.2 Neslyšící člověk	16
1.2.3 Nedoslýchavý člověk.....	16
1.3 KOREKCE VAD SLUCHU	17
1.3.1 Sluchadla	17
1.3.2 Sluchová protetika s použitím chirurgických postupů	19
1.4 REHABILITAČNÍ A KOMPENZAČNÍ POMŮCKY PRO SLUCHOVĚ POSTIŽENÉ OBČANY.....	20
1.4.1 Dělení základních rehabilitačních a kompenzačních pomůcek.....	21
2 KOMUNIKACE NESLYŠÍCÍCH	24
2.1 KOMUNIKAČNÍ BARIÉRY	24
2.2 KOMUNIKAČNÍ PROSTŘEDKY SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH.....	25
2.2.1 Odezírání	25
2.2.2 Znakový jazyk	30
2.2.3 Znakovaná čeština	33
2.2.4 Prstová abeceda	33
3 TLUMOČENÍ	35
3.1 TLUMOČNÍK.....	35
3.2 TLUMOČNICTVÍ V RŮZNÝCH SFÉRÁCH ŽIVOTA.....	36
3.3 DRUHY TLUMOČENÍ.....	37
3.4 ZPROSTŘEDKOVATELÉ A ZAMĚSTNAVATELÉ TLUMOČNÍKŮ.....	38
3.5 ZPŮSOBILOST TLUMOČNÍKŮ ZNAKOVÉHO JAZYKA	38
4 KULTURA SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH OSOB	39
4.1 KONVENCE SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH	39
4.2 KOMUNITA SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH OSOB	40
4.2.1 Postavení v komunitě	40
4.2.2 Zájmová činnost neslyšících	41
5 VZDĚLÁVÁNÍ SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH OSOB	43

5.1	ŠKOLSKÝ SYSTÉM.....	43
5.2	PŘÍSTUPY K VYUČOVÁNÍ NESLYŠÍCÍCH OSOB.....	44
5.2.1	Bilingvální komunikace	44
5.2.2	Totální komunikace.....	44
5.2.3	Orální metoda	45
5.3	INTELIGENCE SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH	45
5.4	INTEGRACE SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH.....	45
5.4.1	Tlumočnictví v rámci integrovaného školského systému	46
5.5	VÝKLAD UČIVA	47
5.5.1	Čtení u sluchově postižených.....	48
5.5.2	Písemný projev u sluchově postižených.....	49
6	SLUCHOVĚ POSTIŽENÉ DĚTI.....	50
6.1	VÝCHOVA SLUCHOVĚ POSTIŽENÉHO DÍTĚTE V RODINĚ	50
6.1.1	Problémové chování.....	50
6.2	VÝVOJ ŘEČI.....	51
6.2.1	Kritické období pro rozvoj řeči	51
6.3	KONFLIKT MLUVENÉ A ZNAKOVANÉ ŘEČI.....	52
6.3.1	Integrace dítěte ve vlastní rodině.....	53
II	PRAKTICKÁ ČÁST	54
7	METODIKA	55
7.1	VÝZKUMNÝ PROBLÉM	55
7.2	CÍL VÝZKUMU	55
7.3	VOLBA CÍLOVÉ SKUPINY	56
7.4	SBĚR A ZPRACOVÁNÍ ÚDAJŮ	56
7.4.1	Typ výzkumu.....	56
7.4.2	Výzkumné metody	57
7.4.3	Zpracování dat.....	58
8	INTERPRETACE DAT	59
8.1	INTERPRETACE DAT ZÍSKANÝCH Z ROZHOVORŮ.....	59
8.2	INTERPRETACE DAT ZÍSKANÝCH Z ANKETY.....	72
8.2.1	Obecné otázky	72
8.2.2	Oblast vzdělávání	77
8.2.3	Oblast společenského života	79
	ZÁVĚR	88
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	91
	SEZNAM GRAFŮ	95
	SEZNAM PŘÍLOH.....	97

ÚVOD

Sluch umožňuje příjem informací, které nám napomáhají orientovat se ve světě, kde se běžně dostáváme do interakce se slyšícími lidmi. Narušení schopnosti vnímání zvuků má za následek vznik překážek tvořících se mezi sluchově postiženou minoritou a slyšící majoritou. Pro tuto skupinu lidí je typická značná sociální izolovanost od ostatních, dokonce patrnější, nežli u lidí zrakově postižených. Už jen na základě této skutečnosti lze usoudit, že komunikace s těmito lidmi bude poměrně náročná a vyžadující značnou dávku empatie, tolerance a snahy ze strany většinové slyšící populace. Důležitým faktorem ovlivňujícím sociabilitu je věk postižených, dále doba, kdy sluch částečně nebo úplně ztratili, míra postižení a snaha o pochopení těchto lidí.

Jakožto každé postižení s sebou přináší určitá omezení, tak i ztráta sluchu velkou měrou limituje možnosti sluchově handicapovaných lidí. Značným omezením je v tomto případě špatná percepce sluchu, potažmo nekvalitní komunikace se slyšícími lidmi, což vyúsťuje ve vznik komunikačních bariér. Zdravý slyšící člověk si snad ani nedovede představit, jaká úskalí lidé se sluchovým postižením zažívají. Počínaje problémy s komunikací v běžných situacích, kdy potřebují zjistit určité informace nebo v osobním životě, např. při seznamování či společenských setkáních. Je zřejmé, že život s tímto handicapem není snadný, ale na druhou stranu jim využití dnešní techniky, zahrnující bohatou škálu kompenzačních pomůcek, umožňuje spokojenější život se zmírněním problémů a starostí.

Bohužel je stále poměrně málo slyšících lidí, jež znakovému jazyku rozumí a umí ho používat. Myslím si, že kurz znakové řeči by měl být bezplatný či za symbolickou částku. Tímto způsobem by se mezi veřejností zvýšila poptávka po tomto způsobu komunikace, což by zřejmě mělo za následek redukci komunikační bariéry mezi slyšícími a sluchově handicapovanými. V konečném důsledku by se tím současně snížila sociální izolovanost ze strany sluchově postižených lidí. Za stávající situace se musí sluchově postižení lidé většinové společnosti přizpůsobovat.

Ke zvolení tohoto tématu mě inspiroval neslyšící lektor, k němuž jsem docházela na kurz znakové řeči. Čili, on byl tím prvotním impulsem, který ve mně vzbudil zájem o problematiku sluchově handicapovaných lidí a současně zvědavost, zda vůbec vnímají své postižení jako handicap, jaké starosti jim jejich postižení přináší a jaké mají zkušenosti se slyšící populací.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PORUCHY SLUCHU

Tato kapitola byla zvolena vzhledem k tématu, jež je zaměřeno na sluchově postižené jedince, u nichž je sluchové postižení determinováno vadou sluchu.

Sluch poskytuje člověku přibližně patnáct procent veškerých informací z okolního prostředí (Keblová, 1999). S narůstajícím rozsahem poškození sluchu se snižuje schopnost vnímání intenzity zvuku a rozsah přijímaných tónů, čímž se narušuje fonematičnost sluchu (Strnadová, 1998) a vyúsťuje ve sluchovou vadu.

1.1 Sluchové vady

Sluchové vady

Sluchové vady se člení se na základě postižení sluchové dráhy na převodní, percepční a smíšené (Světlík, 2000).

Převodní (konduktivní)

Zahrnují oblast zevního zvukovodu a středního ucha (Strnadová, 1998). Převodní či středoušní porucha je způsobena závadou zevního ucha (boltce či zvukovodu) nebo středního ucha (bubínku a sluchových kůstek). Mezi nejčastější příčiny poruchy převodní patří záněty nosohltanu, Eustachovy sluchové trubice a středního ucha (Šupáček, 1982).

Smyslově-nervové (percepční)

Jedná se o poškození či neúplný vývoj vnitřního ucha včetně sluchového nervu. Percepční typ sluchového postižení způsobuje veškeré ztráty sluchu od lehké nedoslýchavosti až po úplnou hluchotu (Strnadová, 1998). Percepční či nitroušní porucha je zapříčiněna poruchou nervové části sluchového ústrojí – vnitřního ucha a sluchového nervu a je při ní porušeno vnímání zvuku ve vnitřním uchu. Nejčastějšími poruchami sluchu jsou poruchy dědičné či získané během těhotenství či života (Šupáček, 1982) a patří mezi ně stařecká nedoslýchavost neboli presbyakuze (Světlík, 2000). Středoušní poruchy sluchu lze léčbou, na rozdíl od nitroušních poruch, zcela odstranit či značně zlepšit (Šupáček, 1982), což je způsobeno

složitostí sluchového nervu a hlemýždě, vyžadující si při zákroku aplikaci tisíců mikrozá-
sahů. V případě percepční hluchoty se jedná o vadu získanou, vliv prostředí, genetické vli-
vy či nezjištěné příčiny (Freeman, 1992).

Poruchy smíšené (kombinované)

V některých případech se ke sluchovému postižení přidruží jiná vada. Mezi přidružené
vady sluchově postižených patří mentální postižení, někdy mylně diagnostikováno, vlivem
špatné komunikaci mezi neslyšícím a psychologem. Mezi další přidružené vady patří vady
zraku, mozková obrna, zarděnkový syndrom, afázie, dysfázie, centrální poruchy řeči
a psychiatrické poruchy, kdy se poruchy chování a emocí vyskytují častěji u dětí sluchově
postižených nežli u dětí slyšících. Do přidružených postižení patří i jiná postižení např.
srdeční vada, epilepsie, ortopedické vady, rozštěp patra atd. (Freeman, 1992).

Mezi dětmi s kombinovanými vadami jsou značné odlišnosti, a jejich individuální potřeby
se nedaří zcela plnit. Na tuto problematiku existuje stále málo odborníků, tudíž je jejich
budoucnost v určité míře v rukou rodičů a pedagogů. Financování školního systému je na
podporu kombinovaných vad stále nedostačující, což znemožňuje doškolování zaměstnan-
ců pracujících se sluchově postiženými dětmi. Problémem je zde i podceňovaný potenciál
těchto dětí, a to na základě špatných školních výsledků. Odborníci na vady sluchu se do-
mnívají, že přibližně polovina vad sluchu je „získaná“; např. vlivem zranění, infekcí či
užíváním drog. Zbylé poruchy jsou zřejmě genetického původu (Freeman, 1992). Sluchové
vady vedou ke sluchovému postižení.

1.2 Sluchové postižení

Stupně sluchového postižení

Lehká nedoslýchavost

Jedinec má potíže pouze za nevýhodných akustických podmínek (např. při hluku), zejména
v rámci konverzační řeči. Toto postižení si vyžaduje při tišším hovoru použití sluchadel.

Střední nedoslýchavost

Sluchově postižený již pociťuje problémy v běžném komunikačním styku. Lze ji částečně korigovat sluchadly, a to zmenšením vzdálenosti od zdroje či zvýšenou hlasitostí.

Těžká nedoslýchavost

Potíže se u sluchově postižených lidí vyskytují při konverzaci na krátkou vzdálenost i při zvýšené hlasitosti. Vzdálenost, nutná pro dorozumění, je pro postiženého člověka menší než dva metry.

Zbytky sluchu

Sluchově postižený rozumí konverzaci pouze těsně u boltce ucha, ale pouze částečně a zkresleně.

Hluchota

Praktická – postižený vnímá pouze některé zvuky, ale nepostačující k hodnotné komunikaci. Úplná – při ní postižený jedinec neslyší absolutně nic, tedy ani svůj vlastní hlas. Úplná ztráta sluchu si vyžaduje výuku ve znakové řeči.

Podle WHO termín „hluchý“ označuje těžkou ztrátu sluchu, při níž sluchově postižený jedinec není schopen slyšet ani za použití jakéhokoli zesilovače (Keblová, 1999). Úplně hluchých lidí je málo, většinou u sluchově postižených lidí existují určité zbytky sluchu (Freeman, 1992).

Hluchota se člení na hluchotu *postlingvální*, která vzniká po 4. roce života dítěte, čili po osvojení mluvené řeči.

Prelingální hluchota se projevuje u dětí do dvou let, u nichž došlo ke ztrátě sluchu po narození, nebo se již hluché narodily (Skřivan, 2000).

Medicínský model definuje hluchotu jako druh postižení a stav neodpovídající dané normě, jenž je třeba odstranit a léčit. Tímto způsobem se podporuje společenská inkluze, tedy začlenění se do většinové společnosti slyšících lidí (Novotná, 1997). Dědičná hluchota se na

rozdíl od vrozené může projevit i v pozdějším věku (Freeman, 1992). Při vzniku vady hrají důležitou roli biologické faktory.

1.2.1 Rizikové anatomicko-fyziologické faktory při vzniku vrozené vady sluchu

Mezi rizikové skupiny dětí se řadí nedonošené děti a děti matek, jež prodělaly před či v průběhu těhotenství zarděnky, cytomegalovir, toxoplazmózu atd. Poruchu sluchu mohou rovněž způsobit látky, jako jsou např. kanamycin, podávaný matce dítěte v průběhu těhotenství. Hluchota dětí je rovněž jeden z možných důsledků příbuzenských vztahů (Keblová, 1999). Vady sluchu lze se korigovat pomocí sluchadel či voperovaných implantátů.

1.2.2 Neslyšící člověk

Za neslyšícího lze považovat člověka, jehož slyšení je poškozeno do takové míry, kdy znemožňuje porozumění řeči pouze sluchem, jak s použitím sluchadla, tak bez něj. Veřejnost používá termínu neslyšící někdy neadekvátně, přičemž označuje za neslyšící i lidi nedoslýchavé (Strnadová, 1998). Podle kulturního modelu je za neslyšícího považován člověk užívající znakový jazyk jako hlavní komunikační prostředek a cítící sounáležitost s komunitou neslyšících (Novotná, 1997). V minulosti se pro neslyšící jedince užívalo termínu „hluchoněmý“ (Strnadová, 1998). Smutnou skutečností zůstává, že i velmi schopní neslyšící mohou být diagnostikováni jako mentálně postižení (Freeman, 1992).

1.2.3 Nedoslýchavý člověk

Za nedoslýchavého se považuje člověk, jehož slyšení je poškozeno do takové míry, kdy porozumění sluchem je velice obtížné nikoli však nemožné, jak s použitím sluchadla, tak bez něj nedoslýchavost (Strnadová, 1998). Nejširší skupinu mezi sluchově postiženými lidmi tvoří nedoslýchaví, jež mají sluch poškozen pouze částečně. Ve většině případů lze možné nedoslýchavost korigovat pomocí sluchadel (Světlík, 2000).

1.3 Korekce vad sluchu

Korekce je postup snažící se o kompenzaci poškozené funkce. U sluchových vad se upravují poškozené sluchové buňky (Lejska, 2003).

1.3.1 Sluchadla

Sluchadla jsou nejdůležitější pomůckou pro sluchově postižené, jež mají zachovány minimální zbytky sluchu (Světlík, 2000). Jejich účelem je maximální využití zbytku sluchu, aby tomu, co bylo zvukově zaznamenáno, mohl být přisouzen určitý smysl (Freeman, 1992).

Člověk se zbytky sluchu může, za pomoci sluchadel, postupně rozeznávat lidskou řeč, aniž by jí porozuměl. I u dětí s těžkými ztrátami sluchu je nezbytnost používání sluchadel i za předpokladu, že nenastane rozvoj řeči (Lejska, 2003).

Důležitá je představa o své vlastní zvukové stránce řeči, čili o její melodii, přízvuku a rytmu. Při kontrole hlasu dochází k rychlejšímu vývoji řeči, což má za následek kvalitnější dorozumívání v interakci s okolím (Šupáček, 1982). Ještě v první polovině minulého století byli nedoslýchaví lidé kvůli neexistenci elektronických sluchadel považováni za neslyšící (Strnadová, 1998). Všechna sluchadla mají společné komponenty, jako je mikrofon měnící zvuk na elektrický signál, zesilovač, sloužící k zesílení signálu, reproduktor (sluchátko) měnící elektrický signál zpět na hlasitější zvuk, zdroj a regulátor hlasitosti či zesílení. Dále se už liší pouze v doplňcích (Freeman, 1992).

Dělení sluchadel

a) Tvarovky

Vsazují se do zevního zvukovodu, přičemž musí být zachována těsnost, jinak hrozí únik zvuku, což vyvolá nepříjemné pískání (Freeman, 1992).

Kapesní sluchadla

Kapesní typy sluchadel se užívají zejména v prvních letech života dítěte. U dětí předškolního či školního věku je lze zaměnit za sluchadla menších velikostí, jež se dají zavěsit za ušní boltec (Šupáček, 1982). Mají několik výhod, např. elektronické součástky jsou u tohoto typu sluchadel větší, což umožňuje jejich mechanickou pevnost, proto se hojně využívají u velmi malých dětí a starých osob. Další výhodou těchto sluchadel je delší životnost baterie.

b) Závěsná sluchadla

Představuje nejpoužívanější typ sluchadel u dětí, kde jsou všechny prvky zabudovány v pouzdru (Freeman, 1992). U tohoto typu sluchadel je pouzdro umístěno za ušním boltcem (Hlaváčová, 2003) a jsou programovatelná (Jendrulek, 1997).

Účinnost sluchadel

Používání sluchadel nezaručuje, že dítě s těžkou vadou bude schopno využít zbytků sluchu a porozumět mluvené řeči. Zachycení zvuků může být velmi zkreslené, proto je třeba jejich procvičování. Bohužel, existují případy, kdy ani ta nejdokonalejší sluchadla zlepšení sluchu nenapomohou (Freeman, 1992). Bez kvalitních sluchadel se může nedoslýchavý člověk zdát jako prakticky hluchý, kdy mohou být jeho fonematické zbytky sluchu skryté a netrénované. Většina prakticky hluchých lidí v dospělosti nepoužívá sluchadla, i když je dříve nosila, a to i kvůli potřebě klidu a omezení poslechu nepříjemných zvuků (Strnadová, 1998).

1.3.2 Sluchová protetika s použitím chirurgických postupů

a) *Implantovaná sluchadla do spánkové kosti*

V druhé polovině devadesátých let se začala používat sluchadla, jež se implantují přímo do spánkové kosti. V určitých případech lze částečně vrátit sluch zcela neslyšícím lidem. Není možné stoprocentně počítat s tím, že pacienti s kochleárními implantáty budou normálně slyšící, ale někteří z nich dokáží bez problémů telefonovat, ale všichni z nich jsou schopni rozeznat hrubé zvuky např. auta či křik dítěte (Světlik, 2000).

Kochleární implantáty

Kochleární implantát je elektronické zařízení, jež prostřednictvím elektrického proudu stimuluje nervová zakončení sluchového nervu v hlemýždi. Je-li zachována sluchová dráha, je možné v mozku uměle vyvolat vjem podobný normálnímu slyšení (Lejska, 2003). Fungují na jiném principu nežli sluchadla, která zvuk zesilují, ale nenahrazují schopnost kochley dráždit sluchový nerv přeměnou zvukových signálů na elektronické impulzy (Novotná, 1997). Zvuk procházející kochleárním implantátem je zkreslený, jeho uživatel se ho musí teprve naučit zpracovat.

Kochleární implantáty jsou užitečné zejména pro postlingválně sluchově postižené lidi (Freeman, 1992), jež mají v paměti dosud zvuky, jejich výšku, intenzitu a znalost mluvené řeči (Skřivan, 2000). Při použití kochleárních implantátů nesmí hluchota trvat déle než 25 let a klient musí být zdravý. Nelze přesně stanovit, pro koho jsou kochleární implantáty vhodné a naopak, zda s ním bude člověk slyšet a slovům porozumí (Novotná, 1997).

Kochleární neuroprotéza funguje na jiném principu nežli sluchadla, kdy se zvukové vlnění transformuje na elektrické impulsy, které jsou složitým mechanismem upraveny a použity k dráždění sluchového nervu. Jedná se o nedokonalou kompenzaci vnitřní ucha - hlemýžďe a její spolehlivost se pohybuje v rozmezí 98 – 99 procent, bohužel cena této protetické pomůcky je značně vysoká (Skřivan, 2000).

b) Sluchové implantáty do mozkového kmene

Indikace tohoto typu zákroku je vhodná pouze u pacientů s oboustranně porušeným sluchovým nervem. Na rozdíl od kochleárních implantátů se elektroda nevkládá do vnitřního ucha, ale do mozkového kmene. Sluchová jádra jsou poté stimulována analogicky jako u sluchově postižených jedinců s kochleárním implantátem (Světlík, 2000). Kromě sluchadel usnadňují a zlepšují životní podmínky neslyšících tzv. kompenzační pomůcky.

1.4 Rehabilitační a kompenzační pomůcky pro sluchově postižené občany

Slouží ke kompenzaci vady sluchu, zlepšují sociální adaptaci a interakci s okolím. Sluchově postižení lidé mohou dostat příspěvek na pomůcku od okresního úřadu. Tyto pomůcky kompenzují ztrátu sluchu, přispívají k sociálnímu přizpůsobení a jsou nutné ke styku s okolím. Takto zakoupené pomůcky musí být pět let v užívání, až po uplynutí této doby, s nimi lze nakládat jako s vlastním majetkem. Nejvyšší příspěvek na kompenzační a rehabilitační pomůcky činí 50 až 100% z celkové částky. Okresní úřady ale mohou poskytnout klientovi i nižší částky, než jsou stanoveny vyhláškou (Jendrulek, 1997).

Podmínkou, za které bude poskytnut příspěvek na pomůcku, je potřebnost uživatele a nulová finanční úhrada příslušné zdravotní pojišťovny. Tento příspěvek poskytuje obecní úřad s rozšířenou působností, platný od 1. 1. 2003 na základě vyhlášky č. 182/1991 Sbírky (Hlaváčová, 2003, str. 13). Za poslední desetiletí se technologie a dostupnost kompenzačních pomůcek výrazně zlepšila, což jasně vystihuje následující věta.

„Být neslyšící dnes je naštěstí něco úplně jiného, než neslyšet před dvaceti lety.“ (Hrubý, 2000, str. 11).

1.4.1 Dělení základních rehabilitačních a kompenzačních pomůcek

a) Světelné signalizátory

Budíky pro neslyšící - Buzení probíhá po rozsvícení žárovky, fotoblesku či vibrátoru, jenž je vložen pod polštář neslyšících osob. Tímto způsobem se pouze poupraví klasický budík.

Dveřní zvonek - Tlačítko dveřního zvonku ovládá zařízení, které zhasíná a rozsvěcuje světla uvnitř bytu. Světla blikají jinak pro dveřní zvonek, jinak pro zvonící telefon atd.

Indikátor pláče dítěte - Funguje na principu změny pláče, prostřednictvím mikrofonu, na světelné blikání či vibrace.

Indikátory kouře, poplach při vloupání - Ke světelným indikátorům lze připojit detektory kouře či poplachová zařízení (Freeman, 1992).

b) Přístroje usnadňující komunikaci na dálku

Televizní vysílání – Stále se rozšiřuje sortiment televizních pořadů určených neslyšícím osobám, či pořadů se znakovým tlumočnickem (Freeman, 1992). Prostřednictvím televize získávají sluchově postižení informace formou skrytých titulků nebo prostřednictvím tlumočnicka znakového jazyka (Kosinová, 2008). Na obrazovce České Televize je příliš znakované češtiny i titulků, což je vhodný komunikační prostředek pouze pro neslyšící, jež ovládají český jazyk (Toráčová, 2008).

Dostupnost technického vybavení byla do nedávné doby poměrně omezena. V dnešní době je pořízení CD-ROMu nebo DVD ve znakovém jazyce daleko snazší než dříve.

Filmů, určených neslyšícím s neslyšícím hrdinou v hlavní roli je minimum, s neslyšícím hrdinou ve vedlejší roli jich existuje o něco více. Nabídka filmů pro děti není zatím rovněž příliš rozšířená, jedná se zejména o pohádky ve znakovém jazyce (Kosinová, 2008).

Informační a komunikační technologie - Informační technologie zaujímají v životě neslyšících velmi důležitou roli. Prostřednictvím virtuální komunikace – emailu, ICQ, MSN, chatu, je přenos informací zajištěn psaním či webovou kamerou. Přes mobilní telefon komunikují neslyšící pomocí SMS (Kosinová, 2008).

Další pomůckou jsou adaptéry, jež se nasadí na sluchátko a zajistí tím kvalitní zesílený poslech. Jejich výhodou je menší velikost a možnost snadného přenosu. Dalším komunikačním prostředkem je fax nebo elektronická pošta (Světlík, 2000).

Počítač - Univerzální kompenzační komunikační pomůckou pro sluchově handicapované je osobní počítač, hrající důležitou roli v otázce vzdělávání sluchově postižených lidí. Velmi užitečné jsou multimediální osobní počítače, vhodné pro výuku znakové řeči a odezírání. Faxmodemová karta zprostředkuje připojení na Internet nebo použití počítače jako faxu. Další výhodou využití počítače potažmo internetu spočívá v širších možnostech pracovního uplatnění (Světlík, 2000).

Mobilní telefony - Teprve v roce 1964 byl zkonstruován první psací telefon umožňující vedení psaného rozhovoru po běžné telefonní síti. Psané telefony představovaly pro sluchově postižené do té doby nesmírnou pomoc (Hrubý, 2000).

Telefon pro neslyšící (TDD) – Telefon se zesilovačem nebo se speciální cívkou ve sluchadle je vhodný zejména pro nedoslýchavé, méně již pro lidi se zbytky sluchu. Je schopen záznamu hovoru, má paměť pro předem napsané zprávy, možnost příjmu speciálních rozhlasových služeb přinášející zprávy nebo předpovědi počasí. Velký význam psacích telefonů spočívá v možnosti rozšíření společenských vztahů, čímž se zvyšuje motivace k učení se psané formy jazyka (Freeman, 1992). Další výhodou mobilních telefonů je zasílání textových zpráv, některé mobilní telefony jsou vybaveny vibračním vyzváněním, které je pro sluchově postižené ideální (Světlík, 2000). Hlasitost mnoha typů mobilních telefonů se dá nastavit, což je vhodné i pro středně až těžce nedoslýchavé. K mobilnímu telefonu lze na-

pojit indukční smyčku, jež má výhodu, že telefon nemusí mít sluchově postižený přímo u ucha či sluchadla (Hrubý, 2000).

Pagery - Jsou považovány za předchůdce mobilních telefonů. Jejich výhody spočívaly v ceně služeb, menší rozměry, dlouhá životnost baterie a pokrytí našeho území. Za nevýhodné se považuje skutečnost, že pagery fungují pouze jako přijímače hovorů, z čehož plyne, že příjemce nemá možnost zpětného volání (Hrubý, 2000).

c) Domácí zvířata

Za kompenzační „pomůcku“ lze považovat i zvíře. Psi se dokáží naučit odpovídat na jednoduché znaky, analogicky jako na slovní povely. Dokáží upozornit např. na příchozí návštěvu zvonící na zvonek atd. (Freeman, 1992).

2 KOMUNIKACE NESLYŠÍCÍCH

Tato kapitola popisuje komunikační prostředky v interakci s ostatními lidmi, a z toho plynoucí komunikační bariéry.

Porucha sluchu je jedno z nejzávažnějších a současně nejčastějších zdravotních postižení. Hlavním důsledkem této poruchy je narušení mezilidské komunikace, čímž trpí všichni zúčastnění; jak sluchově postižení lidé, tak jejich okolí (Světlík, 2000). Ze všech postižení, ztráta sluchu způsobuje nejvíce zmatků a nedorozumění v souvislosti s vytvořením adekvátního komunikačního systému (Freeman, 1992). Pro většinu neslyšících je představa komunikace se slyšícími velmi nepříjemná. Je to dáno nemožností registrace všech mluvených osob či změnou tématu vedoucí k vyloučení neslyšících ze společného rozhovoru. Proto se leckdy neslyšící vymlouvají na nemožnosti dostavení nebo zdržení se. Obvykle si ke komunikaci vybírají jen jednoho člověka. Do společnosti si s sebou berou pomoc či se přizpůsobují ostatním i za cenu toho, že neporozumí mluvenému slovu (Strnadová, 1998).

Citát: „ *Dva jsou společnost, tři jsou dav.*“ Tato věta výstižně poukazuje na pocity, které neslyšící prožívají ve společnosti slyšících (Strnadová, 1998, str. 144). Při komunikaci mohou vznikat různé překážky bránící dorozumívání.

2.1 Komunikační bariéry

Technická komunikační bariéra - Jedná se o jakoukoli smyslovou nedostupnost sdělované informace, zahrnuje tedy i optickou překážku při odezírání, užití prstové abecedy či použití vizuálně pohybových znaků.

Psychogenní komunikační bariéra - Při značných komunikačních problémech se může přidružit psychogenní komunikační bariéra, kdy neslyšící velmi trpí a vyhýbá se kontaktu s lidmi, s nimiž se dorozumívá. V konečném důsledku to může vést až k pocitům izolace a depresím.

Jazyková bariéra - Pro neslyšící je jazyková bariéra daleko závažnější problém nežli pouhá absence sluchu.

Informační bariéra - Pro většinu neslyšících není možné, kvůli nedostatečné znalosti jazyka, získávat informace četbou. Účastní-li se komunikace více osob, pak je pro neslyšícího jedince opět nemožné vstřebat veškeré potřebné informace.

Legislativní bariéra - I když je něco zákonně stanoveno, ve skutečnosti lze určitá nařízení obejít (Strnadová, 1998).

2.2 Komunikační prostředky sluchově postižených

2.2.1 Odezírání

Odezírání je schopnost vnímat mluvenou řeč vizuálně a porozumět obsahu sdělení na základě pohybů úst, mimiky obličeje, očí a gestikulace (Janotová, 1999). Mnozí lidé si myslí, že se odezírat naučí prakticky kdokoliv, výzkumy tento názor ovšem vyvracejí. Průměrný neslyšící člověk nemá pro odezírání lepší vlohy nežli člověk slyšící. Nedoslyšaví lidé sami často netuší, do jaké míry odezírají. Věří tomu, že řeči rozumí více díky sluchu nežli zraku, sluchové zkoušky poté prokáží chybné odezírání (Strnadová, 1998). Bylo prokázáno, že dobře odezírající člověk nemusí nutně znát každé slovo k pochopení sdělení (Janotová, 1999). Odezírajícímu k pochopení vyřčeného velmi napomáhá jeho znalost větného kontextu a sociální zkušenost (Strnadová, 1998).

Děti, jež se již naučily mluvu, ale začaly ztrácet sluch, se dokáží naučit odezírat samovolně bez pomoci druhých a mohou tímto způsobem mást i své vlastní rodiče po dobu několika let. Čím je člověk starší, tím se jeho schopnosti pro odezírání snižuje, což je zapříčiněno sníženou pohotovostí zpracování vjemů. Pro sluchově postiženého člověka je přirozenější pozorování viditelných znaků nežli mluvené řeči, ale i přesto je nucen se přizpůsobit většinové společnosti, čili naučit se odezírat. Nedoslyšaví jedinci s plynulým ovládním znakového jazyka dokáží odezírat lépe než jedinci bez této schopnosti, ale i přesto se pouze na

něj, při významných jednáních, jakožto na komunikační prostředek, nelze spolehnout. Kvalita odezírání je závislá na prostředí – osvětlení, prostorovém uspořádání, vzdálenosti a jiných okolních vlivech. Dále na podmínkách ze strany mluvčí osoby, kdy je třeba si uvědomit, že každý člověk mluví jiným způsobem. V neposlední řadě jsou důležité podmínky na straně samotné odezírající osoby v závislosti na zkušenostech a znalostech příslušného jazyka (Strnadová, 1998).

2.2.1.1 Překážky bránící odezírání

Osvětlení - Pro odezírání je nezbytné dobré osvětlení, jak doma, tak na veřejnosti (Janotová, 1999). Za nevhodné osvětlení se považuje osvětlení za zády mluvčí osoby, kdy odezírající vidí pouze siluetu mluvčího. Na konverzaci je vhodné upozornit zhasnutím a rozsvícením světla, zamáváním rukou nebo dotekem.

Tempo a rytmus řeči – Odezírající nestačí odezírat velmi rychlou řeč a naopak velmi pomalé vyjadřování narušuje rytmus řeči. Při odezírání je vhodné dělat v místě interpunkce krátké pauzy a užívat kratších vět při volném tempu řeči (Strnadová, 1998). Řeč mluvčí osoby by měla být přiměřeně rychlá, bez nepatrného čelistního úhlu (skrz zuby), bez širokého úsměvu, přiměřeného tempa a bez přebytečného slabikování slov (Janotová, 1996).

Vada řeči - Odezírání zkresluje vada řeči či skus mluvčího. Nesrozumitelné odezírání mají cizinci, s ne příliš dobrou češtinou.

Neočekávaný pohyb úst - Mluvený obraz může zkreslit jakýkoliv pohyb úst nepatřící k mluvním pohybům, např. žvýkání nebo usmívání se.

Nepochopení kontextu - Komunikátor někdy omylem zamění slovo s jiným slovem, a odezírající má pocit, že slovu správně rozuměl, což může mít za následek nepochopení celého

sdělení. Důležitým vodítkem při odezírání představuje situace, na kterou je obsah sdělení vázán. Neslyšící lidé při konverzaci se slyšícími potřebují naznačit změnu tématu a pro úspěšnost hovoru je lepší, pokud téma začínají právě oni (Strnadová, 1998).

Nedostatečná slovní zásoba - Odezírat lze pouze slova, která člověk dobře zná (Strnadová, 1998).

Množství samohlásek - Většina sluchově postižených vyslovuje krátké a dlouhé samohlásky nepřesně – polo dlouze. Množství samohlásek významným způsobem ovlivňuje srozumitelnost řeči při odezírání (Janotová, 1999).

Psychický stav odezírajícího - Při odezírání často dochází ke změně mluvního stylu, což je zapříčiněno rozčilením, únavou nebo spěchem (Janotová, 1999). Je to dáno i tím, že odezírající odezře přibližně 165 – 200 slov za minutu (Strnadová, 1998).

Vliv prostředí a vzhledu mluvčího - Odezírání rovněž zhoršuje rušné prostředí, odezírání z profilu či odezírání u lidí, jež nosí brýle s tmavými skly (Janotová, 1999).

2.2.1.2 Postavení obličeje a těla při odezírání

Při odezírání je vhodné, aby odezírající osoba měla oči minimálně v úrovni úst mluveného a nikoli až pod nimi. Při odezírání je pro odezírajícího velmi nepříjemná tzv. trojnásobná bariéra: Skloněná hlava, brýle na špičce nosu a knír. Odvrácení pohledu druhého člověka odezírající rovněž vnímá jako projev nezájmu o konverzaci.

Při sezení je pro neslyšícího velmi nepříjemná pozice bok po boku, kdy nemusí upozorovat, že osoba vedle něj již začala mluvit. Komunikaci rovněž brání sezení za dlouhým stolem. Optimální pozice pro navázání kontaktu a jeho udržení je postavení tváří v tvář. Seděli proti neslyšícímu dvě osoby, je vhodné, aby byly, kvůli zornému poli odezírajícího, co

nejbliže sebe. Nevhodná pozice pro sluchově postiženého člověka je při odezírání, pokud sedí či stojí mezi dvěma slyšícími komunikačními partnery (Strnadová, 2008).

Vzdálenost při odezírání

Za optimální vzdálenost, při níž se odezírá, se považuje jeden až čtyři metry, přičemž je tato vzdálenost individuální v závislosti na stavu zraku odezírajícího.

Často se slyšící mylně domnívají, že je pro neslyšící odezírání z těsné blízkosti přijatelnější, ale ve skutečnosti znemožňuje zaostření odezírajícího na ústa mluveného (Strnadová, 1998).

Dotyky při odezírání

Dotýkání má u sluchově postižených svá pravidla. Dotýká se vždy jen rukou, krátce, jemně a jen na určitých místech. Nereaguje-li neslyšící záměrně na dotyky, vyjadřuje tím svůj nezájem o konverzaci s mluvčím. Neslyšící se při vítání a loučení symbolicky líbají na obě tváře. Jsou tedy velmi kontaktní, dotýkají se často, a to i neznámých lidí. Dotyk vnímají jako prostředek, pomocí něhož chtějí svému okolí něco sdělit. U dětí jsou doteky výraznější než u dospělých (Strnadová, 2008).

Výraz obličeje při odezírání

Sluchově postižení lidé jsou odkázáni výhradně na vizuální příjem informací (Hamplová, 2001). Neverbální komunikace a řeč těla je tedy v centru jejich pozornosti (Tegze, 2003).

Výraz obličeje je nejdůležitějším doprovodem při slovním projevu, a to i jednoslovného. Oči jsou při navazování kontaktu u sluchově postižených lidí rovněž velmi významné, kdy dospělý dává dítěti najevo např. kde je hračka, kde si má sednout či vyjadřuje slova chvály apod. (Janotová, 1996).

2.2.1.3 Odezírání u dětí

Průzkumy potvrzují skutečnost, že schopnost odezírání rapidně vzrůstá do určitého věku dítěte – přibližně do 11 let, kdy po jeho dosažení dochází k jeho zpomalení či úplné stagnaci. Zvláštní pozornost, co se týče odezírání, by měla být věnována dětem, kdy se uvažuje o jejich možné integraci do školy běžného typu (Janotová, 1996).

U postižených dětí předškolního věku jsou fáze při odezírání rozděleny na:

- a) Primární odezírání, kdy si dítě tvoří spojení mezi pojmem a obličejem (nejčastěji matky) na základě častého opakování.
- b) U lexikálního odezírání dochází k asociacím mezi konkrétním jevem a faciálním zobrazením slova, jež je podporováno vnímáním vlastní artikulace.
- c) U integrálního odezírání jedinec vnímá již celistvý projev dané osoby a je schopen doplnit i neodezřené informace (Janotová, 1991).

Základní předpokladem dobrého odezírání je jeho procvičování.

2.2.1.4 Cvičení odezírání

Kvůli svému handicapu se sluchově postižené osoby zaměřují na lepší využití zrakových funkcí. Potvrdil se vztah mezi schopností prostorového vnímání, prostorovou orientací, odhadem vzdálenosti a schopností odezírat. Zrak lze cvičit již od raného dětství formou hry (Strnadová, 1998). U nás je zaužívaný počítačový program Oliver, zobrazující zjednodušené průřezy mluvidel při výslovnosti jednotlivých hlásek (Janotová, 1999).

Pro lepší odezírání existují segmentální cvičení směřující fotograficky k dokonalé zrakové percepci. Dále cvičení textová, kde se jedinec setkává při komunikaci se slovy, jež používá méně často, dále se jedná o cvičení zaměřena na doplňování neúplné informace v neznámém textu atd. Dalším typem jsou tematická a hovorová cvičení, s nimiž se setkáváme u kurzů odezírání pro dospělé neslyšící lidi. Jsou zaměřena na odezírání dnů v týdnu, měsíců, křestních jmen, pozdravů, denních činností, dopravních prostředků, sportů, potra-

vin, jídel atd. (Keblová, 1999). Na základě cvičení odezírání mohou neslyšící značně zlepšit jeho úroveň, kde je pro něj znalost jazyka nezbytností. Z neznalosti českého jazyka plyne, že některé sluchově postižené děti se nenaucily ve speciální škole dobře odezírat (Janotová, 1999).

Někdy mají sluchově postižení lidé tendenci předstírat, že mluvenému či psanému projevu rozumí, jedná se o tzv. blufování.

Blufování

Sluchově postižený člověk při odezírání blufuje, když něčemu či někomu nerozumí, ale tuto skutečnost nepřizná. Jedná se o jednu z nejčastěji používaných obranných strategií u neslyšících, vyskytující se již u dětí školního věku např. kvůli únavě. Důvodem blufování je tedy pocit únavy či neschopnosti a obavy ze ztráty trpělivosti mluvčího (Strnadová, 1998). Pro sluchově postižené lidi je daleko přirozenější komunikovat ve znakovém jazyce.

2.2.2 Znakový jazyk

Jedná se o uměle vytvořenou mluvenou řeč neslyšících lidí. Od řeči slyšících lidí se značně liší, a bývá tak mnohdy posuzovacím kritériem pro přijetí sluchově postiženého jedince do společnosti slyšících lidí (Strnadová, 1998). Tento dorozumívací systém je složen z vizuálně-pohybových prostředků: Tvaru rukou, jejich postavením, pohybů, mimiky a zapojením horní části trupu (Hlaváčová, 2003). Společně s ním se téměř vždy paralelně užívá i prstové abecedy (Freeman, 1992). Je rovněž vhodným komunikačním prostředkem v rámci skupinového rozhovoru (Strnadová, 1998), ale do značné míry omezuje rozvoj řeči a komunikaci na sociální skupinu, jež znakový jazyk ovládá (Chvátalová, 2001).

Znakový jazyk splňuje základní znaky jazyka – Systémovost, znakovost, produktivnost, svébytnost, historický záměr a ustálení po stránce gramatické a lexikální (Novotná, 1997). Jedná se o vizuální symboly vyjádřené gesty mající svou pravidelnost a systém. Znakový jazyk dokáže postihnout emoce, vtip, poezii a slovní obraty, samozřejmě svým specifickým

způsobem (Freeman, 1992) a na mluveném jazyce není zcela závislý. Jeden znak může odpovídat významu jedné věty a naopak (Strnadová, 1998).

Většina neslyšících dětí získává svůj rodný jazyk od neslyšících vrstevníků či dospělých, nikoliv od svých slyšících rodičů. Většina slyšících rodičů se dokonce ani nenaučí (pro vzájemnou komunikaci se svým neslyšícím dítětem) ryzí znakový jazyk (Freeman, 1992). U sluchově postižených lidí, jež si neosvojili žádný jazyk (ani znakový, ani mluvený) nastává tzv. semilingvinismus (Strnadová, 1998).

Soustava znaků

Znaky mohou být jednoduché i složené z více znaků, dále ikonické zobrazující typický znak pro daný výraz (např. kočka = vousy) a znaky umělé bez charakteristického znaku. Z dvou a více znaků jsou složeny nejčastěji pojmy z oblasti techniky, politiky a různých vědních disciplín. Skladba věty má stejnou strukturu jako v češtině, tedy podmět, přísudek a další člen. Otázky a rozkazy se vytváří pomocí mimiky a gestikulace (Růžičková, 2001).

Výrazové prostředky českého znakového jazyka

Manuální prostředky

- a) Postavení ruky (rukou) – Považuje se za nejdůležitější výrazový prostředek, jenž je kombinací pohybu ruky a postavení prstů. Některé znaky se vyjadřují obouručně jiné jednoručně.
- b) Pohyb ruky (rukou) – Vyjádřen směrem přímým, dokola, jednou nebo opakovaně.
- c) Lokalizace znaku – Člení se na stabilní, kde je znak ukázán vždy na stejné místo, tedy na obličej, hrud' atd., kdy změna umístění může způsobit změnu znaku či ztrátu významu slova.

Nemanuální prostředky

Jedná se o soubor nonverbálních projevů, čili kombinaci mimiky a gestikulace vyjadřující prožitky a pocity (Růžičková, 2001). Znakový jazyk je variabilní v rámci daného státu, ale i regionu, kde tvoří několik dialektů.

Jazyková různorodost

Každá země má jiný znakový jazyk, v rámci níž dále existují územní a sociální nářečí. Oficiální projev se liší od neoficiálního, je tedy rozdíl ve znakování ve škole a mimo ni. U dětí existuje tzv. dětská řeč či žargon u mladistvých. Znakový jazyk se na základě požadavků jeho uživatelů stále vyvíjí (Strnadová, 1998), přičemž je jeho znalost v rámci komunity neslyšících individuální.

Znalost znakového jazyka

Vizuálně pohybové znaky se neslyšící dítě může díky jejich dobré viditelnosti, ve vhodném vývojovém období, přirozeně naučit, právě tak jako slyšící dítě mluvený jazyk, aniž by se tím ohrozila pozdější výuka jeho mluveného jazyka. Bylo prokázáno, že děti se včasnou komunikační dovedností znakového jazyka měly lepší výsledky v odezírání, ve výuce mluvené řeči, v oblasti inteligence nežli děti navštěvující předškolní kurz mluvené řeči bez použití jazyka. Paradoxně tak byli méně vzdělaní rodiče při výchově dětí úspěšnější než vysoce vzdělaní slyšící lidé bez znalosti znakového jazyka (Strnadová, 1998). V naší zemi se dlouhou dobou nemohl znakový jazyk rozvíjet kvůli jeho odmítání a přehlížení (Jábůrek, 1998). Bohužel dodnes lidí věří v to, že znakový jazyk je ve srovnání s mluveným jazykem méněcenný, což částečně souvisí s poměrně nedávným legislativním uzákoněním znakového jazyka, jakožto plnohodnotného vyjadřovacího komunikačního prostředku (Růžičková, 2001).

V České Republice se zákon o znakové řeči přijal až koncem roku 1998 a platnosti nabyl 1.1.1999 (Novotná, 1997) a uzákonující znakový jazyk jako plnohodnotný komunikační ná-

stroj, kde uznává právo neslyšících lidí na používání znakového jazyka, vzdělávání a výuku s využitím znakové řeči (Růžičková, 2001).

Problém s osvojením znakového jazyka

Děti mají v mnoha případech problémem s osvojením si znakového jazyka, což je dáno i tím, že nemají vzor ve vlastní rodině, která je přibližně v devadesáti procentech slyšící. I přes snahu rodičů naučit se znakový jazyk, se stále nedaří vyhovět potřebám dítěte, které vyžaduje dynamiku a dobrou znalost znakového jazyka (Komorná, 2008).

Dalším komunikačním prostředkem využívající sluchově postiženými lidmi je tzv. znakovaná čeština, která má k českému jazyku svými pravidly blíže nežli znakový jazyk.

2.2.3 Znakovaná čeština

Jedná se o umělý útvar, vzniklý na popud slyšících lidí. Znaky jsou řazeny tak, aby co nejlépe vystihly strukturu a gramatiku mluveného jazyka. Rovněž doslovně překládá veškeré slovní druhy a tvary, v rámci níž se i koncovky znakují prstovou abecedou (Růžičková, 2001). Jde spíše o nápovědu při odezírání, poněvadž se jedná o mluvenou řeč doplněnou izolovanými znaky, čili používání znakované češtiny vyžaduje ovládnutí češtiny. Využívají ji ti, jež neznají gramatiku znakového jazyka, ale přitom chtějí znakovat. Slovní zásoba znakového jazyka v žádném případě neodpovídá slovní zásobě češtiny (Strnadová, 1998). Tlumočníci a lektori znakového jazyka jsou často slyšící či nedoslýchaví, jakožto děti slyšících rodičů, často zaměňují znakový jazyk se znakovanou češtinou. Dodnes se v rámci kurzů vyučuje znakovaná čeština místo znakového jazyka (Jábůrek, 1998).

2.2.4 Prstová abeceda

Používá formalizované a ustálené postavení prstů a dlaní jedné ruky k ukázání písmen české abecedy. Tvoří integrální součást českého znakového jazyka a znakované češtiny, využívající se k odhláskování cizích slov, odborné terminologie a pojmů, které doposud nema-

jí ustálené znaky v rámci českého znakového jazyka (Toráčová, 2008). Používá se na všech školách určené sluchově postiženým, kde napomáhá k rozvoji řeči (Růžičková, 2001). V našem školství se začala prstové abeceda pro neslyšící děti používat od 60. let minulého století jako pomůcka při odezírání a vyvozování hlásek (Strnadová, 1998). Jednotlivá poloha prstů jedné či obou rukou znázorňuje konkrétní hlásku (Hlaváčová, 2003). V ČR existují dva druhy abecedy – jednoruční a obouruční. Dospělí neslyšící dávají při komunikaci přednost spíše používání obou rukou (Strnadová, 1998).

Dvouruční prstová abeceda

V rámci komunikace se u nás využívá více dvouruční abecedy nežli jednoruční, i přes to, že vyžaduje zapojení obou rukou a je pomalejší. Na druhou stranu je tato abeceda snáze zapamatovatelná, protože se podobá latinským písmenům (Strnadová, 1998). Dvouruční prstovou abecedu užívají spíše starší neslyšící lidé (Růžičková, 2001).

Jednoruční prstová abeceda

Jednoruční (daktylní) prstová abeceda či daktylotika je v různých zemích různá (Strnadová, 1998) a představuje mezinárodní komunikační prostředek sluchově postižených (Růžičková, 2001). Je nevýhodná v tom, že její použití vyžaduje psanou znalost jazyka, což znemožňuje, aby jí používaly malé děti, dále je její aplikace poměrně pomalá a bez citového vyjádření. Ale přesto je významná, užívá se jí zejména pro slova nemající ekvivalenty ve znakovém jazyce nebo neexistují v uživatelském slovníku. Dále se jí užívá pro znakování jmen a má schopnost ovlivnit tvorbu nových znaků. Její výhodou je, že se jí lze naučit za pár minut či hodin (Freeman, 1992). Prstová abeceda zaujímá při komunikaci sluchově postižených spíše vedlejší roli (Strnadová, 1998).

3 TLUMOČENÍ

Tato kapitola je zařazena z toho důvodu, poněvadž tlumočnické služby významným způsobem zkvalitňují interakci sluchově postižených a slyšících lidí.

Tlumočení zajišťuje dorozumívání mezi dvěma a více osobami, jejichž vzájemná komunikace by jinak nebyla možná (Vysuček, 2008). Jedná se o specializovanou odbornou činnost, vykonávanou podle zákona o znalcích a tlumočnících pro potřebu toho, jenž si tuto službu objednal. Úkolem této činnosti je tlumočení jako ústní projev a překládání jako písemný projev (ze znakového jazyka a opačně) (Dingová, 2008).

3.1 Tlumočnick

Jedná se o fyzickou osobu, zmocněnou státem (Ministerstvem spravedlnosti či soudem) na základě zákona pro výkon tlumočnické činnosti a zapsané v seznamu znalců a tlumočnicků. Tlumočnick je osobou vykonávající překladatelskou a tlumočnickou činnost (Dingová, 2008) a musí se vždy přizpůsobit znalostem a zkušenostem neslyšícího klienta. Nemá-li neslyšící vyšší vzdělání (středoškolské či vysokoškolské) nemůže používat znaky vyžadující si znalost různých oborů souvisejících se studiem na těchto školách (Vysuček, 2008). Neslyšící studenti středních a vysokých škol mající průkaz ZTP či ZTO/P mají nárok na bezplatné tlumočnické služby (Toráčová, 2008). Vlivem nárůstu počtu tlumočnicků se zvýšil počet neslyšících osob studující vysoké školy (Freeman, 1992).

Při vykonávání své profese se musí řídit etickým kodexem zahrnující zachování mlčenlivosti, oznámení trestného činu státnímu orgánu či trestný čin překazit. Za nepravdivé křivé tlumočení (zejména u soudu) hrozí tlumočnickovi peněžité sankce či dokonce trest odnětí svobody (Toráčová, 2008).

3.2 Tlumočnictví v různých sférách života

Tlumočení v soudním řízení - Jedná se o velmi náročnou oblast tlumočení, která klade vysoké nároky na kvalitu překladu, pohotovost a míru zodpovědnosti za překlad (Červinková Houšková, 2008). Tlumočení u soudu vyžaduje výborné jazykové kompetence a tlumočnické schopnosti (Kronusová, 2008). Soudní tlumočení se může odehrávat i mimo soud, např. při výslechu na policii, při dialogu vedeným mezi klientem a jeho právním zástupcem, při právních konzultacích u právních poradců atd.

Při nesprávném pochopení vizualizace projevu komunikace sluchově postižených ze strany soudců a právníků může dojít k pochybení ve spravedlivém průběhu soudního jednání. Někteří právníci a soudci nerozumí neverbálním projevům sluchově postižených jedinců a navíc jim připadá tento projev nedůstojný, což vede i k omezení znaků ze strany tlumočnicka (Dingová, 2008).

Tlumočení pro děti - Komunikaci mezi neslyšícím a dítětem obvykle zajišťují rodiče, tlumočnick je povolán až v krajním případě. Bývá spíše přizván na psychologická či psychiatrická vyšetření, na policii nebo na tlumočení společenských či kulturních akcí pro děti (Červinková Houšková, 2008).

Tlumočení u lékaře - Podle statistik Centra zprostředkování tlumočnicků se jedná o nejvíce využívaný typ tlumočení.

Umělecké tlumočení - Jedná se zejména o divadelní tlumočení a tlumočení hudby a zpěvu. Cílem tohoto tlumočení je, kromě předání obsahu projevu, rovněž snaha o přenos emocionálního náboje.

Tlumočení společenských akcí – Tlumočnick překládá neslyšícímu člověku nejčastěji na akcích, jako jsou festivaly, plesy, veřejné vzdělávací akce, konference či přehlídky.

Tlumočení ve škole – Tlumočí se, jak ve školách pro sluchově postižené, tak ve školách pro slyšící, kde jsou integrovány neslyšící děti (Červinková Houšková, 2008). Na speciálních

školách pro sluchově postižené fungují speciální pedagogové se znalostí znakové řeči. Při integraci sluchově postiženého do běžné školy je tlumočnick většinou zaměstnán jako asistent pedagoga (Toráčová, 2008).

Na základních školách se obvykle tlumočnick nevyskytuje, poněvadž se předpokládá, že učitel, na základě svých jazykových a profesních kompetencí, zvládne konverzaci se sluchově postiženým dítětem.

Tlumočení v týmu – Obvykle překládají dva tlumočnicki, přestože pro kvalitní tlumočnický tým jsou zapotřebí minimálně tři překladatelé. Tento typ tlumočení snižuje stres a vyčerpání tlumočnicka a přináší lepší porozumění ze strany klientů.

Tlumočení rodinných událostí – Jedná se o důležité životní události klienta, zejména svatby, křtiny, pohřby, oslavy narozenin atd. Klient si vybírá tlumočnicka nejen podle schopnosti tlumočit, ale i podle schopnosti danou situaci prožít.

Tlumočení v běžných situacích každodenního života – Zahrnuje tlumočení v obchodech, jednání na úradech a sjednávání služeb různého charakteru. Pro tento typ tlumočení je typická neinformovanost slyšících o roli překladatele.

Tlumočení pro klienty se specifickými potřebami – Jedná se o klienty vyššího věku, žijící v izolaci (např. na vesnici), mající zdravotní postižení či nízké vzdělání v monolingvním orálním systému (Červinková Houšková, 2008). Značně individuální přístup si vyžaduje tlumočení pro klienty s různým stupněm mentálního postižení či psychickou poruchou (Vysuček, 2008).

3.3 Druhy tlumočení

V rámci simultánního tlumočení tlumočnick vyslovuje a ukazuje vše, co řečník řekl. U manuálního tlumočení se nevyslovuje naprosto vše, zvláště za předpokladu, kdy se tlumočí do ryzího znakového jazyka. Při hlasovém tlumočení se vyslovuje to, co sluchově postižený člověk ukazuje (Freeman, 1992).

3.4 Zprostředkovatelé a zaměstnavatelé tlumočnicků

Mezi *zprostředkovatele* tlumočnicků pro neslyšící patří pečovatelské služby a centra zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící.

Mezi *zaměstnavatele* tlumočnicků se řadí školy, organizace neslyšících (např. Česká unie neslyšících, LORM, FRPSP – Federace rodičů a přátel sluchově postižených) a provozovatelé TV stanic (zejména Česká televize).

Subjekty najímající si tlumočnicka, zpravidla přes zprostředkovatele, jsou úřady, policie a soudy (Kronusová, 2008).

3.5 Způsobilost tlumočnicků znakového jazyka

V našem státě stále neexistuje obecně uznávané, platné systematické vzdělávání a odborná příprava tlumočnicků znakového jazyka. Certifikační vzdělávací program České komory neslyšících tlumočnicků znakového jazyka byl prvním, jenž se pokusil o nápravu tohoto nedostatku v oblasti způsobilosti tlumočnicků znakového jazyka. Tento program obsahuje i praktickou a teoretickou přípravu soudních tlumočnicků pro neslyšící lidi (Dingová, 2008).

4 KULTURA SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH OSOB

Tuto kapitolu jsem zařadila, vzhledem k uvědomění si rozdílů obou kultur, tedy většinové slyšící kultury a kultury sluchově postižených lidí.

Kultura je definována dle umění, víry, společných hodnot, historie a modelového chování dané společnosti. Slyšící lidé vnímají neslyšící osoby jako jedince s odlišným jazykem a minoritní kulturou (Kosinová, 2008). Do jisté míry je odlišnost vnímání těchto kultur podmíněna historickým kontextem a společenským jazykem (Novotná, 1997). Kultura neslyšících tvoří klíčový faktor pro vytvoření identity sluchově postižených lidí. Propojení dvou různých kultur (slyšící i neslyšící) bývá poněkud problematické (Kosinová, 2008).

Neslyšící mají svou vlastní kulturu, jež byla v minulosti špatně chápána a pronásledována skoro sto let (Freeman, 1992). Od 60. let minulého století existuje kulturně-jazykový model, jenž pohlíží na sluchově postižené jako na příslušníky menšiny s vlastní kulturou a jazykem. Příslušník této komunity se považuje za Neslyšícího s velkým „N“, čili člověka nikoliv nemluvícího, ale komunikujícího jiným jazykem. Jedná se tedy o zdůraznění jazykové a kulturní svébytnosti lidí a jejich identifikací s kulturou Neslyšících. Zástupci této kultury nepohlíží na hluchotu jako na postižení, ale vnímají ji kladně, jako jeden z prvků jejich kultury tvořící celkovou identitu sluchově postižených lidí. V ČR ještě nenastala shoda v terminologii pojmů – Neslyšící (ve smyslu příslušnosti ke kultuře) a neslyšící (ve smyslu sluchového postižení) (Novotná, 1997). V rámci kultury si neslyšící vytvořili své vlastní pravidla chování.

4.1 Konvence sluchově postižených

Sluchově postižení lidé si vytvořili svoji vlastní kulturu s vlastními konvencemi, které se mohou v důsledku špatné interpretace slyšícími jevit jako neslušné či nezdvořilé (Strnadová, 1998).

Tykání

Tykání je u neslyšících při styku se zcela neznámými lidmi běžnou záležitostí, nejedná se totiž o vyjádření vztahu mezi lidmi, ale jazykovou záležitostí. Je to dáno vztahem mezi znakovým jazykem a češtinou, přičemž znakový jazyk vykání a tykání nerozlišuje (Strnadová, 1998). Ve výchově se může vyskytnout problém vysvětlit neslyšícím to, co se považuje v majoritní společnosti slyšících za normální a vhodné. Jedná se zejména o vydávání různých zvuků či projevů neverbální komunikace (Freeman, 1992).

Stolování

Při stolování je u sluchově postižených lidí zcela normální mlaskání, srkání či skřípání příborů o talíř, což je pro slyšící lidi považováno spíše za neslušné, ale u neslyšících lidí zcela běžné. Intenzita hlasu je u neslyšících, vlivem jejich nemožnosti sluchové kontroly a nedostatečné praxe v ovládnutí vlastního hlasu, nepřiměřená (Strnadová, 1998).

Sluchově postižení vytváří určitá společenství neboli komunity, ve kterých fungují určitá pravidla, společná pro všechny její členy.

4.2 Komunita sluchově postižených osob

Neslyšící lidé se sdružují v tzv. komunitách a mají společné rysy jako je hluchota, komunikace ve znakovém jazyce a vzájemná podpora. Dorozumívání v komunitě neslyšících probíhá v národním jazyce, který je v každé zemi jiný. A každá komunita se dále člení na menší jednotky tzv. subkomunity, např. subkomunita gayů, neslyšících Židů, Černochoů atd. (Kosinová, 2008).

4.2.1 Postavení v komunitě

Jádro komunity tvoří sluchově postižení jedinci používající výhradně znakový jazyk. Dále od jádra jsou lidé mluvící rovněž znakovým jazykem, ale při návštěvě úřadů a jiných institucí používají i mluvenou řeč. V komunitě bývá nejvýše postaven ten, jenž dokáže používat

znakový jazyk za jakékoli situace, čili v rámci běžné konverzace, při vyprávění vtipů, hádanek, příběhů atd. V naší zemi se vztah k uznání jazyka teprve buduje, a proto jsou u nás nejvíce uznáváni jedinci, jež se nejvíce zasloužili o jeho prosazení a prosazení kultury neslyšících v rámci majoritní společnosti (Kosinová, 2008).

Stejně tak, jako zdraví jedinci, mají i sluchově postižení své vyžití, i když jejich možnosti jsou omezenější.

4.2.2 Zájmová činnost neslyšících

Neslyšící tvoří komunity ve formě klubů, spolků a jiných organizací (Strnadová, 1998).

Kluby pro neslyšící

Kultura neslyšících se rozvíjí převážně v klubech, kde probíhá spontánní komunikace ve znakovém jazyce. V ČR se v klubech setkávají převážně lidé středního a staršího věku.

Mezi zařízení tohoto typu patří např. Česká unie neslyšících, Svaz neslyšících a nedoslýchavých, Národní centrum pro neslyšící, Centrum pro kulturu a vzdělávání neslyšících atd. U nás, ze zájmově zaměřených klubů, existují převážně sportovní kluby, v nichž se soutěží na regionální i mezinárodní úrovni. Za největší sportovní událost se považuje tzv. deafolympiáda, což je obdoba olympiády pro neslyšící. Mezi hlavní klub patří Český svaz sportovců (Kosinová, 2008).

Umění a sluchově postižení lidé

Do umění postižených osob lze řadit veškeré kategorie umění, čili výtvarné, dramatické, hudební, literární, taneční i multimediální tvorbu (Novotná, 1997). Je mezi neslyšícími velmi rozšířené a má již dlouholetou tradici. Ale v ČR je jeho rozvoj spíše na začátku. Vizualním uměním, které zahrnuje malířství, sochařství a architekturu, chtějí umělci vyjádřit své přání a promlouvat tím ke kultuře neslyšících (Kosinová, 2008). Umělecká činnost do jisté míry ventiluje nezpracované emoce ze zážitků, utrpení, sociálního nepochopení, komunikační neúspěch či společenské nepochopení (Novotná, 1997).

Divadelnictví

Jevištní výstup neslyšících umělců umožňuje nastínění jejich kultury z jiného spektra (Kosinová, 2008). Školské systémy některých států umožňují sluchově postiženým studentům kreativně rozvíjet svou vlastní kulturu (Novotná, 1997). Ve školách pro sluchově postižené jedince existuje nepovinný předmět hudebně dramatická výchova. V roce 1992 se otevřel na Janáčkově akademii múzických umění vysokoškolský obor výchovná dramatika neslyšících, jehož absolventi se u nás mohou stát členy jediného profesionálního divadelního souboru pro neslyšící – Divadla Neslyším či pedagogickými pracovníky ve svém oboru (Kosinová, 2008). Janáčkova univerzita umožňuje, v rámci divadelního oboru určeného sluchově postiženým, studium předmětů jako je pohybové divadlo, akrobacie, klasický tanec, psychologie, pedagogika či historie péče o neslyšící osoby. Všechny předměty v rámci oboru pro neslyšící studenty jsou tlumočeny do znakového jazyka. Součástí studia je rovněž příprava a realizace divadelních představení (Kulichová, 2010, s. 1).

Respektování znakového jazyka je předpoklad pro zlepšení situace ve vzdělávání sluchově postižených lidí (Komorná, 2008).

5 VZDĚLÁVÁNÍ SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH OSOB

Touto kapitolou chci poukázat na podmínky lidí se sluchovým postižením v oblasti vzdělávání, které významně ovlivňují ostatní oblasti života sluchově postižených osob.

Neslyšící dítě by nemělo mít pocit, že se jeho hodnota odvíjí od schopnosti překonávání vlastní hluchoty, což je ve školních zařízeních velmi náročné (Freeman, 1992).

5.1 Školský systém

Podle zákona č. 155/1998 sb. o znakové řeči se za neslyšící pro účely tohoto zákona považují osoby, jež ohluchly před rozvinutím mluvené řeči, a u nichž velikost a charakter sluchové vady neumožňuje plnohodnotný rozvoj mluvené řeči, a dále osoby později ohluchlé a nedoslýchavé, které samy považují znakovou řeč za primární formu své komunikace (Kosinová, 2008).

Citace zákona o znakové řeči ve vztahu ke vzdělání: „*Neslyšící mají právo na a) používání znakové řeči, b) vzdělávání s využitím znakové řeči a c) výuku znakové řeči.*“ A druhým zákonem vztahující se ke vzdělávání je školský zákon fungující od 1. 1. 2005, jenž vnímá postiženého jako žáka se speciálními vzdělávacími potřebami: „*Dětem, žákům a studentům, kteří nemohou vnímat řeč sluchem, se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím znakové řeči.*“ (Kosinová, 2008, str. 42).

Realita je ovšem jiná, protože ve většině případů nedochází k naplnění tohoto práva. Příčina je buď v nedostatečném financování škol či neuspokojující příprava budoucích pedagogů, pracujících na školách se sluchově postiženými (Kosinová, 2008). A přitom nemožnost používání znakového jazyka ve vzdělávání a výchově neslyšících dětí může mít nedozírné následky (Novotná, 1997). Ve školách pro neslyšící jsou uplatňovány různé přístupy k výuce, kde se za nejefektivnější v dnešní době považuje tzv. bilingvální komunikace.

5.2 Přístupy k vyučování neslyšících osob

Moderní výukové metody usnadňují sluchově postiženým získat vysokoškolské vzdělání, přičemž ale musí vynaložit daleko větší úsilí nežli slyšící (Hrubý, 1987).

5.2.1 Bilingvální komunikace

Dvojjazyčná metoda používá jako základ komunikace vlastní znakový jazyk neslyšící minority, jenž je později doplněn psanou formou jazyka (Chvátalová, 2001). Tento přístup byl na našem území zaveden v druhé polovině 19. století, kdy se některé předměty vyučovaly ve znakové podobě a jiné v mluvené podobě. Postupně tento přístup vytlačil přístup monolingvální, který přetrval několik desítek let, kdy se v 80. letech minulého století projevil pokus o vyučování formou totální komunikace. V roce 1990 se opětovně zavedl bilingvální přístup pro sluchově postižené děti, jenž se aplikoval v mateřské škole (školička PIPAN), načež se postupně rozšiřoval a stále rozšiřuje do škol pro sluchově postižené (Vysuček, 2008). Znakově bilingvální vzdělávací programy určeny pro neslyšící jedince, zrealizovány např. ve skandinávských zemích, dosahují v oblasti gramotnosti mnohem lepších výsledků než u výuky formou totální komunikace či orální metody (Komorná, 2008).

5.2.2 Totální komunikace

Speciální školy s metodou totální komunikace využívají veškeré komunikační prostředky v závislosti na individualitě dítěte, ale přesto je tato metoda ještě ne zcela ujasněná a nedochází k úplnému rozvinutí znakového jazyka (Vysuček, 2008).

Totální komunikace spočívá v pružném přístupu již od nejranějšího období dítěte s využitím veškerých komunikačních způsobů. Nepředstavuje pevný soubor technik aplikovatelný pro každé neslyšící dítě. I navzdory obvyklému použití znaků a mluvy současně (tzv. simultánní komunikace) nevylučuje princip totální komunikace jejich nezávislou a oddělenou aplikaci, vyžadují-li si to podmínky vzájemné interakce (Freeman, 1992).

5.2.3 Orální metoda

Speciální školy pro neslyšící děti, využívající orální metodu, brání v rozvoji znakového jazyka, poněvadž děti nemají žádný vzor aplikující znakový jazyk (Vysuček, 2008).

Zahraniční výzkumy z 80. let minulého století potvrzují, že neslyšící děti vychází ze školy jako negramotné a jejich čtenářské schopnosti (i v dospělosti) jsou na rovní schopností devíti až desetiletých dětí. Výzkumy provedené v 90. letech zjistily určitý posun v úrovni gramotnosti neslyšících (Komorná, 2008). Za velkou chybu historie pedagogiky sluchově postižených se považuje jednostrannost a hledání výhradně jediného a ideálního výchovného a rehabilitačního programu, jenž vznikl v 80. letech 20. století, a to právě orální komunikace (Novotná, 1997). I navzdory skutečnosti, že gramotnost sluchově postižených lidí se zvýšila, jsou mnoha slyšícími lidmi stále vnímáni jako osoby s nižším IQ.

5.3 Inteligence sluchově postižených

Slyšící děti dosahují ve škole podstatně horších výsledků nežli děti slyšící, a to i v případě srovnatelné inteligence. Spousta neslyšících ví daleko více informací, než prokazují jejich výsledky testů. Proto je třeba velké opatrnosti při rozhodování o tom, zda je dítě mentálně postižené či pomalé v rámci vstřebávání a chápání učiva. Dobrým ukazatel toho, zda učitel považuje hluchotu spíše za odlišnost nežli defekt, je jeho zkušenost s neslyšícími.

Než se dítě zařadí do určitého zařízení či programu, mělo by se brát v potaz, zda se dokáže podílet na školní kultuře (Freeman, 1992).

5.4 Integrace sluchově postižených

Integrace je přístup a způsob zapojení žáků se zvláštními vzdělávacími potřebami do hlavních proudů vzdělávání a do škol běžného typu (Lang, Berberich, 1998).

Integrace sluchově postižených, zejména nedoslýchavých, má v ČR dlouholetou tradici. Kromě technologického pokroku v souvislosti se sluchově postiženými dětmi došlo ke

změně v sociální pedagogické péči o sluchově postižené děti. Nejedná se pouze o klinické logopedy, ale i o speciálně pedagogická centra při školách pro sluchově postižené. Sluchově postiženým dětem se navíc věnují pediatři, otorinolaryngologové, foniatři a logopedové. Významná je vzájemná spolupráce odborníků, ale rovněž vstřícný vztah k rodině dítěte. Zařazení sluchově postiženého dítěte do ZŠ školy běžného typu roste s mírou postižení sluchové vady. Do normální školy lze zařadit děti středně a lehce nedoslýchavé (zejména s převodní nedoslýchavostí) a oboustrannou nedoslýchavostí a dále jednostranně nedoslýchavé nebo jednostranně ohluchlé (Janotová, 1996). Dítě strádá rovněž ve společenské oblasti, poněvadž neslyšící dítě má daleko méně kamarádů oproti slyšícím dětem (Freeman, 1992). Život na běžné škole by mohlo mít za následek sociální izolovanost sluchově postiženého a negativní vnímání své odlišnosti. Navíc se dítěti na škole běžného typu nemusí dostat tolik pozornosti, péče a odborného přístupu, kolik by bylo zapotřebí. Odborná úroveň je vyšší na speciální škole, která je zaměřena na speciální potřeby dětí (Kerrová, 1997). Čím je neslyšící dítě mladší, tím je integrace lepší, poněvadž v tomto věku není mluva prioritní. V pozdějším věku dochází k odcizení slyšících a neslyšících dětí, což je jednou z nevýhod integrovaného vzdělávání dětí se sluchovou vadou (Freeman, 1992). Pro lepší integraci by byla vhodná lepší spolupráce mezi učitelem, vedením školy a rodinou žáka se sluchovým postižením (Klenková, 2008).

5.4.1 Tlumočnictví v rámci integrovaného školského systému

Pro dítě je velmi omezujícím prostředím třída bez tlumočnicka. S tlumočnickem je prostředí více vyhovující, ne však ideální, kdy komunikace probíhá výlučně mezi neslyšícím a tlumočnickem. To má za následek větší izolaci mezi slyšícími a neslyšícími dětmi (Freeman, 1992). Myslím si, že dítě může tuto skutečnost zčásti ovlivnit vyšší znalostí národního mluveného jazyka.

Dosažené vzdělání

Dosažené vzdělání neslyšícího jedince zásadním způsobem ovlivňuje jeho komunikaci v českém znakovém jazyce, resp. úroveň dosaženého vzdělání je přímo úměrné znalosti českého jazyka. Vysokoškolsky vzdělaný neslyšící byl v minulosti spíše vzácností, což bylo zapříčiněno omezeností přístupu k samotnému vzdělání (Vysuček, 2008). Ještě na začátku 90. let minulého století mohla těžce postižená děvčata škol pro žáky se zbytky sluchu či neslyšící studovat pouze učňovský obor krejčovná nebo dělnice v kožedělné výrobě (Jábůrek, 1998). Dnes již existuje několik středních odborných učilišť, středních škol i vysokoškolských oborů pro neslyšící osoby (Vysuček, 2008). Po roce 1989 se podmínky pro sluchově postižené zlepšily; vznikla Federace rodičů a přátel sluchově postižených, Česká unie neslyšících, Sdružení klubů neslyšící mládeže a Sdružení pro kulturu neslyšících SORDOS. V roce 1992 dochází na Divadelní fakultě JAMU v Brně k otevření tříletého bakalářského studia pro neslyšící studenty – Výchovná dramatika pro neslyšící. V tomtéž roce vzniká ASNEP čili Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel. V roce 1994 vzniká Svaz neslyšících a nedoslýchavých a v roce 1996 Česká společnost tlumočnicků znakového jazyka (Jábůrek, 1998).

5.5 Výklad učiva

Výklad učiva by neměl být vyčerpávající, čili dítě by nemělo celou dobu pouze odezírat; měl by být kratší, prokládán praktickými ukázkami a obohacen o výraznější pohybový projev učitele, což by mělo pozitivní vliv na pozornost sluchově postiženého dítěte (Strnadová, 1998). Vyučující by neměl od neslyšících dětí očekávat znalosti, které sluchově zdravé děti získaly bezděčně - učením se od svých rodičů (Kosinová, 2008). Zpoždění se u sluchově postižených nejvíce projevuje v předmětech vyžadující znalost mluvené řeči, tedy – v českém jazyce, dějepise, občanské nauce atd. a o něco méně v matematice. Nejmenší problémy činí sluchově postiženým studium výtvarné a tělesné výchovy (Freeman, 1992).

5.5.1 Čtení u sluchově postižených

U sluchově postižených dětí bývá obvykle nepoměr mezi sociálně osobnostní a čtenářskou charakteristikou. Rozvoj v oblasti sociálně osobnostní odpovídá přibližně jejich kalendářnímu věku, jejich čtenářský věk však za věkem kalendářním značně zaostává. Sluchově postižené dítě potřebuje číst daleko více nežli dítě slyšící. Zejména kvůli zlepšení výslovnosti, porozumění textu, rozšíření slovní zásoby i sociální adaptability (Červenková, 1999).

Není zjištěno, do jaké míry musí dítě ovládat lidskou řeč, aby ji mohlo rozvíjet a zdokonalovat na základě četby. U dítěte, vlastnící alespoň základní znalost českého jazyka, lze jazykové znalosti na základě psaného textu významným způsobem rozvinout a zdokonalit. Rodiče dítěte s těžkou sluchovou vadou odhalí jeho vážné nedostatky jazyka obvykle až v době, kdy začíná dítě číst a psát. Pochybení nastává i kvůli tomu, že dítě poměrně dobře komunikuje, vlivu neverbální komunikace, rodinných znaků, znakované češtiny a znalosti kontextu (Červenková, 1999).

Neporozumění textu

Problémem sluchově postižených lidí zpravidla bývá malá slovní zásoba mluveného (ne znakového) jazyka, což souvisí i s častým nepochopením významu slov. Tato skutečnost má za následek mechanické naučení se slovům bez postrádajícího významu (Červenková, 1999). Sluchově handicapovaný nezná pojmy, které slovo představuje, např. zvukové jevy („něco žbluňklo“, „vítr šuměl v korunách stromů“). Sluchově postižené osoby rovněž neznají tvarosloví, čili slovo nerozpoznají v jiném tvaru (např. jdu – šel jsem mohou zaměnit za šil jsem). Neznají ani různá synonyma (např. květen – máj), ani homonyma (např. ucho může být jak u hrníčku, tak u člověka). Nerozlišují odlišnost významu při změně délky samohlásky, neznají frazeologii a rovněž mají problém s pochopením celkového kontextu spojení (Červinková Houšková, 2008). Sluchově postižení jedinci, jejichž znalost českého jazyka není na dobré úrovni, užívají přenesených pojmenování, jako jsou idiomy, které se mechanicky naučí (Novotná, 1997). Neslyšící člověk nemá v oblibě čtení z důvodu nezna-

losti jazyka, a tím pádem čtenému textu nerozumí. A vzhledem k tomu, že málo čte, ochuzuje se o příležitost daný jazyk lépe poznat a porozumět smyslu psaného textu. Odborníci vidí řešení této situace v tom, že by se děti seznamovaly s písemnou formou českého jazyka až po té, co budou znát obsah sdělení ve znakovém jazyce (ne ve znakované češtině).

V této situaci sehrávají velkou roli rodiče dětí s vadou sluchu, kdy je potřeba, aby před ním četli a vzájemně si vyprávěli o obsahu přečteného. Účelem je porozumění co nejvíce slovům.

5.5.2 Písemný projev u sluchově postižených

Psaní, ve srovnání se čtením, činí neslyšícím větší problémy. Při čtení je totiž neslyšící schopen využít kompenzačních strategií k porozumění psaného textu (Červinková Houšková, 2008). Při vnímání textu mají sluchově postižení značné problémy s konstrukcí a dokončením vět (Souralová, 2002). Neznalost gramatiky příslušného jazyka neslyšícímu člověku kvalitní písemné srozumitelné a jasné vyjádření (Komorná, 2008). Při psaní dělají slyšící lidé jiné chyby nežli neslyšící. Slyšící mají zafixovanou psanou podobu slova, tudíž v pravopise příliš nechybují. Větší problémy jim činí vytváření slov (např. přesmyknutí), délka samohlásek, utváření slovosledu, časování, tvoření záporu atd. Z tohoto důvodu si nechávají psát významnější korespondenci tlumočníky, rodiči a známými. Mezi sebou si neslyšící píšou bez pomoci druhých.

Neslyšící dítě se seznamuje s češtinou teprve v rámci školy prostřednictvím písma, kdy se naučí písmena, ale přesto není schopno porozumět významu, pro něj neznámých slov a právě z tohoto důvodu nelze inteligenci neslyšících posuzovat na základě jeho psaného a mluveného projevu, který je výhradně jazykovou záležitostí (Strnadová, 1998). Česká gramatika je náročná pro cizince, je tedy poměrně logické, že bude připadat velmi obtížná i lidem, co ji nikdy neslyšeli. Problém gramotnosti neslyšících osob z velké části tedy souvisí s výchovou a vyučováním v českém jazyce a narozením dítěte do rodiny slyšících (Komorná, 2008).

6 SLUCHOVĚ POSTIŽENÉ DĚTI

Tato kapitola je důležitá vzhledem k tomu, že se převážná většina sluchově postižených dětí rodí slyšícím rodičům, což má za následek vznik komunikačních bariér a ztížení podmínek pro všechny zúčastněné.

Neslyšící děti jsou často považovány za nevyzrálé, bez osobnostního rozvoje, čemuž lze do jisté míry zabránit prostřednictvím komunikace s rodiči, a to již od jejich raného věku.

6.1 Výchova sluchově postiženého dítěte v rodině

Výchova dítěte s sebou nese i ekonomický aspekt, přičemž náklady na sluchově postižené dítě mají vliv na životní standard dané rodiny. Financování lékařských služeb, kompenzačních pomůcek nebo změna bydliště kvůli lepší dostupnosti školy pro neslyšící může způsobit jisté pochybení a frustraci rodiny, což může mít nepříznivý dopad i na dítě samotné (Freeman, 1992).

6.1.1 Problémové chování

Studie zaměřené na problémové chování jednoznačně dokazují, že výskyt poruch chování u sluchově postižených dětí je daleko frekventovanější než u dětí slyšících. U mnoha dětí se příčina vzniku přisuzuje nedostatečné socializaci, čili nedostatečnému pochopení toho, co se od nich očekává a jakým způsobem dosáhnout uspokojení vlastních potřeb, aniž by to bylo společensky nepřijatelné.

Impulsivní problémové chování se u neslyšících dětí slyšících rodičů projevuje častěji nežli u dětí slyšících rodičů. Ovšem tuto skutečnost nelze tvrdit o neslyšících dětech neslyšících rodičů. Proto, autoři věnující se problematice chování, udávají jako hlavní determinant těchto projevů výchovu, kdy slyšící rodiče neslyšících dětí přijímají dokonale jejich hluchotu bez tendence změny v chování dítěte. Dítě někdy zneužívá svého handicapu a dochází k tzv. obchodování s hluchotou, kdy zneužívá své sluchové vady k vyvolání soucitu

a získání určitého benefitu (Freeman, 1992). Rodiče mají tedy značný vliv na výchovu dítěte, potažmo na jeho vývoj řečových schopností.

6.2 Vývoj řeči

Mluvenou řeč se dítě učí nápodobou vzorů během styku s okolním prostředím (Kaprová, 2000). Podmínkou schopnosti mluvení je tedy schopnost slyšet a pohybovat se v mluvícím prostředí (Dolejší, 2001). Nedostatky v časném řečovém rozvoji sluchově postižených dětí slyšících rodičů mají velmi závažné dopady na jejich budoucí život (Freeman, 1992). Situace dětí je ztížena skutečností, že rodiče o hluchotě svého dítěte častokrát neví. I hluché dítě je totiž schopno broukat, poněvadž tyto hlasové projevy nesouvisí se stavem sluchu (Strnadová, 1998). Rodiče jsou nenahraditelní, co se týče citového, sociálního a jazykového vývoje neslyšícího dítěte (Freeman, 1992). Čím později nastane u dítěte ztráta sluchu, a čím dříve je u něj po ztrátě sluchu zahájena vhodná péče, tím větší má naději na rozvoj řeči za předpokladu uspokojivého jazykového nadání a žití v dostatečně podnětném prostředí (Strnadová, 1998).

6.2.1 Kritické období pro rozvoj řeči

Rodinné prostředí výchovy, vhodné pro slyšící dítě, může být pro dítě neslyšící naopak rizikové. Existuje zde nebezpečí zanedbání vývojového období, vhodného pro osvojení jazyka (Strnadová, 1998). Dítě má tzv. citlivé období čili období optimální pro rozvoj řeči. Když se u sluchově postižených v tomto období neprojeví snaha o zlepšení řeči, neznamená to, že se později rozvinout nemůže, ale už ne tolik efektivně jako právě v tomto období (Freeman, 1992). Rodiče by proto měli rozvíjet jazykové schopnosti svého dítěte, co nejdříve a pokud možno, co nejvíce, přibližně do šesti let věku (Kronusová, 2008).

Didaktické prostředky pro rozvíjení zrakového vnímání

Sluchově postižené dítě se na začátku svého řečového vývoje učí popisovat a pojmenovávat předměty nacházející se v jeho bezprostředním okolí, zejména se tedy jedná o jeho hračky. Práce s obrázky děti rovněž motivuje, nejlépe ve spojení s hravou formou (Janotová, 1996).

6.3 Konflikt mluvené a znakované řeči

Neslyšící osoby mají pochopitelně jiné požadavky na komunikaci nežli slyšící lidé, což je velkým problémem slyšících rodičů sluchově postižených dětí, kterých je přibližně devadesát procent (Freeman, 1992). V případě, kdy si jedinec osvojí češtinu i mluvený jazyk, se hovoří o tzv. bilingvistu. Toto osvojení spojuje majoritní kulturu slyšících s minoritou neslyšících lidí (Kronusová, 2008).

Slyšící rodiče postrádají bezprostřední zkušenost s hluchotou, a proto nedokáží odhadnout potřeby a pocity neslyšících. Nevhodné, přestože dobře míněné zásahy ze strany rodičů mohou dítěti ublížit více nežli jeho samotné postižení. Proto si je důležité uvědomit, že účinná pomoc plyne z potřeb postiženého dítěte a ne z představ nepostižených rodičů (Strnadová, 1998). Častým problémem mezi neslyšícím dítětem a slyšícími rodiči je fakt, že je mu vytýkán jeho způsob komunikace. Místo toho, aby se rodiče naučili se svým dítětem komunikovat, tak poukazují spíše na jeho odlišnost (Freeman, 1992).

Dítěti může velmi uškodit situace, kdy se rodiče nesmíří s jeho sluchovým postižením. Chovají se k dítěti, jakoby bylo zdravé a mají na něj tudíž stejné nároky. Zajímá je spíše forma dorozumívání než časová schopnost a úspěšnost dorozumění. Svě dítě zatěžují a navíc dochází ke vzniku citových bariér, zejména po neúspěšných pokusech o korekci jejich postižení (Strnadová, 1998). Kromě citové absence má tato skutečnost za následek nedostatečnou informovanost sluchově postižených dětí, která se může promítnout do růz-

ných oblastí života, např. sexuální, kdy je jedinec ponechán svým vlastním pocitům a myšlenkám neuvědomující si pocit vlastní zodpovědnosti (Freeman, 1992).

6.3.1 Integrace dítěte ve vlastní rodině

Pro naprostou integraci neslyšícího dítěte do vlastní rodiny je optimální, pokud znakový jazyk ovládají všichni její členové (Freeman, 1992). Postoje společnosti vyvíjí tlak na rodiče neslyšících dětí. Pokud mu podlehnou a nezačnou se se svým dítěte komunikovat viditelným způsobem, způsobí tím duševní izolaci dítěte v rámci jeho vlastní rodiny (Strnadová, 1998).

PRAKTICKÁ ČÁST

7 METODIKA

Tato kapitola je věnována výzkumné části diplomové práce. Popisuje se zde výzkumný problém a cíle výzkumu, dále způsob výběru výzkumného vzorku a zvolená metodiku pro sběr a interpretaci výzkumných dat. Praktická část je zaměřena na vnímání komunikačních bariér sluchově postižených lidí při kontaktu se slyšící majoritou. Zajímá mě, do jaké míry vnímají sluchově postižení překážky v kontaktu se slyšícími, jak vnímají slyšící majoritu a jakou mezi sebou budou mít jednotlivé poznatky návaznost.

7.1 Výzkumný problém

Stanovení výzkumného problému: Zda a jaké jsou subjektivně vnímané prvky (možnosti, zkušenosti a překážky) sluchově postižených lidí v interakci se slyšícími.

7.2 Cíl výzkumu

Hlavním výzkumným cílem je zjistit subjektivně vnímané prvky (možnosti, zkušenosti a překážky) sluchově postižených lidí v interakci se slyšícími.

Dále jsou položeny dílčí cílové otázky:

- Jaké komunikační bariéry vnímají sluchově postižení lidé v oblasti vzdělávání?
- Jaké komunikační bariéry vnímají sluchově postižení lidé v oblasti osobního života?
- Jaké komunikační bariéry vnímají sluchově postižení lidé v oblasti společenského života?

Tyto dílčí cíle jsou vybrány vzhledem k tomu, že možnosti, zkušenosti i překážky vnímané sluchově postiženými jedinci jsou v úzké souvislosti s komunikačními bariérami.

7.3 Volba cílové skupiny

Výzkumu se zúčastnilo celkem 27 sluchově postižených respondentů. Z toho 6 respondentů absolvovalo rozhovor, který proběhl v Unii pro neslyšící Brno. Pět osob z šesti je prelingválně neslyšících a šestá respondentka je od narození těžce nedoslýchavá, využívající naslouchadlo. Všichni respondenti tvořili skupinu ve věku od 20 do 40 let.

Poslední účastnicí, jež mi poskytla rozhovor (nezávisle na sluchově postižených respondentech), byla tlumočnice (slyšící), která se vyjádřila k otázkám kladeným respondentům, kdy vnesla místy zcela jiný nezaujatý pohled na problematiku sluchově postižených lidí. Lidé s postižením sluchu jsou obecně považováni za uzavřenou komunitu, proto jsem velmi vděčná za respondenty, se kterými jsem přišla do styku, poněvadž byli velmi sdílní a poměrně komunikativní, i přes pokládání osobních otázek. Odpovědi tlumočnice jsem vkládala, během zpracovávání, do rozhovoru. Jako podklad a doplnění rozhovoru byla použita metoda ankety, které se zúčastnilo 20 respondentů, a to ve věku 23 až 73 let. Sběr kvantitativních dat proběhl v organizaci – Unie pro neslyšící ve Zlíně.

7.4 Sběr a zpracování údajů

7.4.1 Typ výzkumu

Pro tuto práci byl zvolen smíšený typ výzkumu. Byl vybrán, jelikož se domnívám, že je pro zvolenou problematiku vhodnější kvalitativní výzkum rozšířit a doplnit o data kvantitativní.

U tohoto typu výzkumu výzkumník užívá kvalitativního i kvantitativního výzkumu uvnitř jednotlivých fází výzkumného procesu. Otázky se nejdříve určí, pak se shromáždí a nakonec se analyzují (Reichel, 2009).

7.4.2 Výzkumné metody

Polostrukturovaný rozhovor

Polostrukturovaný rozhovor je zčásti řízený rozhovor, kdy jsou předem připravené dané otázky, kdy tazatel může jejich pořadí a znění v průběhu vedení rozhovoru pozměnit (Švaříček, Šed'ová, 2007).

Metoda rozhovoru byla zvolena, poněvadž hlouběji a citlivěji popisuje vnímání světa sluchově postižených jedinců. Kvalitativní metoda rovněž umožňuje lepší pochopení kultury sluchově postižených osob, jejich problémy, nesnáze a překážky, které vnímají v interakci se slyšícími lidmi. Hlubší rozhovor navíc komplexněji popíše a vystihne respondentovu osobnost, a na základě toho se vytvoří souvislosti, které by povrchnější metodou nebylo možné vysledovat. Rozhovor je osobní a barvitý, čímž podpoří autentičnost výpovědi respondenta. Taktéž je výhodný v tom, že umožňuje zpětnou vazbu v případě nepochopení otázky či dotazování se. Tímto způsobem může komunikátor ovlivnit směr hovoru a zaměřit se na téma, jež spatřuje jako zajímavé či klíčové pro výzkum. Mimo jiné se zpětnou vazbou podpoří validita dat.

Anketa

jedná se o nesystematický průzkum názorů u obvykle malé skupiny respondentů, kteří nesplňují statistická kritéria. Anketa zprostředkuje pouze názory respondentů, které nelze zobecnit, poněvadž výběr respondentů není reprezentativní (Reichel, 2009).

Abych rozšířila vzorek respondentů, zvolila jsem pro ucelenější výzkum metodu ankety. Záměrem bylo posoudit, zda se její odpovědi budou významným způsobem lišit od odpovědí sluchově postižených, s nimiž byl proveden rozhovor. Ve srovnání s rozhovorem se jedná o diskrétnější a anonymnější metodu, tudíž by mohla být pro kulturu sluchově postižených přijatelnější. Na anketu odpovědělo dvacet dotázaných, převážně starší generace sluchově postižených lidí, přičemž byl kladen důraz na oblast vzdělávání.

Protože je skupina respondentů věkově rozmanitá a široká, byla rozčleněna dvě věkové skupiny. Rozdělení bylo provedeno záměrně i kvůli rozlišení názorů mladší a starší generace sluchově postižených jedinců.

7.4.3 Zpracování dat

Polostrukturovaný rozhovor byl nahrát na mp3 přehrávač, následně přepsán a zpracován prostřednictvím otevřeného kódování, čili operace, při nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a poté složeny novým způsobem. Text je tedy rozdělen na jednotky, které mohou představovat slovo, větu či odstavce. Takto vytvořené kódy vytváří podle společných prvků kategorie, mezi nimiž se hledají souvislosti (Švaříček, Šed'ová, 2007). Na základě vztahů, souvislostí a sekvencí mezi jednotlivými kategoriemi byla zpracována kognitivní mapa. Anketa byla vyhodnocena procentuálně.

8 INTERPRETACE DAT

8.1 Interpretace dat získaných z rozhovorů

Pro přehlednost předkládám základní informace o účastnících rozhovoru

	Marek	Max	Petra	Marie	Nika	Sandra
Věk	27	31	36	40	27	32
Stupeň sluchového postižení	neslyšící	neslyšící	neslyšící	neslyšící	neslyšící	těžce nedoslýchavá
Diagnostika sluchového postižení	od narození	od narození	od narození	od narození	od narození	od narození
Nejvyšší dosažené vzdělání	základní škola	základní škola	střední škola	střední škola	vysoká škola	vysoká škola
profese	frézař	zedník	na mateřské	dělnice	sociální pracovnice	sociální pracovnice

V rámci výzkumu vystalo sedm kategorií:

- 1) Komunikace se slyšícími – centrální kategorie
- 2) Komunikace s rodinou
- 3) Komunikace s přáteli; podkategorie: Trávení volného času, práce
- 4) Komunikace v rámci vzdělávání; podkategorie: Metoda vyučování, překážky ve vzdělávání, preference hodnot

- 5) Znalost českého jazyka
- 6) Apel na kulturu neslyšících
- 7) Vzájemné porozumění; podkategorie: Odezírání, tlumočnické služby, kompenzační pomůcky

Komunikace se slyšícími

Jako centrální kategorie byla zvolena komunikace se slyšícími. Tento název byl vybrán z toho důvodu, poněvadž vymezuje skupinu, jež je směrodatná pro účely tohoto výzkumu. Pro představu komunikace neslyšící versus slyšící uvádím výňatek z rozhovoru s tlumočnicí, paní Alenou:

„Neslyšící se snaží mluvit anebo tou písemnou formou. To je v podstatě rukama nohama.“

Pokusím se nastínit, jak komunikaci se slyšícími vnímají samotní respondenti a jaké bariéry při ní vznikají. Všichni vybraní respondenti ovládají perfektně znalost znakového jazyka, který využívají zejména v rámci interakce se sluchově postiženými jedinci. Při styku se slyšící majoritou musí využívat i jiných komunikačních prostředků, a to v oblasti komunikace s rodinou, komunikace s přáteli a komunikace ve vzdělávání. Tyto oblasti jsou v těsné souvislosti s centrálním tématem, a proto byly vymezeny jako samostatné kategorie. V rámci zachování kauzality nejsou řazeny všechny kapitoly tematicky za sebou.

Komunikace s rodinou

Bylo prokázáno, že skoro všichni sluchově postižení komunikovali s rodiči již od raného dětství orální metodou. Výjimku tvořil Marek, jehož rodiče jsou neslyšící, tudíž domluva fungovala prostřednictvím znakového jazyka. Nikomu z respondentů nevadilo, že jejich rodiče neovládají či nemají snahu o naučení se znakové řeči, spíše naopak uvítali mluvu, protože se tím obohatila jejich slovní zásoba, zlepšila artikulace a schopnost odezírání, čili

svým rodičům byly za způsob jejich vzájemné komunikace spíše vděční. Navíc znakovému jazyku se učili i ve škole. Pro demonstraci uvádím příklad paní Petry.

„Ve škole jsme hodně znakovali, s kamarádkama jsme hodně znakovali, tak jsem byla ráda, že s rodiči mohu mluvit.“

Stejné stanovisko zaujímá i Nika:

„Rodiče chtěli, abych doma jen mluvila, znakovala jsem ve škole. Kdyby mě to neučili, tak neumím dnes tak mluvit.“

Všichni respondenti jsou a byli spokojeni s komunikací v rámci rodiny. Co se týče dětí, tak jediný respondent vychovávající slyšící dítě je Marek. Zatím neovládá žádný jazyk, ale jeho otec by preferoval znakovou řeč.

Jak jsem již avizovala, jediným respondentem mající neslyšící rodiče byl Marek. Myslím si, že to má vliv i na vnímání slyšící společnosti, a to vzhledem k tomu, že vyrůstal v rodině neslyšících rodičů s absencí mluvy. Jeho názory ze všech respondentů nejvíce poukazují na odlišnost kultury slyšících od kultury neslyšících. Navíc to má bezesporu vliv na znalost češtiny, která je v jeho případě, dle jeho slov spíše podprůměrná. Čili existuje jistá souvislost mezi mluvením jako preferenčního komunikačního prostředku a znalostí českého jazyka, proto byla znalost českého jazyka zvolena jako další kategorie.

Znalost českého jazyka

Znalost češtiny je u většiny respondentů, dle jejich názoru, na relativně dobré úrovni, přičemž vliv na ni má jejich matka, logopedové, pedagogové a fungování školského systému a míra dosaženého vzdělání. Čili, Maxova a Markova znalost českého jazyka je horší než její znalost ostatních respondentů, absolventů středních a vysokých škol.

Maxova výpověď: *„ No, neumím dobře češtinu. Na základní škole na to učitelé neměli systém, aby neslyšící naučili dobře česky. Kdyby to byl neslyšící učitel, tak by tu látku*

dovedl lépe vysvětlit. Ale učitel mluvil, tak jsem se to musel snažit pochopit, i když ten učitel neznakoval.“

Jejich ovládnutí českého jazyka je poměrně dobré, čili nevnímají ochuzení o informace vlivem jeho neznalosti. Všichni mají problém s odbornou terminologií, a to i paní Sandra, jež je nedoslýchavá a její čeština je na dobré úrovni. Rovněž přiznali, že nemají problém se získáváním informací čtením, za předpokladu, že se o danou tematiku zajímají. Ovšem, v některých případech, musí být použito snazší formy komunikace pro vzájemné porozumění, tedy tam, kde je znalost češtiny horší, např. u Maxe:

„Slyšíci mi něco napiše, ale on to musí napsat tak, abych já mu rozuměl.“

Nebo při vzájemném nepochopení se, jak uvádí Petra: *„Když mi někdo nerozumí, tak to musím napsat.“*

Komunikace v rámci vzdělávání

Prokázala se souvislost mezi úrovní znalosti českého jazyka a vyučující metodou v rámci speciální školy pro sluchově postižené, čili další kapitola nese název – Komunikace v rámci vzdělávání. Jako podkapitoly jsem zvolila *Metoda vyučování, překážky ve vzdělávání a preference hodnot*.

Metoda vyučování

Petra, Marie a Marek užívali orální metodu, Max totální metodu a Nika s lepší znalostí češtiny se vyučovala bilingvální metodě. Plně souhlasím s Maxem, který tvrdí, že samotná mluva pro komunikaci s neslyšícími rozhodně nestačí. Zde spatřuji problém školského systému, kde se dostatečnou měrou nepřihlíží na potřeby sluchově postižených. Další podkategorie nese název - *Překážky ve vzdělávání*.

Překážky ve vzdělávání

Společným prvkem byly nedostatečné možnosti ve vzdělávání za dob bývalého politického režimu. Tento fakt se týkal všech respondentů, poněvadž jsou všichni zúčastnění narozeni v 70. a 80. letech, tudíž v době, kdy pro studium na speciální škole nebyly dostačující podmínky pro lidi se speciálními potřebami. Tuto skutečnost demonstruje Marie:

„Já jsem chtěla studovat zdravotnickou školu. No dřív, když jsem skončila tu základní školu a tu střední oděvní, tak nebyla možnost jít třeba na zubní laborantku, teď už to možné je.“

Nebo názor paní Petry:

„tady je vysoká škola, kde se dá studovat, mohou tam studovat i neslyšící a je tam středisko Teiresiás, které nabízí možnosti neslyšícím.“

A jako poslední v rámci této problematiky uvádím názor Maxe:

„Na Masarykově univerzitě už jsou učitelé i s tlumočnickem. Kdybych se narodil později, tak bych neměl problém.“

V tomto případě respondenti jasně pocítili legislativní bariéru za dob svého studia. Nikol s Maxem se setkali s nepříjemným přístupem zaměstnavatelů a administrativních pracovníků, kteří projevovali nezájem vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o neslyšící minoritu.

Názor tlumočnice Aleny:

„Ale oni je rádi berou, oni jsou zas pracovití, oni se nevykecávají, oni dělají, takže tam bych problém neviděla. Ale možná některý zaměstnavatel má problém s tím, že by se s ním nedomluvili, že neslyší.“

Tak tomu bylo přesně v případě Maxe. Alena tím vlastně řekla, že sluchově postižení dělají vesměs manuální činnost v rámci své práce. Z respondentů jsou to tři, kteří mají manuální práci, další dva respondenti dělají administrativní činnost, ale pracují pouze v kolektivu se sluchově postiženými a poslední respondentka je na mateřské dovolené.

I přes skutečnost, že v současné době existují lepší studijní podmínky, tak prozatím nikdo z respondentů nemá další vzdělávání v rámci školy v plánu. Jako důvod uvádějí vysoký věk, péče o dítě, nedostatek času, lenost či vlastní zaměstnání. Např. Max uvádí:

„ Kdybych nepracoval, byl mladý a měl čas, tak bych studoval.“

Dle mého názoru je hlavním důvodem nepotřeby studování nedostatečná motivace ke vzdělávání, s čímž souvisí další podkapitola – *Preference hodnot*.

Preference hodnot

Z rozhovorů vyplynulo, že pro sluchově postižené je velmi důležitá jejich práce, potažmo vydělávání peněz a mají-li práci, tak nemají potřebu studovat, eventuálně připouští možnost rekvalifikace či vzdělávání, ale opět pouze v rámci práce. Marek na otázku možnosti vzdělávání do budoucna odpověděl: **„ Miluji svoji práci, takže se vzdělávat nepotřebuji.“**

Výjimku zde ovšem tvoří obě vysokoškolačky Sandra i Nika, které se chtějí dále seberealizovat. Nika se pohybuje v oblasti informačních technologií: **„Třeba bych se chtěla naučit nějaký program.“**

Za největší překážku v rámci vzdělávání je respondenty vnímán minulý režim, který neumožňoval plnohodnotné vzdělávání pro sluchově postižené. Sandra a Max si stěžují na učitele, potažmo školský systém. Sandra: **„Málo slyšících učitelů, kteří umí komunikovat s neslyšícími. A měli by umět aspoň základy znakového jazyka.“**

Poslední podkategorii v rámci komunikace se slyšícími tvoří komunikace s přáteli.

Komunikace se slyšícími přáteli

V rámci této kategorie je zapotřebí rozlišit podkategorii volný čas a práce.

Trávení volného času

Výzkum prokázal souvislost mezi trávením volného času respondentů a slyšících. Potvrdilo se, že všichni respondenti, s výjimkou dvou, tráví více volného času s neslyšícími. Petra tráví přibližně stejně času s oběma skupinami. Jedná se o lidi, které zná již dlouhá léta. Zaujalo mě, že je učí znakovému jazyku, čili nastává nepříliš častá situace, kdy se slyšící snaží, v rámci konverzace, přizpůsobit neslyšícímu. Sandra dokonce tráví více volného času se slyšícími přáteli. Je to dáno tím, že s neslyšícími je v rámci práce v každodenní interakci. Navíc jako jediná z respondentů má naslouchadlo, z čehož plyne, že je schopna lépe komunikovat se slyšícími nežli zbylí respondenti. Většina připouští, že se mezi neslyšícími cítí lépe, kvůli tomu, že jsou mezi „svými“, kde užívají svůj mateřský jazyk a nemusí odezírat. Znakování je pro sluchově postižené daleko snazší a pohodlnější. Tuto skutečnost doplňuji o Sandřinu výpověď: **„Příjemnější je mi znaková řeč, je to pro mě pohodlnější než odezírání.“**

Stejného názoru je Nika: **„S neslyšícími je daleko příjemněji, protože taky neslyším.“**

Existuje zde vazba ve vnímání vlastní komunity a trávení volného času se slyšícími. Čím větší důraz neslyšící respondenti kladou na odlišnost vlastní komunity od slyšící společnosti, tím více preferují trávení volného času s neslyšícími.

Je zde patrná technická komunikační bariéra - slyšící versus neslyšící komunita. Je zřejmé, že je to dáno užitím jiného komunikačního prostředku v rámci konverzace. Všichni respondenti mají přátele mezi slyšícími, a to buď v rámci rodiny, dlouhodobé známé či v pracovním kolektivu. Ale i přesto se skoro všichni shodnou na tom, že své osobní problémy řeší raději v rámci své komunity. Výjimku tvoří Petra, která má slyšící přátele mimo pracovní oblast a zná je již několik let.

Doplňuji o názor Aleny:

„Jakože by kolem sebe měli takových přátel hodně, to asi ne, ale spíš v té práci. Pokud mají dobrý kolektiv, tak je to ok. Ale jakože by si je brali domů a trávili s nimi volný čas, tak to asi ne.“

Výzkum prokázal, že respondenti, v rámci trávení volného času, preferují spíše sport před vzděláváním. Někteří se shodují v tom, že je to zčásti ovlivněno i tím, že se při něm nevyžaduje používání znakového jazyka.

S možnostmi kulturního vyžití jsou respondenti spokojeni, čili připadá jim dostačující. Většina respondentů ve výčtu volnočasových aktivit uvedla, že tráví čas doma a na počítači. K tomu přispívá i příliv moderních technologií, využívání počítačů, potažmo internetu.

Nika uvádí: *„V mládí jsme chodili rádi do kina, teď už je to většinou přes počítač na internetu.“*

Nebo Marek: *„I na pantomimu se dívám na počítači.“*

Nad návštěvou kina převažuje zájem o divadlo, zejména pantomimu. Jak uvádí Nika:

„Jen pantomimu, tu já pochopím.“

Zkušenosti s jiným typem divadla, a to stínového, má pouze Nikol. Vystoupení, kdy tlumočník napodobuje herce, jí osobně připadalo dosti nepřirozené.

Dle mého názoru je poměrně sporadické určit, zda kulturu respondenti nevyhledávají, kvůli nedostatečným možnostem kulturního vyžití či nemají o kulturu zájem obecně. V souvislosti s touto problematikou přidávám Markův příspěvek:

„Odmalička jsem tady vyrůstal, tak mi to nechybí. Něco jiného je, kdybych v tom Brně bydlel. Je to o zvyku.“

Čili, ani tato skutečnost nemění nic na tom, že respondenti nevidí, tedy nevnímají nedostačné možnosti v rámci kulturního vyžití. Alena rovněž tuto skutečnost potvrzuje:

„Ano, jim to stačí, víc nepotřebují. Jako kdyby jim to nestačilo, tak by pro to něco udělali, ale jim tohle stačí.“

Jak sami zmiňují, volný čas tráví raději sportem či v komunitě Neslyšících v rámci klubů, kde podnikají společné akce. Alena potvrzuje, že není třeba tlumočnicků, poněvadž se dorozumí společně mezi sebou v rámci klubů.

Práce

Z rozhovorů vyplynulo, že respondenti, kteří pracují s neslyšícími lidmi, tak mají slyšící přátele zejména v pracovním prostředí. Ale ani přesto nemají tendence se jim svěřovat s osobními záležitostmi. Nikdo z dotázaných si nestěžoval na interakci se slyšícím pracovním kolektivem. Všichni respondenti se shodli na tom, že komunikace v nastávající práci je naprosto bezproblémová. Uvádím příspěvek Marie:

„Tam mě berou a rozumíme si. Ať už jsem pracovala v jakékoliv firmě, tak jsem s komunikací neměla nikdy žádný problém.“

Max: *„Kdybych potřeboval třeba dříve odejít, tak napíšu vedoucímu. Používám hlas a oni tomu hlasu moc nerozumí, lepší je to napsat.“*

Čili demonstruje tím bezproblémovost komunikace v interakci se slyšícím nadřízeným. Max sice v rozhovoru zmiňuje, že měl problém s komunikací se slyšícími zaměstnavateli, když hledal práci v oboru, ale nyní je v současné práci spokojen.

Posledním Maxovým příspěvkem bych chtěla navázat na další kapitolu nesoucí název Apel na komunitu neslyšících.

Apel na kulturu neslyšících

Na základě výpovědí respondentů jsem nabyla dojmu, že respondenti, kteří kladou důraz na vlastní kulturu, si tím svým způsobem tvoří bariéry vůči majoritní společnosti, čili je tam vzájemná propojenost. Myslím, že nejvýstižněji tento rozdíl vyjádřil Marek:

„Mám svoji komunitu Neslyšících a na druhé straně jsou slyšící. Tak je to třeba s Romy.“

Z rozhovoru vyplynulo, že existuje souvztažnost mezi názorem na integraci dítěte do slyšící společnosti a intenzitou vnímání rozdílů obou kultur. Čili, Marek, Marie a Petra by dali své dítě do speciální školy pro děti se specifickými potřebami. Zejména u Marka a Marie mám pocit, že se cítí daleko lépe v komunitě Neslyšících nežli ve společnosti slyšících. Na ukázkou uvádím Markovu odpověď na otázku, proč by nedal své dítě do školy pro slyšící:

„Aby se necítilo špatně, kvůli jiné kultuře.“

Či názor Petry: *„Když je neslyšící, tak patří do školy pro sluchově postižené. A když je slyšící, tak patří do školy pro slyšící.“*

Sandra, Nika a Max by dali své dítě do školy, již navštěvují slyšící děti. Pokusili by se tedy o jejich integraci a to zejména kvůli získání lepší slovní zásoby, potažmo znalosti češtiny. Jak uvádí Nikol:

„Dneska jsou ve speciálních školách nic moc podmínky. No, získá se tam málo znalostí.“

Zaujal mě rovněž názor Maxe:

„Kdybych měl neslyšící děti, tak by bylo lepší je dát do školy pro slyšící, byly by na tom líp, měly by větší slovní zásobu. Sice by se trápily, ale po škole by šly za neslyšícíma kamarádama.“

Tlumočnice Alena zastává názor, že by se dítě mělo dát do speciální školy, poněvadž by se mezi sluchově postiženými pohybovalo.

Z šesti dotazovaných byl Marek tím, který vnímal rozdíly slyšící a neslyšící kultury nejrazantněji. Řekla bych, že značný vliv zde hraje kultura, ve které vyrůstal, a tedy kultura neslyšících rodičů. Nejmenší bariéry jsem v tomto smyslu zaregistrovala u Maxe, který

vyrůstal v podpůrném prostředí slyšících rodičů a sourozenců. Je zvláštní, že právě Max zmínil předsudky, které mají slyšící vůči neslyšícím, ale sám žádné vůči slyšící společnosti nepocituje. Nejčastěji mluvil o tom, že si lidé o sluchově postižených myslí, že jsou hloupi. Má negativní zkušenost s neúspěšným hledáním zaměstnání vlivem jeho handicapu a dokonce byl slyšící majoritou i několikrát zesměšněn, za jeho „nekonvenční“ chování, ale i přesto má snahu porozumět slyšícím.

Na základě těchto dvou, v mých očích vnímaných, extrémů v pojetí kultury, jsem nabyla pocitu, že míra diferenciací obou kultur závisí na vstřícnosti a ochotě porozumět si.

Proto je pojmenování poslední kapitoly – vzájemné porozumění.

Vzájemné porozumění

Jak již bylo řečeno, porozumění je klíčem k vzájemné kvalitní komunikaci. Snaha ze strany rodičů, lektorů, pedagogů, spolupracovníků má na kvalitu komunikace podstatný vliv. Jak uvádí např. Marie:

„Od malička na mě rodiče mluvili bez znakového jazyka. U obou byla velká snaha si porozumět.“

Snahu musí vyvinout pochopitelně jak slyšící, tak sluchově postižený člověk. Pro demonstraci uvádím příspěvek Maxe:

„Ale když se ten slyšící usmívá a bude chtít naučit nějaký znak, tak já ho naučím.“

Porozumění mimo jiné ovlivňuje schopnost odezírání, využívání kompenzačních pomůcek a tlumočnických služeb. Proto jsem zvolila jako další podkategorii odezírání.

Odezírání

Všichni respondenti umí dobře odezírat, stejně jako ovládat znakový jazyk. Asi ze všech nejvíce mě v tomto směru překvapila Nikol, která nikdy neslyšela lidskou řeč a naučila se

artikuloval a odezírat do takové míry, že jsem v rámci rozhovoru s ní nepotřebovala pomoc tlumočnicka. Největší zásluhu za to přisuzuje své logopedce, jak uvádí:

„Měla jsem dobrou logopedku, ukazovala obrázky a já jsem se ty hlásky snažila vyslovovat před zrcadlem.“

Prokázala se zajímavá souvislost s předstíráním porozumění. Nikdo z dotázaných nepředstírá porozumění při řešení důležitých věcí, apel je zde kladen zejména na pracovní oblast. Naopak předstírání nastává v situaci při řešení banálních záležitostí, jak respondenti přiznávají. Pohled paní Marie:

„Když je to důležité, třeba v práci, tak to řeším. Když je to nepodstatné, tak to nechám plavat.“

Komunikační bariéru tvoří špatná artikulace slyšícího, jež ovlivňuje kvalitu odezírání ze strany sluchově postižených. Respondenti přiznávají, že přichází do styku s lidmi, jež špatně artikulují, také je na to upozorní. Třem respondentům, kterým jsem položila otázku, zda by dali přednost znakovému jazyku před odezíráním, tak odpověděli kladně. Např. Sandra:

„Příjemnější je mi znaková řeč, je to pro mě pohodlnější než odezírání.“

Tato skutečnost opět souvisí s preferencí komunity Neslyšících v rámci trávení volného času. Další podkategorií, významně napomáhající lepšímu pochopení obou kultur, nese název – Tlumočnické služby.

Tlumočnické služby

Všichni respondenti využívají tlumočnických služeb. Vysokoškolsky vzdělané respondentky je využívají zejména v oblasti vzdělávání, kde Nikol sděluje, že je to dáno rychlou mluvou slyšícího lektora a náročností na odezírání. Ostatní respondenti při řešení složitějších úkonů, tedy na úřadě, u lékaře, či jako průvodce.

Max: ***„V bance, když je nějaká složitá komunikace. Když to není nějaké složité, tak to řeším písemně.“***

Z výzkumu dále vyplynulo, že pokud je možnost, tak tlumočnicka supluje slyšící matka respondentů (s výjimkou Marka), při řešení různých náležitostí. Jak uvádí Marie:

„Mamince nic nevadí, co potřebuji, to moje maminka vyřídí. Stačí, když se obrátím na ni, nepotřebuji tlumočnicka.“

Se službami tlumočnicků jsou všichni respondenti spokojeni, ale Nika by navíc požadovala, aby jich bylo více (v rámci vzdělávání).

Stejně významné a kvalitu života zlepšující jsou kompenzační pomůcky určeny sluchově postiženým jedincům.

Kompenzační pomůcky

Využívají je opět všichni dotázaní, kde se za nejčastěji využívanou považuje internet, resp. psaní emailů.

Dále individuálně uvádí využívání mobilu (psaní SMS zpráv), počítače, vibračního budíku, zvonku na světelnou signalizaci, indikátoru pláče atd. Maxova výpověď:

„Zvonek mám na světelnou signalizaci, mám ho na to, když ke mně jde nějaký kamarád. Mobil má vibrace, to znamená, že je tady.“

Dále sledování filmů s titulky, i přes schopnost odezírání.

Nedoslýchavá Sandra:

„Musím se dívat na pořady, které mají titulky. Jinak to pro mě nemá význam.“

Příspěvek tlumočnice Aleny:

„Tak určitě, pokud začal fax, tak to měli všichni, to byl v podstatě jeden z dorozumívacích prostředků. No a teď ten počítač, tak to určitě všichni mají. To byla taková ta první věc, kterou si všichni začali pořizovat.“

8.2 Interpretace dat získaných z ankety

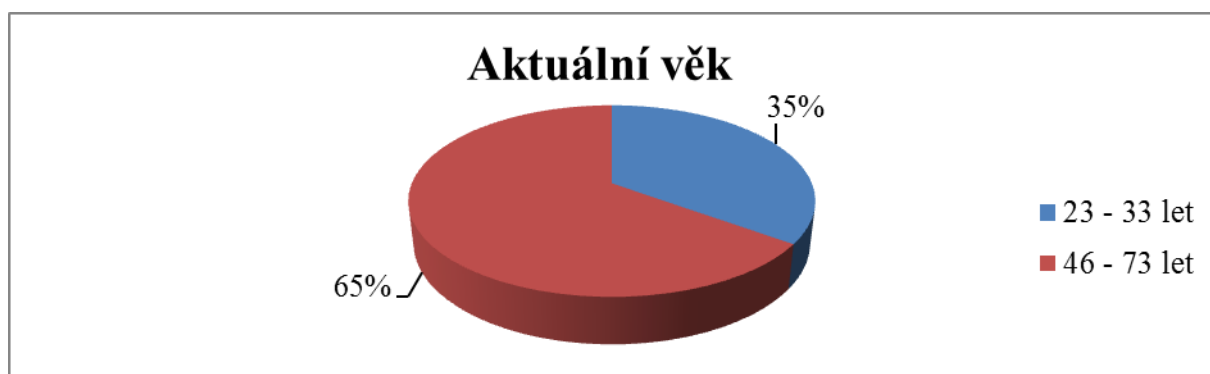
Stanovení předpokladů:

- 1) Většina dotázaných, tvořící věkovou skupinu od 46 do 73 let, má vystudovanou pouze základní školu.
- 2) Většina dotázaných, tvořící věkovou skupinu od 46 do 73 let, se aktuálně v ničem nevzdělává.
- 3) Většina dotázaných, tvořící věkovou skupinu od 46 do 73 let, nemá v plánu se do budoucna dále vzdělávat.
- 4) Většina dotázaných spatřuje komunikační bariéry v oblasti vzdělávání.

8.2.1 Obecné otázky

Otázka č. 1: Kolik je Vám let?

Graf č. 1

Věk respondentů se pohyboval v rozmezí od 23 do 73 let, pro poukázání vlivu věku na různé oblasti života sluchově postižených byly vytvořeny dvě věkové kategorie. 7 respondentů tvořilo skupinu ve věku 23 – 33 let a zbylá skupina zahrnovala 13 účastníků, čili přibližně 2/3 respondentů.

Otázka č. 2: Od kdy jste sluchově postižen (a)?

Graf č. 2

Celkem 16 respondentů (čili 4/5) je prelingválně neslyšících, u zbylých čtyř vzniklo sluchové postižení až během života, a to mezi druhým a pátým rokem.

Otázka č. 3: Jaká je typ Vašeho sluchového postižení?

Graf č. 3

Neslyšících respondenti tvoří skupinu o 15 lidech (čili 3/4). Zbylých 5 respondentů je nedoslýchavých.

Otázka č. 4: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

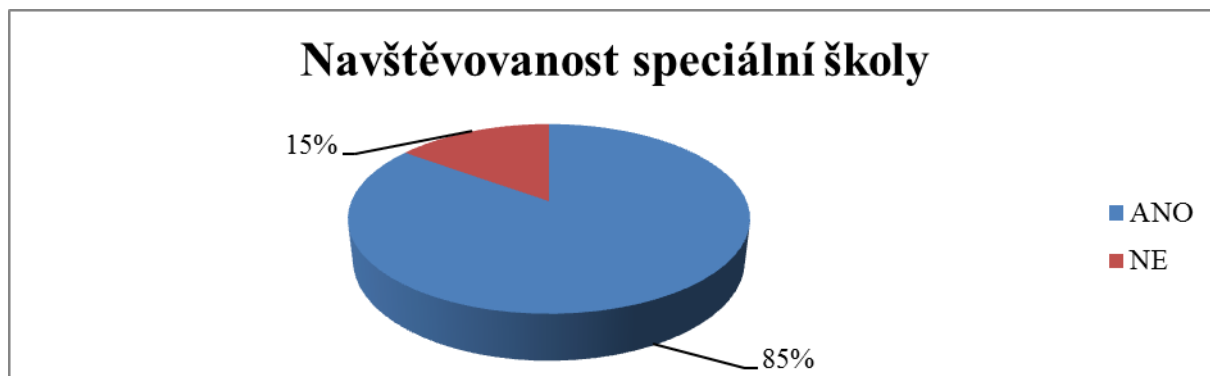
Graf č. 4

Celkem 8 dotázaných jsou pouze absolventi základní školy, ostatních 12 (3/5) jsou absolventi středních škol.

Otázka č. 5: Navštěvoval (a) jste speciální školu pro sluchově postižené?

Graf č. 5

17 sluchově postižených z 20 navštěvovalo speciální školu pro jedince se specifickými potřebami a zbylí tři chodili do klasické základní školy pro slyšící, čili byli integrováni mezi slyšící populaci.

Otázka č. 6: Máte problém s porozuměním českého jazyka?

Graf č. 6

9 respondentů přiznalo problémy s porozuměním českého jazyka, z toho celkem tři jsou absolventi základní školy. Zbýlých 11 sluchově postižených nemá problémy s porozuměním českého jazyka.

Otázka č. 7: Připadá Vám znakový jazyk jako dostatečný komunikační prostředek v rámci běžného života?

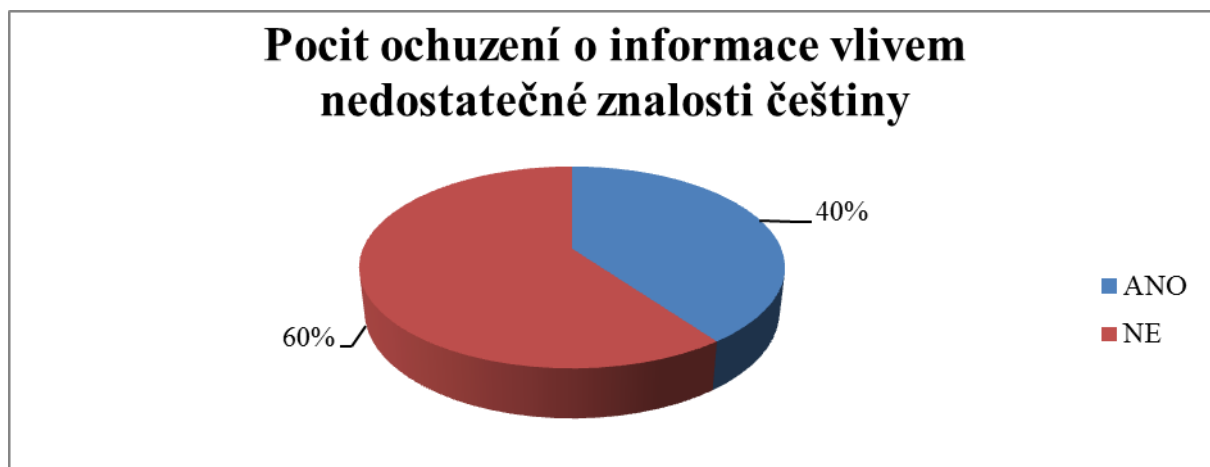
Graf č. 7

Celkem 11- ti respondentům připadá znakový jazyk jako dostatečný komunikační prostředek, zbylým 9ti znakový jazyk nepostačuje jako komunikační prostředek v rámci běžného života.

Otázka č. 8: Pociťujete pocit ochuzení o informace vlivem nedostatečné znalosti češtiny?

Graf č. 8

Celkem 12 (3/5) respondentů nepociťuje ochuzení o informace vlivem nedostačující znalosti češtiny. Zbýlých 8 zúčastněných pociťuje ochuzení o informace v důsledku omezené znalosti českého jazyka. Z této osmice je polovina absolventů základní školy a druhou polovinu tvoří absolventi střední školy.

Otázka č. 9: Využíváte psané formy jazyka v kontaktu se slyšícími?

Graf č. 9

Celkem 16 respondentů (4/5) využívá psané formy jazyka v interakci s většinovou populací a 4 respondenti této psané formy nevyužívají. Z této čtveřice mají dva problémy s porozuměním češtiny a jsou mezi nimi tři nedoslýchaví.

8.2.2 Oblast vzdělávání

Otázka č. 10: Vzděláváte se v něčem?

Graf č. 10

12 respondentů se aktuálně v ničem nevzdělává, zbylých osm se momentálně v něčem vzdělává, a z toho je všech 7 respondentů ve věku 27 – 33 let a jedna paní ve věku 61 let.

Otázka č. 11: Máte v plánu se v něčem vzdělávat?

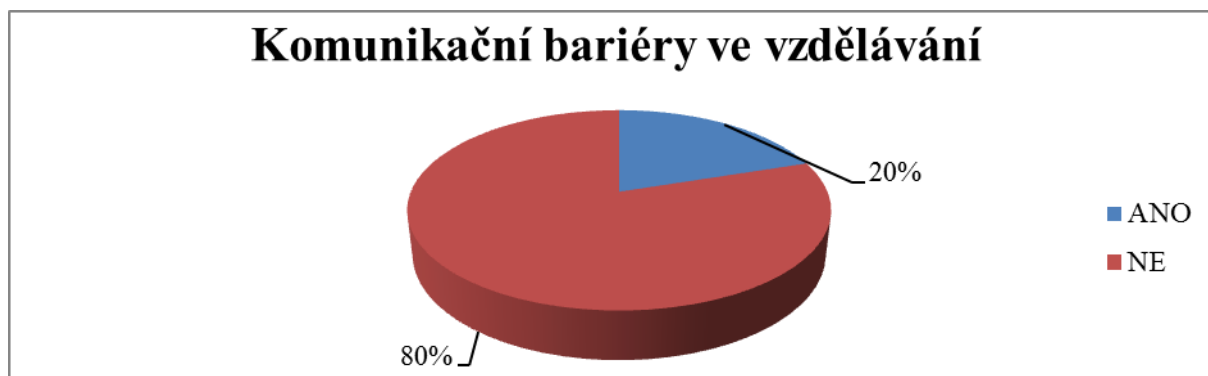
Graf č. 11

14 respondentů nemá v plánu se do budoucna dále vzdělávat. Čili zbylých 6 má v plánu se do budoucna vzdělávat. Jedná se o šestici, která na předchozí otázku odpověděla kladně.

Otázka č. 12: Brání Vám ve vzdělávání komunikační bariéry?

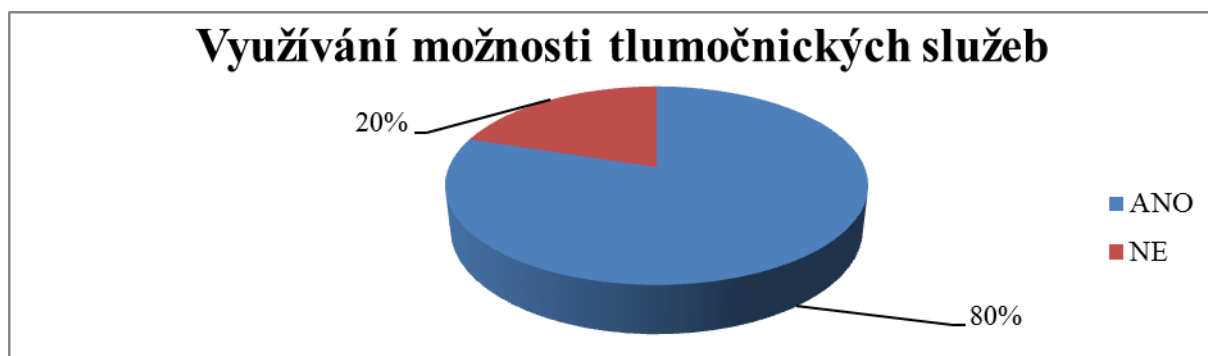
Graf č. 12

16 respondentů na tuto otázku odpovědělo záporně. Čili nepocítují v rámci vzdělávání žádné komunikační bariéry. Čtyři respondenti pocítují komunikační bariéry v rámci vzdělávání. Z této čtveřice jsou všichni neslyšící a tři absolventi pouze základní školy. Jako komunikační bariéru uvedli špatnou znalost češtiny a nedostatečnou motivaci pro vzdělávání.

Otázka č. 13: Využíváte možnosti tlumočnických služeb?

Graf č. 13

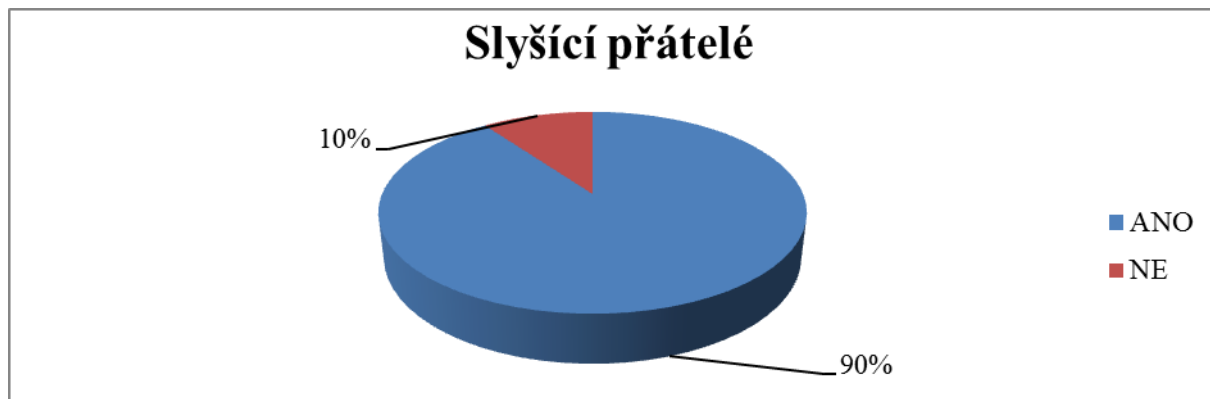

16 respondentů využívá možnosti tlumočnických služeb. Někteří z nich tam připsali, že se jedná o soudy, notáře a povinné záležitosti. Zbylá čtveřice nevyužívá tlumočnicka; všichni jsou nedoslýchaví.

8.2.3 Oblast společenského života

Otázka č. 14: Máte přátele mezi slyšícími?

Graf č. 14

Převážná většina – 18 respondentů uvedla, že má přátele mezi slyšícími. Pouze dva respondenti nemají přátele v rámci slyšící majority, oba dva jsou neslyšící.

Otázka č. 15: Jakým způsobem se slyšícími přáteli komunikujete?

Graf č. 15

5 respondentů odezírá v interakci se slyšícími, nikdo pouze neznakuje. Většina, čili 14 dotázaných užívá odezírání i znakového jazyka.

Otázka č. 16: Kolik času se slyšícími přáteli trávíte?

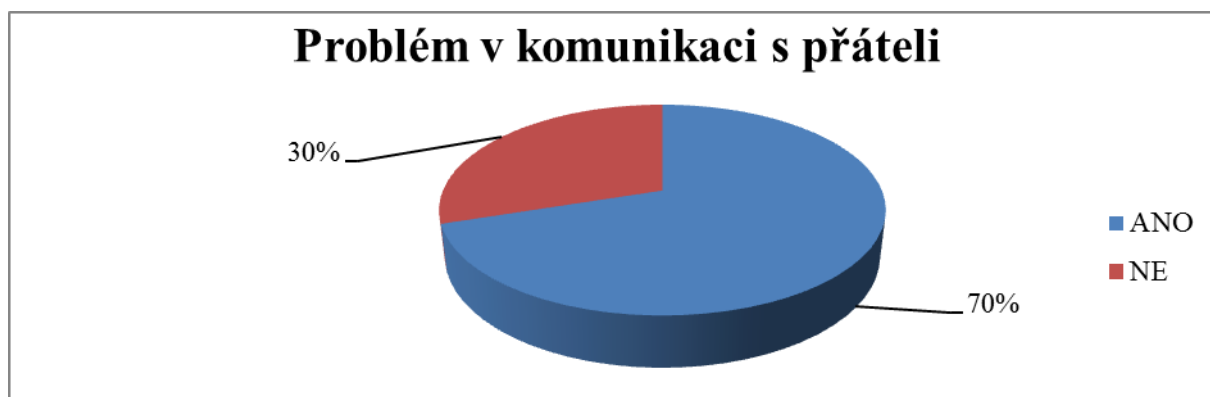
Graf č. 16

Polovina dotázaných, čili deset lidí je v interakci se slyšícími skoro pořád, dalších deset občas. Všichni respondenti uvedli, že se se slyšícími přáteli setkávají občas či skoro pořád.

Otázka č. 17: Dorozumíváte se slyšícími přáteli bez problémů?

Graf č. 17

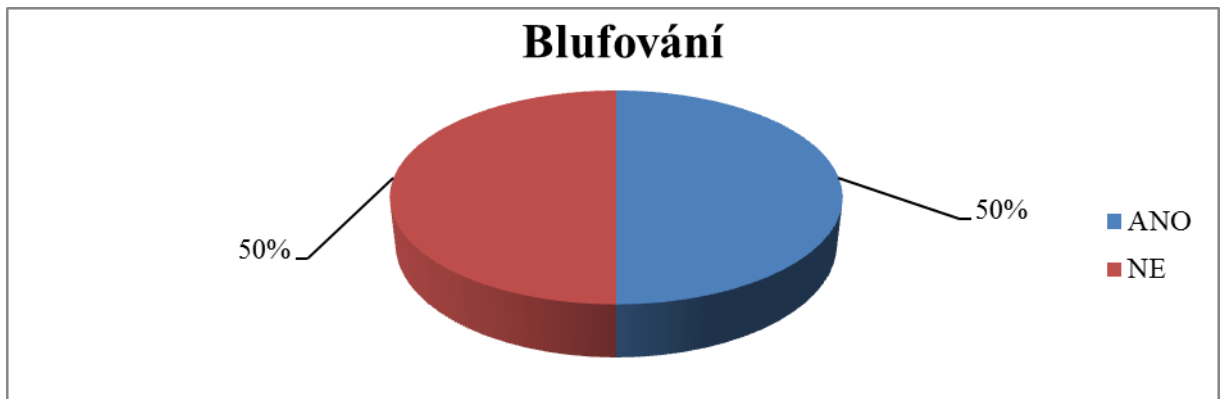

14 respondentů uvedlo, že nemá problémy při komunikaci se slyšícími. Zbýlých šest vnímá problémy v interakci se slyšícími. Ze šestice jsou všichni neslyšící a domlouvají se odezíráním i znaky.

Otázka č. 18: Předstíráte někdy blufování?

Graf č. 18

Polovina respondentů přiznala, že někdy předstírá porozumění, zbytek dotázaných tuto skutečnost popřel.

Otázka č. 19: Máte děti?

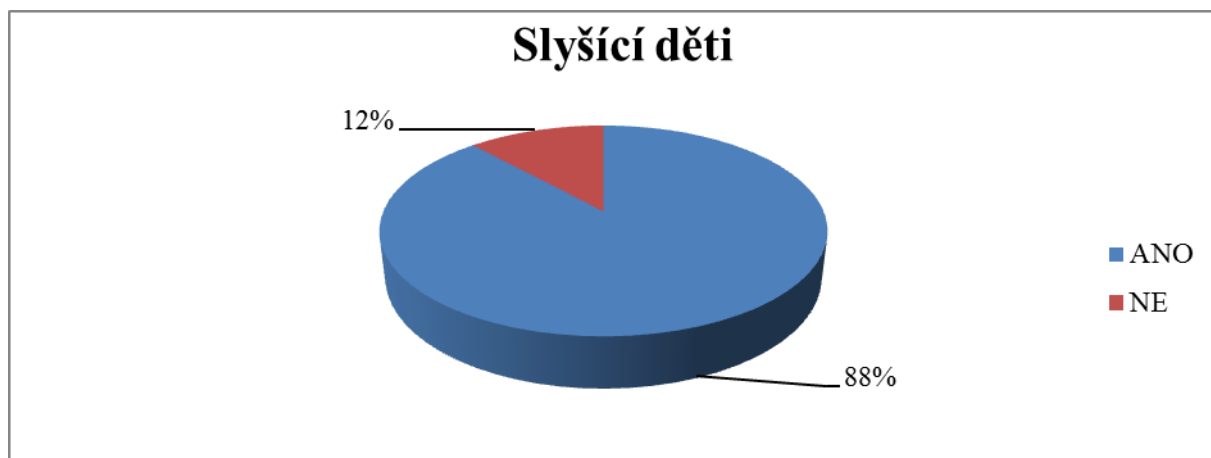
Graf č. 19

Většina respondentů má děti – celkem 17. Ostatní tři respondenti je nemají a jsou ve věku 68, 23 a 27 let.

Otázka č. 20: Máte slyšící děti?

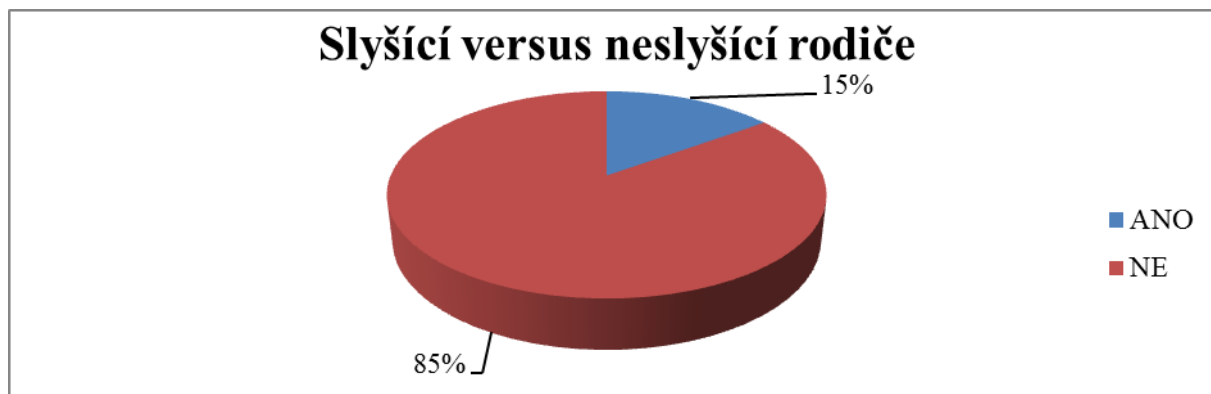
Graf č. 20

Ze 17 respondentů jich 15 odpovědělo kladně, 2 záporně.

Otázka č. 21: Jsou (byli) Vaši rodiče neslyšící?

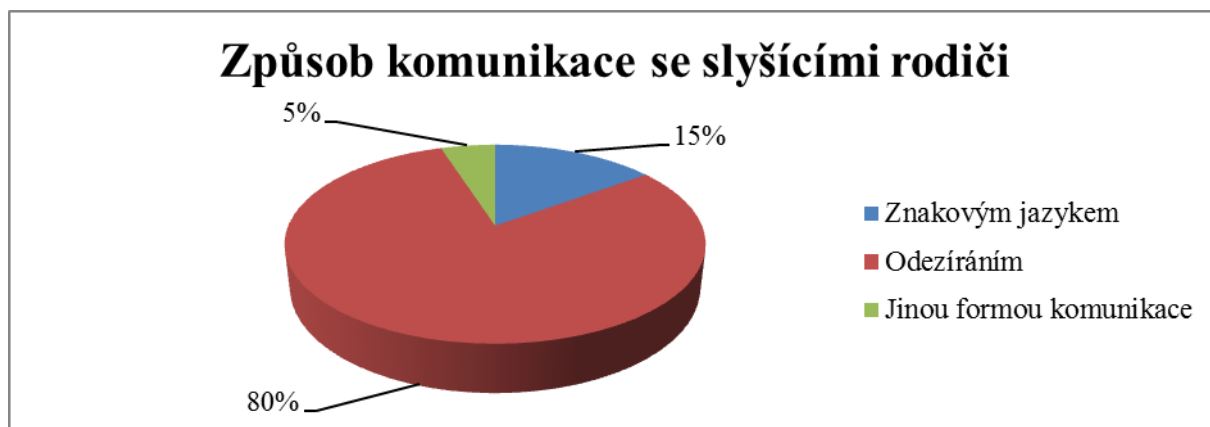
Graf č. 21

Tři respondenti odpověděli kladně. Většina, čili 17 respondentů odpověděli záporně, což znamená, že většina respondentů má slyšící rodiče.

Otázka č. 22: Jakým způsobem se mezi sebou dorozumíváte?

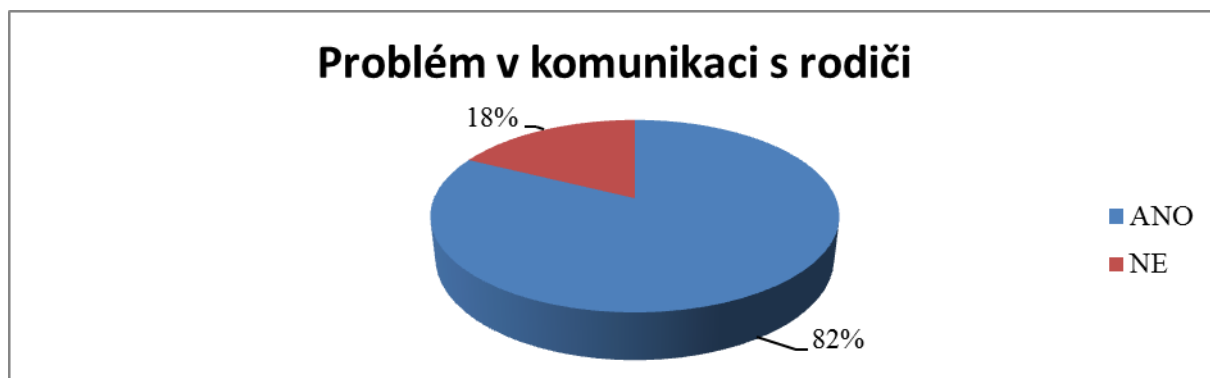
Graf č. 22

2 respondenti se dorozumívají znakovým jazykem (Z toho dva i odezíráním). 14 odpovídajících se dorozumívá odezíráním a jeden respondent se dorozumívá jinou formou komunikace.

Otázka č. 23: Probíhá Vaše komunikace s rodiči bez problému?

Graf č. 23

Ze 17 odpovědělo 14 respondentů kladně a 3 záporně. Většina respondentů nemá problém s komunikací s rodiči.

OBLAST SPOLEČENSKÉHO ŽIVOTA

Otázka č. 24: Využíváte v rámci volnočasových aktivit tlumočnicka či asistenta?

Graf č. 24

Kladně odpověděli 4 respondenti, tedy využívajících tlumočnicka v rámci svého volného času a 16 odpovědělo záporně. Většina nevyužívá tlumočnicka v rámci volnočasových aktivit.

Otázka č. 25: Chodíte na nějaké kulturní akce? (do divadla či kina)

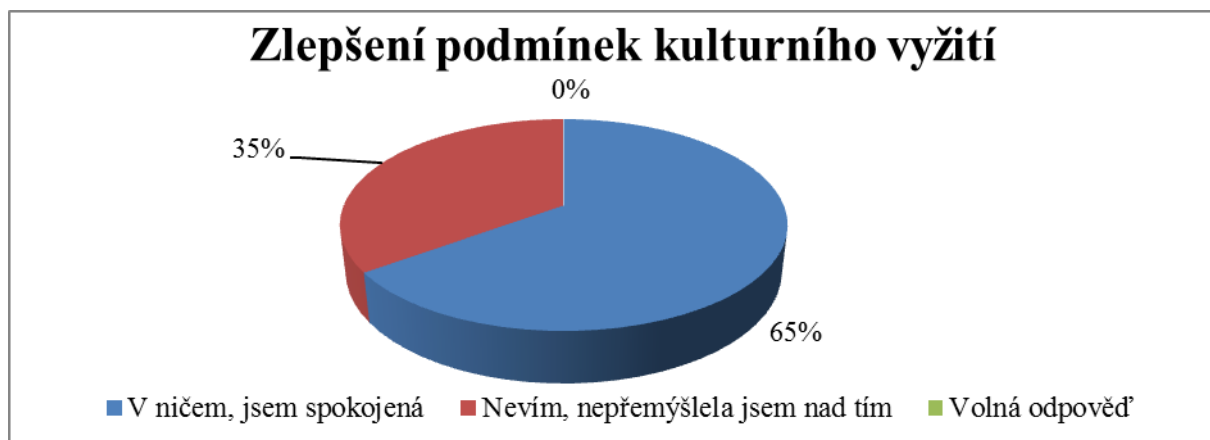
Graf č. 25

Kladně odpovědělo 8 respondentů, a z toho pět ve věku 27 – 33 let. Většina odpověděla záporně - 3/5 respondentů nenavštěvuje kulturní akce. Většina lidí nenavštěvuje kulturní akce.

Otázka č. 26: V čem by se pro Vás mohli zlepšit podmínky kulturního vyžití?

Graf č. 26

Většina – 13 lidí je spokojených s podmínkami kulturního vyžití. Zbýlých 7 respondentů nepřemýšleli nad tím, jak zlepšit možnosti kulturního vyžití.

Shrnutí ankety

Jak již bylo avizováno, anketa byla zaměřena zejména na oblast vzdělávání. Proto byla vyčleněna tato oblast zvlášť.

Oblast vzdělávání

Vyhodnocení předpokladů

- 1) Většina dotázaných, tvořící věkovou skupinu od 46 do 73 let, má vystudovanou pouze základní školu.**

Anketa potvrdila, že starší generace, v kategorii od 46 do 73 let má pouze základní školu. Všech sedm respondentů ve věku 23 – 33 let má vystudovanou střední školu. Je to dáno pochopitelně i podmínkami pro studium, které neslyšící lidé měli před změnou režimu.

2) Většina dotázaných, tvořící věkovou skupinu od 46 do 73 let, se aktuálně v ničem nevzdělává.

Potvrdilo se, že se aktuálně vzdělává spíše mladší generace, starší generace se vzdělává spíše okrajově. Osobně si myslím, že to souvisí, jak s nejvyšším dosaženým vzděláním, tak i s věkem a chutí se dále realizovat.

3) Většina dotázaných, tvořící věkovou skupinu od 46 do 73 let, nemá v plánu se do budoucna dále vzdělávat.

Do budoucna se mají v plánu vzdělávat pouze ti, jež se aktuálně v něčem vzdělávají čili mladší věková kategorie, proto byl tento předpoklad potvrzen.

4) Většina dotázaných spatřuje komunikační bariéry v oblasti vzdělávání.

Většina respondentů nevidí žádné překážky ve vzdělávání. Tento předpoklad nebyl potvrzen. Troufám si tvrdit, že je to dáno i tím, že se v ničem nevzdělávají, tudíž žádné bariéry ani nepocítují.

Při porovnání odpovědí obou metod – čili polostrukturovaného rozhovoru a ankety, se od sebe odpovědi nijak výrazně neliší, vzájemně nevylučují či mezi nimi nespátřují významné rozdíly, proto anketa slouží rovněž jako podklad a dokreslení polostrukturovaného rozhovoru. Pro ilustraci uvádím sumarizaci výsledků získaných metodou ankety.

Z dvaceti dotázaných jsou dvě třetiny dotázaných ve věku nad 46 let. Skoro všichni jsou prelingválně neslyšící, jež navštěvovali školu pro sluchově postižené. Přibližně polovina respondentů má problémy se znalostí českého jazyka.

Přibližně polovině respondentů používání znakového jazyka v rámci běžné komunikace dostačuje. Tuto skutečnost lze odůvodnit tak, že se setkávají výhradně s neslyšící minoritou, tudíž ani využití jiného komunikačního prostředku nepotřebují a opačně.

Většina respondentů nepocítuje ochuzení o informace vlivem neznalosti češtiny a většina respondentů využívá psaného jazyka v kontaktu se slyšícími. V rámci rozhovoru účastníci uváděli, že užívají psaného jazyka zejména, když jim druhá strana nerozumí.

Všichni neslyšící využívají tlumočnických služeb, čili významnou službu značným způsobem snižující bariéry v interakci se slyšícími. Je to dáno i tím, že některé záležitosti si využití tlumočnicka bezvýhradně vyžadují.

Skoro všichni sluchově postižení mají přátele mezi slyšícími. Všichni respondenti uvedli, že se se slyšícími přáteli setkávají občas či skoro pořád. Myslím si, že zejména v pracovním prostředí či s rodinou. Skoro všichni sluchově postižení se se slyšícími přáteli domlouvají bez problémů i vlivem toho, že už se znají delší dobu. Polovina respondentů přiznala, že předstírá porozumění při interakci se slyšící populací. Většina respondentů má slyšící děti i rodiče a nejčastěji se mezi sebou dorozumívají prostřednictvím odezírání a komunikace funguje bez problémů.

V rámci volnočasových aktivit skoro nikdo nevyužívá tlumočnicka ani nenavštěvuje kulturní akce. Nikdo by nezlepšil podmínky kulturního vyžití, poněvadž je spokojen či o tom nepřemýšlel.

ZÁVĚR

V rámci diplomové práce jsem se zaměřila na zkušenosti, možnosti a překážky sluchově postižených lidí, které vnímají sluchově postižení lidé v interakci se slyšícími. Dále jsem blíže specifikovala sluchové postižení, jeho možnou kompenzaci a pomoc. Rovněž jsem se zaměřila na komunikaci, kulturu a vzdělávání sluchově postižených jedinců.

Ve výzkumné části jsem se formou rozhovoru a ankety zabývala vnímáním komunikačních bariér sluchově postižených jedinců při kontaktu se slyšící majoritou. Zjišťovala jsem, jak respondenti cítí tyto bariéry v různých sférách svého života.

Vnímání komunikačních bariér sluchově postiženými se projevilo ve všech oblastech, čili v oblasti vzdělávání, osobního i společenského života. V oblasti vzdělávání výrazně vystala komunikační bariéra související s politickým systémem. Před rokem 1989 byla možnost studia pro sluchově postižené značně omezená, což má za následek nižší stupeň dosaženého vzdělání, a to zejména u starší generace. Dnes již existují střediska fungující při školách pro sluchově postižené a tlumočnické služby v rámci vzdělávání. Ale i přesto nejsou podmínky pro sluchově postižené zcela optimální. Komunikační bariéra je patrná rovněž v nedostatečném komunikačním prostředí ze strany pedagogů či učitelů, kdy se užívá pouze orální metody nebo nastává problém v nedostatečném počtu těchto pracovníků. Znakový jazyk je pro sluchově postižené jazykem mateřským a tudíž přirozeným, proto by výuka měla být i ve znakové řeči. Chyba je dána legislativou, vlivem které nedochází k naplnění potřeb sluchově postižených, což je zapříčiněno i podfinancováním speciálních škol. Tato skutečnost má přímou spojitost se znalostí českého jazyka, což má za následek vznik dalších komunikačních bariér. Prokázal se vliv znalosti češtiny na vnímání vlastní kultury. Český jazyk, jakožto komunikační prostředek vytváří bariéru mezi slyšící majoritou a sluchově postiženou minoritou. Ale i přesto z výzkumu vyplynulo, že komunikace mezi oběma skupinami závisí zejména na snaze o vzájemné porozumění. Neznalost znakového jazyka slyšící populace nebyla vnímána jako komunikační bariéra. Dále z výzkumu

vyplývalo, že respondenti nemají dostatečnou motivaci pro vzdělávání se, resp. kladli důraz na svou práci jakožto nepotřebu se dále vzdělávat. Zájem na vzdělávání měly pouze vysokoškolsky vzdělané respondentky.

V oblasti osobního života se neprojevila žádná komunikační bariéra mezi sluchově postiženými a jejich slyšícími rodiči. Při interakci sluchově postižených a slyšících přátel nebyly v rámci komunikace shledány komunikační bariéry, i když je pravdou, že sluchově postižení připouští, že se ve společnosti nedoslýchavých či neslyšících lidí cítí lépe. Tento fakt podporuje i získaná skutečnost, že znakový jazyk je pro komunikaci se sluchově postiženým člověkem daleko pohodlnější nežli odezírání se slyšící populací. Prokázalo se, že respondenti mají slyšící přátele buď v práci či se jedná o dlouholeté známé. Blufování využívají sluchově postižení v interakci se slyšícími jen při nedůležitých věcech, čili nelze tuto skutečnost vnímat jako komunikační bariéru. Naopak v zásadních věcech (kladen důraz na pracovní oblast) sluchově postižení nikdy porozumění nepředstírají. Nicméně sumarizačně lze tvrdit, že vybraní respondenti nemají zásadní problémy s porozuměním v interakci se slyšícími přáteli, čili mají s nimi dobré zkušenosti.

V rámci společenské oblasti se prokázalo, že sluchově postižení tráví raději svůj čas „mezi svými“. Je zde tedy patrná technická komunikační bariéra - slyšící versus neslyšící komunita. Je zřejmé, že je to dáno užitím jiného komunikačního prostředku v rámci konverzace. Osobně si myslím, že tento problém lze řešit větší tolerancí a snahou o pochopení ze strany majoritní společnosti.

S možnostmi kulturního vyžití jsou respondenti spokojeni, čili připadá jim dostačující. Myslím si, že jim přijde kulturní vyžití dostačující, poněvadž ho příliš nevyhledávají. Respondenti navštěvují v rámci divadla pantomimu a kino téměř vůbec. Na tuto skutečnost má vliv příliv moderních technologií, využívání počítačů, potažmo internetu z vlastního domova. Tlumočnicků v rámci volnočasových aktivit příliš často respondenti nevyužívají, ale obecně jejich služeb využívají poměrně frekventovaně. Je to pro ně přirozené, snad až samozřejmé, jako využívání kompenzačních pomůcek.

Vzhledem k tomu, že nejzásadnější komunikační bariéra spočívá v odlišnosti jazyka sluchově postižené minority, tak souhlasím se zavedením bezplatných kurzů znakové řeči. Upřímně mi přijde poněkud absurdní skutečnost, že sluchově postižený člověk se musí přizpůsobovat slyšící společnosti více nežli ona jemu. Přičemž sluchově postižený má, vlivem svého handicapu, ztížené podmínky pro vzájemnou interakci. Myslím si, že tímto způsobem by se komunikační bariéra slyšící a neslyšící kultury značně redukovala.

Rovněž by bylo vhodné upravit legislativní zákon tak, aby došlo k naplnění práva na výuku znakového jazyka či možnost využití tlumočnických služeb v rámci speciálních škol pro lidi se specifickými potřebami, a to zejména na základních a středních školách.

Touto prací jsem chtěla nastínit odlišnosti obou kultur, a to, jak sluchově postižené, tak slyšící. Tato práce je určena majoritní slyšící společnosti, jež se dostává do interakce se sluchově postiženými lidmi a má snahu o její pochopení, o pochopení „života v tichu.“

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ČERVENKOVÁ, Anna, 1999. *Co a jak číst se sluchově postiženým dítětem*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených.

ČERVINKOVÁ HOUŠKOVÁ, Kateřina, c2008. *Specifika tlumočení pro neslyšící*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87218-33-4.

DINGOVÁ, Nad'a, 1975, c2008. *Soudní tlumočení pro neslyšící*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, ISBN 978-80-87153-95-6.

DOLEJŠÍ, Pavel, 2001. *Jak se naučit správně vyslovovat populárně naučná příručka pro rodiče dětí s vadami výslovnosti: metodický návod, jak postupovat při výuce výslovnosti a při odstraňování vad výslovnosti*. Humpolec: Pavel Dolejší. ISBN 80-86480-05-4.

FREEMAN, Roger D., 1992. *Tvé dítě neslyší?* Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených.

HAMPLOVÁ, Ilona, 2001. *Služby centra pomoci handicapovaným na UP*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0380-3.

HERMOCHOVÁ, Soňa, 2004. *Hry pro dospělé*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0817-5.

HLAVÁČOVÁ, Jitka, 2003. *Hluchoslepí mezi námi*. Praha: LORM - společnost pro hluchoslepé. ISBN 80-239-2578-4.

HRUBÝ, Jaroslav, 2000. *Mobilní telefony pro neslyšící*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených. ISBN 80-7216-141-5.

HRUBÝ, Jaroslav, 1987. *Technická příručka pro sluchově postižené*. Praha: Horizont. ISBN 40 – 072 – 67.

CHVÁTALOVÁ, Helena, 2001. *Jak se žije dětem s postižením problematika pěti typů zdravotního postižení*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-588-1.

JABŮREK, Josef, 1998. *Bilingvální vzdělávání neslyšících*. Praha: Septima. ISBN 80 – 7216 – 052 – 4.

JANOTOVÁ, Naděžda, 1996. *Kapitoly o integraci sluchově postižených dětí: [metodická příručka pro učitele]*. Praha: Septima. ISBN 80-85801-81-7.

JANOTOVÁ, Naděžda, 1999. *Odezírání u sluchově postižených*. Praha: Septima. ISBN 80-7216-82-6.

JANOTOVÁ, Naděžda, 1996. *Rozvíjení zrakového vnímání a odezírání sluchově postižených*. ISBN 80-85801-84-1.

JENRULEK, Oldřich, 1997. *Netrapte se nedoslýchavostí, když uši špatně slyší*. Praha: Sdružení Mac.

KAPROVÁ, Zuzana, 2000. *O problémech žáků s poruchami učení a cestách k jejich řešení*. Praha: TECH-MARKET. ISBN 80-86114-32-5.

KEBLOVÁ, Alena, 1999. *Sluchové vnímání u zrakově postižených*. Praha: Septima. ISBN 80-7216-080-X.

KERROVÁ, Susan, 1997. *Dítě se speciálními potřebami*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-147-9.

KLENKOVÁ, Jiřina, 2006. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1110-9.

KLENKOVÁ, Jiřina, 2008. *Vzdělávání žáků s narušenou komunikační schopností = Education of pupils with impaired communication ability*. Brno: Paido: Masarykova univerzita. ISBN9 78-80-7315-168-3.

KOMORNÁ, Marie, c2008. *Psaná čeština českých neslyšících - čeština jako cizí jazyk*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87218-29-7.

- KOSINOVÁ, Barbora, c2008. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina - kultura neslyšících*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87153-94-9.
- KRONUSOVÁ, Martina, c2008. *Možnosti poskytování tlumočnických služeb pro neslyšící*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87218-12-9.
- KULICHOVÁ, Radka. *Studium na JAMU*. GONG – Časopis sluchově postižených. Gong, 2010, Roč. 39, č. 1. - 2, s. 1. ISSN 0323-0732.
- LANG, Greg, BERBERICH, Chris, 1998. *Každé dítě potřebuje speciální přístup Vytváření integrovaných a inkluzivních tříd*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-144-4.
- LEJSKA, Mojmír. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-038-7.
- NOVOTNÁ, Pavla, 2008. *Deaf Art - Výtvarné umění v kultuře Neslyšících*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4776-1.
- PETŘÍČKOVÁ, Jana, c2008. *Tlumočení pro osoby se specifickými jazykovými potřebami*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87218-14-3.
- REICHEL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. ISBN: 978-80-247-3006-6.
- RŮŽIČKOVÁ, Marie, 2001. *Znakování pro každý den: základní konverzace v českém znakovém jazyce*. Praha: Septima. ISBN 80-7216-160-1.
- SKŘIVAN, Jiří, 2000. *Záněty středního ucha; Sluch a jeho poruchy; Hluchota*. Praha: Triton, ISBN 80-7254-128-5.
- SOURALOVÁ, Eva, 2002. *Čtení neslyšících*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0433-8.
- STRNADOVÁ, Věra, 1998. *Hádej, co říkám, aneb, Odezírání je nejisté umění*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR. ISBN 80-903035-0-1.

STRNADOVÁ, Věra, c2008. *Specifické neverbální projevy neslyšících lidí*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87218-28-0.

STRNADOVÁ, Věra, 1998. *Současné problémy české komunity neslyšících. 1, Hluchota a jazyková komunikace*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 80-85899-45-0.

SVĚTLÍK, Martin, 2000. *Postižení sluchu: současné možnosti sluchové protetiky*. Praha: Triton. ISBN 80-7254-114-5.

ŠUPÁČEK, Ivan, 1982. *Jak pečovat o dítě s těžkou poruchou sluchu v prvních letech života*. Praha: Ústav zdravotní výchovy.

ŠVÁŘÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ Klára, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Grada. ISBN 978-80-7367-313-0.

TEGZE, Oldřich, 2003. *Neverbální komunikace*. Praha: Computer Press. ISBN 80-7226-429-x.

TORÁČOVÁ, Veronika, c2008. *Tlumočení pro neslyšící a související legislativa*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87218-31-0.

ZOUZALÍK, Marek. *Kochleární implantát*. GONG – Časopis sluchově postižených. Gong, 2006, Roč. 35, č. 10, s. 15-17. ISSN 0323-0732.

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Aktuální věk

Graf č. 2: Diagnostika sluchového postižení

Graf č. 3: Typ sluchového postižení

Graf č. 4: Nejvyšší dosažené vzdělání

Graf č. 5: Návštěvnost speciální školy

Graf č. 6: Problém s porozuměním českého jazyka

Graf č. 7: Znakování jako dostatečný komunikační prostředek

Graf č. 8: Pocit ochuzení o informace vlivem nedostatečné znalosti češtiny

Graf č. 9: Využívání psané formy

Graf č. 10: Aktuální vzdělávání

Graf č. 11: Potenciální vzdělávání

Graf č. 12: Komunikační bariéry ve vzdělávání

Graf č. 13: Využívání možnosti tlumočnických služeb

Graf č. 14: Slyšící přátelé

Graf č. 15: Způsob komunikace se slyšícími přáteli

Graf č. 16: Čas strávený se slyšícími přáteli

Graf č. 17: Problém v komunikaci s přáteli

Graf č. 18: Blufování

Graf č. 19: Vlastní děti

Graf č. 20: Slyšící děti

Graf č. 21: Slyšící versus neslyšící rodiče

Graf č. 22: Způsob komunikace se slyšícími rodiči

Graf č. 23: Problém v komunikaci s rodiči

Graf č. 24: Využití tlumočnicka v rámci volnočasových aktivit

Graf č. 25: Návštěvnost kulturních akcí

Graf č. 26: Zlepšení podmínek kulturního vyžití

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR

OBECNÉ OTÁZKY

- Školu jakého typu jste navštěvoval (a) a jaký byl její přístup k výuce?
- Na jaké úrovni je Vaše znalost českého jazyka?
- Připadá Vám znakový jazyk jako dostatečný komunikační prostředek v rámci běžného života?
- Pociťujete pocit ochuzení o informace vlivem nedostatečné znalosti češtiny?
- Využíváte psané formy jazyka v interakci se slyšícími?

OBLAST VZDĚLÁVÁNÍ

- Vzděláváte se v něčem či máte v plánu se v něčem vzdělávat?
- V jaké oblasti se vzděláváte či byste chtěl?
- Brání Vám ve vzdělávání komunikační bariéry?
- Jaké komunikační bariéry Vám brání ve vzdělávání se?
- Využíváte možnosti tlumočnických služeb?
- Jakým způsobem by Vaše okolí (konkrétní místo) mohlo zlepšit podmínky vzdělávání sluchově postižených?

OBLAST OSOBNÍHO ŽIVOTA

- Máte přátele mezi slyšícími?
- Jakým způsobem s nimi komunikujete?
- Kolik času s nimi trávíte?
- Bavíte se se svými přáteli o osobních věcech?
- Dorozumíváte se s nimi bez problémů nebo i občas blufujete (předstírat porozumění)?
- Máte slyšící děti?
- Jsou (byli) Vaši rodiče neslyšící?
- Jakým způsobem se mezi sebou dorozumíváte?
- Probíhá Vaše komunikace přirozeně, bez problémů?
- Co by měli Vaši rodiče či přátele udělat pro zlepšení komunikace mezi vámi?

OBLAST SPOLEČENSKÉHO ŽIVOTA

- Jak trávíte svůj volný čas?
- Volíte raději aktivity nevyžadující znalost znakového jazyka?
- Využíváte v rámci volnočasových aktivit tlumočníka či asistenta?
- Chodíte na nějaké kulturní akce? (Kina či divadla?)
- V čem by Vám volnočasová zařízení mohla vyjít více vstříc?

PŘÍLOHA P II: ANKETA

ANKETA

SOUČASNÝ VĚK.....

POSTIŽENÍ SLUCHU OD A) NAROZENÍ B) DOPIŠTE: OD .....LET

NEJVYŠŠÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ: A) ZÁKLADNÍ ŠKOLA B) STŘEDNÍ ŠKOLA
C) VYSOKÁ ŠKOLA

TYP SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ: A) NEDOSLYCHAVÝ (Á) B) NESLYŠÍCÍ

OBEČNÉ OTÁZKY

➤ navštěvoval (a) jste speciální školu pro neslyšící? **ANO** **NE**

➤ Máte problémy s porozuměním českého jazyka?

ANO **NE**

➤ Pripadá Vám znakový jazyk jako dostatečný komunikační prostředek v rámci běžného života? **ANO** **NE**

➤ Pociťujete pocit ochuzení o informace vlivem nedostatečné znalosti češtiny? (vnímáte nedostatečnou znalost češtiny jako značný handicap, omezení)?

ANO **NE**

➤ Využíváte psané formy jazyka v kontaktu se slyšícími? (v rámci korespondence, či v běžném styku, v případě potřeby sdělení atd.)

ANO **NE**

OBLAST VZDĚLÁVÁNÍ

➤ Vzděláváte se v něčem?(škola, kurz) **ANO** **NE**

➤ či máte v plánu se v něčem vzdělávat? **ANO** **NE**

➤ V jaké oblasti?(V případě kladné odpovědi)

➤ Brání (ly) Vám ve vzdělávání komunikační bariéry? (**myšleno obecně**)

ANO **NE**

➤ Jaké komunikační bariéry Vám brání ve vzdělávání se?

➤ Využíváte možnosti tlumočnických služeb? **ANO** **NE**

OBLAST OSOBNÍHO ŽIVOTA

➤ Máte přátele mezi slyšícími? **ANO** **NE**

➤ Jakým způsobem s nimi komunikujete?

a) Odezíráte b) znakovým jazykem c) odezírám i znakuji d) jinak – jak?

➤ Kolik času s nimi trávíte?

a) skoro vůbec b) občas c) skoro pořád

➤ Bavíte se se svými přáteli i o osobních věcech? **ANO** **NE**

➤ Dorozumíváte se s nimi bez problémů? **ANO** **NE**

➤ nebo i občas blufujete (předstírat porozumění)? **ANO** **NE**

➤ Máte děti? **ANO** **NE**

➤ Máte slyšící děti? **ANO** **NE**

➤ Fungují jako komunikační prostředek při vyřizování různých náležitostí? (**v případě kladné odpovědi**)

ANO **NE**

➤ Jsou (byli) Vaši rodiče neslyšící? **ANO** **NE**

➤ Jakým způsobem se mezi sebou dorozumíváte?

a) znakovým jazykem b) odezíráním c) jinou formou komunikace

➤ Probíhá Vaše komunikace přirozeně, bez problémů?   **ANO**   **NE**

➤ Co by měli Vaši rodiče či přátelé udělat pro zlepšení komunikace mezi vámi?

- a) Nic, jsem spokojen(á)   b) Nevím, nepřemýšlel (a) jsem nad tím
c)volná odpověď

OBLAST SPOLEČENSKÉHO ŽIVOTA

➤ Jak trávíte svůj volný čas?

➤ Volíte raději aktivity nevyžadující znalost znakového jazyka?   **ANO**   **NE**

➤ Využíváte v rámci volnočasových aktivit tlumočníka či asistenta?   **ANO**   **NE**

➤ Chodíte na nějaké kulturní akce? (Kina či divadla?)   **ANO**   **NE**

➤ V čem by Vám volnočasová zařízení mohla vyjít více vstříc?

- a) Nic, jsem spokojen(á)   b) Nevím, nepřemýšlel (a) jsem nad tím   c)volná
odpověď

PŘÍLOHA P III: TRANSKRIPCE ROZHOVORŮ

MAREK

Jaký typ postižení máte? Jste nedoslýchavá nebo neslyšící?

Od narození neslyšící.

Kolik Vám je let?

27

Školu jakého typu jste navštěvoval?

Ve Valmezu, škola pro neslyšící.

A jaká metoda se v rámci výuky používal?

Orální metoda.

Jenom?

Ukazovalo se minimálně, mluvilo se více.

Na jaké úrovni je znalost Vašeho českého jazyka? Domluvíte se?

Spíše podprůměrná, málo rozumím, nedostatečná slovní zásoba.

Když čtete článek v novinách nebo knihu, rozumíte?

Čtu jen to, co mě baví, takže tomu rozumím. Jen určitou tematiku.

Připadá Vám znakový jazyk jako dostatečný komunikační prostředek v běžném životě?

Tak na půl. Když jdu třeba do obchodu nebo vyřizovat, tak tam musím používat normální češtinu a ne znakový jazyk, takže tlumočnicka třeba na úřadech, ale v obchodě se nějak do-
rozumím.

A když jste v komunitě Neslyšících, tak se vždy dorozumíváte znakovým jazykem?

Ano, to stačí.

Pocítujete pocit ochuzení o informace vlivem nedostatečné znalosti češtiny?

Rozumím, ale co jsou cizí slova nebo nové slova, tak tomu tak nerozumím.

Takže cizí terminologii atak, tomu nerozumíte.

No těm složitějším slovům nerozumím.

A co třeba fráze, přísloví, pořekadla apod., rozumíte?

Ne, tomu taky nerozumím. Třeba jedno nebo dvě přísloví, takové to nejznámější, ty klasické znám, jinak ne. Např. 2x měř, jednou řež. Opravdu jen ty základní.

Využíváte psané formy jazyka v kontaktu se slyšícími?

Když třeba neznám ty slyšící, jen ty základy.. když dotyčný nerozumí, tak mu to napíšu.

A co třeba emailem? Nebo píšete dopisy?

Jo, to jo, smsky. Když jsem v práci, tak i emailem.

Používáte nějaké kompenzační pomůcky? Mobil nebo zvonek pro neslyšící?

Ano, email, skype, zvonek taky. A ještě mají dítě, tak mají indikátor, když pláče, tak bliká. A vibrační budík.

A máte pocit, že Vám to značně zlepšuje kvalitu toho života?

Určitě ano.

Tak otázky ze vzdělání - Vzděláváte se momentálně v něčem? Škola, kurz, cokoliv.

Dělal jsem rekvalifikační kurz na počítač.

Kvůli práci jste ho dělal?

Ano, kvůli práci.

A můžu se zeptat, v jaké oblasti pracujete?

Frézař kovů.

A máte v plánu se vzdělávat do budoucna?

Ne, miluji svou práci, takže nepotřebuji.

A nějaký kurz mimo práci mimo obor?

Kdyby v práci potřebovali něco navíc, něco si dodělat, tak bych si udělal další rekvalifikaci nebo něco.

Máte pocit, že Vám v tom vzdělávání brání nějaké komunikační bariéry? Byl by to důvod k tomu, abyste nešel studovat?

Tak určitě, protože neslyším. Málo neslyšících se vzdělává. A když už tak se jedná o kurzy na počítači, ale škola to vůbec ne. Myslím, že ne. Kdybych slyšel, tak bych šel studovat, ale takhle mi to brání.

Ani kdybyste měl tlumočníka?

Teď práci mám, jsem spokojený. Kdybych se chtěl dále vzdělávat, tak bych do toho šel i s tím tlumočníkem. Ale nemá potřebu.

Jasně, rozumím.

Myslíte si, že jsou možnosti ve vzdělávání dostačující? Dostatek škol pro sluchově postižené?

Mám kamarády, kteří studují vysokou školu. Je to tak napůl. Někdo si stěžuje a někdo je spokojený s tím tlumočníkem.

A na co si konkrétně stěžují? Na toho tlumočníka?

Ta výuka je pro neslyšící náročnější, protože je delší a jsou pak unavení. Než tlumočnick vše pochopí, je to takové unavující.

A kolik hodin v kuse takhle tlumočí?

Od rána do večera, je to prodloužené. Než to napíšou a pochopí. Někdy je neslyšící i učitel, je to jak kdy.

Tak jdeme na další sekci. Máte přátele mezi slyšícími?

Jenom v práci.

A jak s nimi vycházíte? Není to pro Vás jako neslyšícího problém?

Jo, vždy se nějak dorozumím.

A jakým způsobem s nimi komunikujete?

Odezíráním.

A dá se říct, kolik času s nimi trávíte?

Tak celou směnu v práci.

A jste s těmi lidmi i po té práci?

Ne. Jenom třeba, když je Vánoční akce na konci roku, jinak ne. Nebavilo by mě to. Jsem zvyklý mezi těmi neslyšícími.

Je to i kvůli tomu, že byste musel odezírat a to by se Vám třeba nechtělo?

Ano, je to tou špatnou komunikací, raději jsem mezi svýma.

Uvádí příklad: Mám svoji komunitu Neslyšících a na druhé straně jsou slyšící. Tak je to třeba s Romy. Kdybyste byla v práci s Romy, šla byste s nimi potom po práci sednout?

Asi spíše ne.

Tak vidíte, nechci nikoho diskriminovat, jenom přirovnat. Mám prostě svoji komunitu.

Bavíte se se svými přáteli, i když jsou v té práci, o osobních věcech? Nebo obecně s lidmi, kteří slyší?

Všechno ne, jen části. Intimní věci ne.

A je ten odstup dán tím, že se jedná o spolupracovníky anebo proto, že jsou slyšící?

Já bych jim to řekl, ale oni mi ne, nechci se otvírat těm lidem. Chci si to nechat jako soukromí.

Dá se obecně říct, že slyšící jsou pro Vás cizí?

Ke komu mám důvěru, tak tomu se otevřu, ale v práci nemám důvod, neznám je tak dlouho.

Ano, chápu.

Dorozumíváte se s nimi bez problémů nebo občas i předstíráte porozumění?

Ze začátku, když jsem nastupoval, tak těžko. Teď už jsem tam sedmý rok, tak už jsme si na sebe zvykli, takže teď bez problémů. Ale nechal jsem si i něco napsat.

A co třeba, když jste je nechtěl poslouchat, urazit, byl unavený. Nebyl to důvod pro předstírání porozumění?

V práci nic nepředstírám. Práci mám rád a věnuji se jí plně až do konce. Mezi neslyšícími sem tam něco odkývnu.

Ok, super. Máte děti?

Ano. Jedno slyšící dítě.

Jakým způsobem se s ním dorozumívá?

Je ještě malý, voláme na něj, říkáme mu to tím jazykem. Vyrůstá s námi, takže rozumí. Např. „papat, koupat.“

A máte jasno v tom, zda ho budete učit znakový jazyk?

Chci, ale záleží na malém, zda on bude chtít.

Takže spíše znakový jazyk než orální metodu.

Ano, ale záleží na malém, zda bude znakovat nebo mluvit. Ideální by byla kombinace obou.

A kdybyste měl neslyšící dítě, dal byste ho do školy pro slyšící?

Vzhledem k tomu, že je jiná doba, málo neslyšících dětí, dal bych je do speciální školy, kde jsou i mentálně postižení, ale vyloženě do školy pro neslyšící, to ne.

Proč ne?

Ty, kdyby si chodila do spolku pro mentálně postižené, cítila by ses tam dobře?

Určitě ne.

Existují školy, kde nejsou všichni vyloženě sluchově neslyšící, kde jsou i nějaké vady.

Tak tam byste ho dal?

Ale pozor, ne mentálně postižený, ale např. se zbytkem sluchu, myšleno sluchové postižení.

A proč byste nedal své dítě do školy pro slyšící?

Aby se necítilo špatně, kvůli jiné kultuře.

Jsou Vaši rodiče neslyšící?

Ano.

A jakým způsobem Vás vychovávali. Učili Vás znakový jazyk?

Jen znakovým jazykem.

A nechtěli po Vás, aby jste se snažil mluvit?

Ne ne, znakovým jazykem. Ve škole jo, ale doma znakovkou. Komunikace s rodiči probíhala bez problémů, o všem.

Tak teď otázky vztahující se k volnému času – Jak trávíte svůj volný čas? Nejčastěji?

Když jsem neměl děti, tak jsem jezdil na kole, hrál nohejbal, ale teď většinou hlídám malého nebo ho vozím. Už toho času není tolik.

Takže spíše sportovní aktivity?

Ano.

Volný čas jste trávil spíše s neslyšícími?

Ano. Fotbal, nohejbal s neslyšícíma.

V rámci klubu?

Ano.

Volíte raději aktivity nevyžadující znalost znakového jazyka?

Ano, ty sporty. Teď mě ale hodně zaměstnává ten malý.

A kromě toho sportu? Nějaké akce nebo doma kutit, cokoliv?

Maximálně doma hry na počítači, kutit ne.

Chodil či chodíte na nějaké kulturní akce?

S neslyšícíma do kina. Nebo když jsou nějaké velké akce s Neslyšícími, tak chodím.

Takže v rámci klubu?

Ano.

A se slyšícími? Třeba na ty pracovní akce?

Ne nechodím. V práci jsou starší, spíš kolem 50ti.

A kdyby byli mladší, chodil byste s nimi?

Ani tak ne.

Chodil nebo chodíte i do divadla? Na pantomimu?

Na divadlo pro neslyšící jsem chodil, ale na normální klasické to ne.

Tady ve Zlíně?

Ne většinou v Brně. Tady takové ani nefunguje.

Jsou tady podle Vás dostatečné možnosti kulturního vyžití pro sluchově postižené?

Odmalička jsem tady vyrůstal, tak mi to nechybí. Něco jiného je, kdybych v tom Brně bydlel. Je to o zvyku. Kdybych bydlel v Brně, kde bych navštěvoval kulturní akce, a pak se přestěhoval do Zlína, tak by mi to vadilo. Ale takhle mi to nevádí. I na pantomimu se dívám na počítači.

Takže tyto kluby Vám to dostatečně kompenzují?

Ano, stačí mi to. Každý týden je tady posezení.

Chodil jste do nějakého volnočasového kroužku?

Do tanečních, dopravního kroužku, fotbal, malování, modelování.

Bylo těch kroužků pro neslyšící dostatek? Přizpůsobeny Vaším potřebám?

Celkově jsem byl spokojený, teď jsou nové kroužky, ale na tu dobu mi to stačilo. Důležité bylo, že jsem byl mezi neslyšícími.

Změnil byste něco v rámci možností kulturního vyžití pro neslyšící? Kroužky, zařízení, akce?

Myslím, že to stačí.

Využíváte tlumočnických služeb?

Ano, moc, nejčastěji u lékaře, v sociálních službách, když potřebuje něco vyřídit. I doma, když mu přijde nějaké vyúčtování, tak zavolám tlumočnickovi, aby mi to vysvětlil.

MARIE

Jaký typ postižení máte? Jste nedoslýchavá nebo neslyšící?

Je neslyšící od narození

Kolik Vám je let?

40

Školu jakého typu jste navštěvovala? A jaká metoda se v rámci výuky používala?

Základní škola v Ivančicích pro sluchově postižené. Střední škola oděvní jako pro sluchově postižené a tam se užívala rovněž orální metoda komunikace.

Jaká je úroveň Vašeho znakového jazyka? Myslíte si, že ho dobře ovládáte?

Samozřejmě, že ho dobře ovládám.

Připadá Vám znakový jazyk jako dostatečný komunikační prostředek v rámci běžného života? Stačí Vám to?

No hlavně znakový jazyk používám, ale snažím se do toho i mluvit, i když mi není dost dobře rozumět.

Pociťujete pocit ochuzení o informace vlivem nedostatečné znalosti češtiny?

Jsem na to taky zvyklá. Mám zaměstnání a tam nemám žádný problém..

Takže nechybí Vám to např. co se týká např. filmů nebo kulturního vyžití atd.?

Souhlasí vesměs s Petrou. Sleduji pouze filmy s titulky. I když umím odezírat, tak na filmy bez titulků se nedívám.

Dobře, tak další otázka..využíváte psané formy jazyka v kontaktu se slyšícími?

Tak ano, stejně jak Petra, když mi ostatní rozumí, tak nemám důvod psát a když už musím něco napsat tak mi to problémy nedělá.

A třeba i emaily píšete? To vám nečiní problémy?

Ne, taky bez problémů.

Vzděláváte se v něčem či máte v plánu se v něčem do budoucna vzdělávat? Např. nějaký kurz?

Taky mám stejný kurz - kurz počítačů.

A rovněž Vám ten kurz nedělal problémy?

Ne vůbec ne. S tím neslyšícím lektorem to bylo naprosto bez problémů, dalo se to zvládnout.

Může to být důvod, proč by jste nestudovala..právě tyto komunikační bariéry?

Už bych nestudovala, připadám si stará.

Kvůli věku? Ale vždyť univerzity nejsou věkem limitované?

No, kdybych byla mladší, tak bych určitě pokračovala ve studiu.

Dobře..

Využíváte možnosti tlumočnických služeb?

Ano taky, podle potřeby. Všechno, co je potřeba. Ale spíše věci řeším s maminkou.

Takže díky rodičům, nemusíte tak často využívat těch tlumočnicků?

Ano, je to tak. Mamince nic nevádí, co potřebuji, vyřizují, takže to moje maminka vyřídí. Stačí, když se obrátím na ni, nepotřebuji tlumočnicka.

A dá se říct, zda je to třeba jednou za měsíc? nebo častěji?

Nebo to tak nelze určit?

Individuálně, podle potřeby.

Dobře, tak ano.

Jakým způsobem by Vaše okolí mohlo zlepšit podmínky pro vzdělávání? Jestli Vás něco napadá, co by se mohlo zlepšit, co v různých vzdělávacích zařízeních chybí? V tom vzdělávání, v těch podmínkách? Jsou podle Vás špatné?

Já jsem chtěla studovat zdravotnickou školu. No dřív, když jsem skončila tu základní školu a tu střední oděvní, tak nebyla možnost jít třeba na zubní laborantku, teď už to možné je.

No jo, je to o modernějších technologiích a větších možnostech.

Pochopitelně

No teď už to ale prostě nejde, musím pracovat a vydělávat peníze.

Jasně, tomu rozumím

Tak další oblast. Máte přátele mezi slyšícími?

Ano, slyšící přátele mám zejména v práci. Tam mě berou a rozumíme si.

Takže v zaměstnání?

Ano ať už jsem pracovala v jakékoliv firmě, tak jsem s komunikací nikdy neměla žádný problém. I ve firmě, kde bylo zaměstnaných 1500 lidí a já jsem byla jediná neslyšící a i přesto jsem nikdy neměla žádný problém v komunikaci. Jako, když všichni věděli, že jsem neslyšící, tak nebyl problém. Vždy, jak poznali, že jsem neslyšící, tak byli ochotní se se mnou dobře domluvit a případně něco napsat.

Takže Vy umíte rovněž dobře odezírat?

Ale slyšící musí umět artikulovat. Když slyšící neumí artikulovat, tak nejde odezírat.

A nemáte právě problém s tím, že špatně artikulují?

No, někteří ano. Musím ho upozornit, jak ta artikulace má probíhat.

Aha, už dopředu.

No ano, když vidím, že to neumí.

Kolik času s nimi trávíte? S těmi přáteli?

Tak ve firmě, celou pracovní dobu.

A bavíte se s těmi přáteli i o osobních věcech? Není tam nějaká bariéra?

No v zaměstnání nemluvíme jako o osobních věcech. Jak jsou to soukromé věci, tak se o tom nebavíme.

Rozumím, takže Vy řešíte ty osobní věci spíše v rámci rodiny?

Nevím, co mám na to říct.

Paní Maria mi po skončení rozhovoru přiznala, že se jí na tyto otázky v životě nikdy nikdo neptal, byla tedy trochu překvapená. Šlo to poznat i na výrazu jejího obličeje.

Předstíráte někdy, když jste v kontaktu se slyšícími, že jste porozuměli konverzaci?

Záleží, o čem to je, zda jsou to důležité věci či nebo to není důležité.

Jasně, když je to důležité, třeba v práci, tak to řeším. Když je to nepodstatné, tak to nechám plavat.

Máte děti?

Ne, nemám děti.

Dali byste své děti do integrované školy? Teoreticky, kdybyste měla sluchově postižené dítě?

Na toto musím odpovědět stejně jako Petra, čili slyšící děti patří do slyšící školy a opačně.

Byli či jsou Vaši rodiče neslyšící?

Mám slyšící rodiče.

A oni už Vás odmala učili taky znakovému jazyku?

Od malička na mě rodiče mluvili bez znakového jazyka. U obou byla velká snaha si porozumět.

Takže jste se tedy domlouvali jen odezíráním?

Ano.

A nevnímala jste určité překážky mezi Vámi? Právě kvůli tomu, právě vlivem neznalosti toho znakového jazyka? Např., že jste mezi sebou neřešili tak intenzivně své vlastní problémy, starosti atd.?

Ne, byli na to zvyklí a vůbec nám to tak nepřipadalo. Jsou to mí rodiče. Kdybych adoptovala dítě a kvůli tomu, že je adoptované, vznikl nějaký problém. Tak to mi přijde jako něco podobného. Ne, není tam žádný problém.

Mi třeba připadá, že pro neslyšící je přirozenější, když užívají ten znakový jazyk než tu mluvu. Jakože je to lepší pro ni, ale zda je to lepší i pro Vás?

Já jsem to brala normálně (zvýšený hlas, vypadala a zněla poměrně dotčeně). Díky mamince mám dobrou slovní zásobu.

Takže díky tomu máte vlastně i dobrou češtinu, dobré čtení a psaní..

Ano, ano..

Takže nic byste tím pádem neudělaly pro zlepšení komunikace mezi Vámi a rodiči?

Znázorňuje pouze kýváním hlavy ze strany na stranu, čili ne. Stejně jako Petra v tomhle směru s rodiči rozhodně problém neměla.

Jak trávíte svůj volný čas?

Jezdíme na venkov k rodičům a navštěvujeme se s kamarádama a děláme nějaké posezení. Nebo do kavárny jdeme s kamarádama.

A Vy jste říkala, že ti Vaši kamarádi jsou hlavně neslyšící, že?

Ano, hlavně bývalí spolužáci.

Ā máte pocit, že v té komunitě Neslyšících je Vám lépe než mezi slyšícíma?

No, je to lepší s neslyšícíma, ale když jde o práci, tak nemůžu říct, že chci pracovat jen s neslyšícíma, musím pracovat se slyšícíma.

Takže záleží na situaci..

Musím to zvládnout tak, abych se sama cítila dobře, tam i tam.

Využíváte při těch volnočasových aktivitách tlumočnicka?

Ne, to vůbec ne a tlumočnicka v rámci volnočasových aktivit využívám taky jen při návštěvě hradů a zámků.

A chodíte do kina či divadla?

Na normální divadlo nechodím, ale na pantomimu ano.

A co třeba stínové divadlo?

Ne, na tom jsem nebyla, to mají v Praze, tady moc ne.

Zlepšily by jste něco v rámci těch volnočasových zařízení v možnostech sportovního či kulturního vyžití pro sluchově postižené? Nepřijdou Vám omezené možnosti v tomto směru?

Nic bych neměnila, stačí mi tak, jak to je.

MAX

Jaký typ postižení máte? Jste nedoslýchavá nebo neslyšící?

Neslyšící od šesti měsíců (vlivem nemoci).

Kolik Vám je let?

31

Školu jakého typu jste navštěvoval?

Základní škola pro sluchově postižené, obor kuchař v Hradci Králové.

Jaká metoda se tam využívala?

Na základní škole se používala metoda totální komunikace.

Na jaké úrovni je Vaše znalost češtiny?

Mám problém s češtinou. Na základní škole jsme se jí moc nevěnovali, tak proto s ní mám problém. Ale komunikaci ve znakovce bezvadně ovládám.

Připadá Vám znakový jazyk jako dostatečný komunikační prostředek v rámci běžného života? Stačí Vám to k domluvě?

Ano, stačí mi to, nemám s tím problém. Využívám tlumočnicků, takže s tím není absolutně žádný problém, všechno funguje.

Pocítujete pocit ochuzení o informace vlivem nedostatečné znalosti češtiny?

No, neumím dobře češtinu. Na základní škole na to učitelé neměli systém, aby neslyšící naučili dobře česky. Kdyby to byl neslyšící učitel, tak by tu látku dovedl lépe vysvětlit. Ale učitel mluvil, tak jsem se to musel snažit pochopit, i když ten učitel neznakoval.

Takže pocítujete?

Každý den, celý život bych se musel něco učit, abych se zlepšil, ale nepřestat. Pořád češtinu používat. Určitě by to šlo. I neslyšící používají mobil, že, tak tím se to zlepšuje a dává ti to slovní zásobu, roste. Slyšící mi něco napíše, ale on to musí napsat tak, abych já mu rozuměl. Musí to psát takovým stylem, aby věděl, jak to mám pochopit. Neslyšící, kteří umějí český jazyk, tak mají velké štěstí. Je to podle učitelů, jsme na tom tak, jací byli ti učitelé.

Myslíte si, že ti učitelé jsou na tom dnes s tím přístupem k výuce lépe?

Na Masarykově univerzitě už jsou učitelé i s tlumočnickem. Za mě na vysokých školách nebyl tlumočnick. Kdybych se narodil později, tak bych neměl problém.

Tak super. Další otázka – Využíváte psané formy jazyka? Třeba smsky, emaily, dopisy?

Smsky a emaily používám. Podle toho s kým. Když mě píšíci zná, tak to podá tak, abych tomu rozuměl.

Jasně. A s neslyšícími taky smskami?

Ano taky. V kolik hodin je sraz, kde sraz, to není problém.

Zlepšují kompenzační pomůcky – jako je email, fax, mobil apod. kvalitu Vašeho života?

Ano, je to lepší. Ale kdyby slyšící napsal nějaký složitý text, tak bych se zeptal rodičů nebo tlumočnicků a oni mě to vysvětlí. Nejsem z toho nějaký nervózní.

Budík mám, ale světelnou signalizaci nemám. Budík mám, abych se probudil do práce, zvonek mám na světelnou signalizaci, mám ho na to, když ke mně jde nějaký kamarád. Mobil má vibrace, to znamená, že je tady. Zvonek nepotřebuji.

Oblast vzdělávání. Vzděláváte se momentálně v něčem? Nebo chtěli byste do budoucna?

Nějaký kurz?

Záleží podle práce. Rád bych se vzdělával nebo chodil do školy, ale už jsem starý a lenivý a mám práci. Důležité je vydělávat peníze a mít na živobytí a mohl chodit do hospody.

A kdybyste měl více volna?

Kdybych nepracoval, byl mladý a měl čas, tak bych studoval. Ale už se necítím na to, že bych studoval. Důležité je to, že mám práci. Kdybych šel do školy, tak bych musel přerušit zaměstnání.

Rozumím a co nějaký kurz? To Vás neláká?

Chodil jsem do kurzu pro neslyšící – grafika na počítači, dělal jsem ten kurz dva roky v Praze. A po tom kurzu jsem nenašel práci. To bych si musel založit soukromou firmu a na to jsem se vykašlal. Teď pracuji, to je důležitější, že se mi podařilo najít práci.

V jaké oblasti pracujete?

Na stavbě. Jestli potřebujete udělat omítku.. (smích)

Brání Vám ve vzdělávání nějaké komunikační bariéry?

Na grafice byl slyšící lektor a tlumočník, takže v pohodě, nebrání.

Využíváte možnosti tlumočnických služeb?

Samozřejmě, využívám. Když jsou rodiče, tak nepotřebuji tlumočníka, když rodiče nemůžou a je to něco důležitého, tak si objednám tlumočníka. Není problém.

A při jakých příležitostech ho využíváte? Nejčastěji?

V bance, když je nějaká složitá komunikace. Když to není nějaké složité, tak to řeším písemně.

A na úřadech?

Ano, ale záleží na tom, zda je to lehký problém nebo těžký problém.

A jsou ochotní?

Záleží, kdo tam sedí. Ale neslyšící to poznají podle výrazu obličeje.

Jakým způsobem by Vaše okolí (konkrétní místo) mohlo zlepšit podmínky vzdělávání sluchově postižených? Co je na školách nedostačující, nebo v kurzech, co jste absolvoval?

V kurzu to bylo dobré, akorát jsem nemohl najít tu práci potom. Všude říkají, že když jsi neslyšící, jak s tebou budeme komunikovat. Portfolio jsem jim ukázal, co jsem se učil, ale všude vadilo, že jsem neslyšící.

O jakou práci jste se zajímal?

Poslal jsem to do různých firem, ohledně práce na počítači.

A to vadilo?

No, když jsem tam přišel, tak problém byl v komunikaci, že nemůžu telefonovat. Vymlouvali se na to telefonování a ve skutečnosti tam toho neslyšícího nechtěli přijmout. Všichni byli protivní, záleží na tom, kdo tam sedí. Kdyby tam seděl můj kamarád, který mě zná od malička, tak by mě určitě přijmul.

Máte přátele mezi slyšícími?

Ano. Více kamarádů mám mezi neslyšícími, mezi slyšícími také, ale méně. No je to složité s těmi slyšícími kamarády. Když se s někým dlouho nevidím, tak si se mnou píše.

Jakým způsobem se slyšícími komunikujete?

Se slyšícíma moc nekomunikuji, většinou s neslyšícíma. Se slyšícíma nebo neslyšícíma, když to jde, tak taky něco napíšu. Můžu se s nimi domluvit na nějakých nepodstatných věcech.

A nechcete se bavit se slyšícíma? Proč?

Ne, mezitím nedělám rozdíly, nemám žádné předsudky vůči slyšícím. Záleží na výrazu obličeje. Když je protivný, tak se s ním nebavím, záleží na člověku.

Kolik času trávíte se slyšícími? Třeba, když to srovnáte s těmi neslyšícími?

To nepočítám, nedokážu říct.

A v práci?

Když říkají něco o práci, tak tomu rozumím. Kdybych něco důležitého potřeboval, tak mu to napíšu SMSkou na mobil a on si to přečte. Kdybych potřeboval třeba dříve odejít, tak napíšu vedoucímu. Používám hlas a oni tomu hlasu moc nerozumí, lepší je to napsat. Kdyby tomu hlasu rozuměli, tak to nemusím psát.

Takže Vás to i unavuje?

Ne, to není problém. Neunavuje, musím bojovat. Unavila by mě leda ta práce, ale komunikace ne (úsměv).

A odezíráte dobře?

Záleží na tom, zda umí artikulovat. Když neumí artikulovat, tak řeknu: „Prosím, napiš mi to.“

Vedoucí mi to napíše vždy smskou, i legraci mi napíše.

Takže nikdy nepředstíráte porozumění, když jste nerozumíte?

To nedělám, to nechci, potom by byl problém. Řeknu, že nerozumím, musím rozumět, aby ten slyšící byl spokojený, viděl, že rozumím. Kdybych jen kýval, tak by mohl být problém.

A mezi jinýma slyšícíma, když se nejedná o důležité věci?

Tak občas ano, když to není důležité. Záleží, o čem to je.

Bavíte se se slyšícími i o osobních věcech?

Ne to ne, jen co se týká práce. Nechci, aby na mně viděli, že jsem hloupý. Navíc, držím to na nějaké úrovni.

Proč byste měl působit hloupě? Nerozumím.

Záleží na druhé straně, ale slyšící se dívají na neslyšící, jakože jsou blbí a nevím třeba, co o mně říkají. Oni se o mně mohou ve společnosti bavit a já to nevím.

Můj kamarád vyprávěl, že byl se slyšícím mužem, který uměl znakovat a měl neslyšící přítelkyni, byli v obchodě a ta holka řekla, že je neslyšící a nějací lidé jí říkali něco o sexu, ale nevěděli, že ten přítel je slyšící. Měli poznámky na její postavu, mysleli si, že jsou oba neslyšící.

Dobře. No i takové situace mohou nastat. Máte už děti?

Nemám. Ještě je času (smích).

A Vy?

Taky mám čas. (smích).

Kdybyste je měl, dal byste je do speciální školy nebo do školy pro slyšící?

To nemůžu teď říct, jak co bude. Kdybych měl neslyšící děti, tak by bylo lepší je dát do školy pro slyšící, byly by na tom líp, měly by větší slovní zásobu. Byly na tom v té češtině líp, sice by se trápily, ale po škole by šly za neslyšícíma kamarádama.

Aha, to je zajímavá myšlenka.

Kdyby byla škola pro neslyšící lepší, tak bych je tam určitě dal, ale kdyby to bylo jak za mě, tak bych to udělal jinak.

Měl jste dobrého logopeda?

My jsme byli na sebe zvyklí. Když si ten logoped zvykne na můj hlas a když se potkám s jiným slyšícím, tak ten už mi nerozumí. Ze začátku bychom si nerozuměli, ale pak si zvyknete na můj hlas a budeme si rozumět.

Vaši rodiče jsou slyšící nebo neslyšící?

Slyšící. S maminkou mluvím, znakuju. Maminka někdy něco myslí jinak. Nejlepší je to s bratrem, s ním si nejlíp rozumím a on to té mamince potom vysvětlí a maminka to uzná. Tam není žádný problém.

Takže bratr umí taky znakovat?

Bezvadně sice ne, ale jsme spolu zvyklí na nějakou znakovku. Neslyšící říkají, že mám nějakou divnou znakovku, ale to je jedno, my si rozumíme. No, když se mě bratr zeptá na nějaký znak, i maminka; tatínek se to nemůže naučit, nejde to.

Maminka se kvůli Vám naučila znakovat?

No, ona umí trochu, snaží se. Jsme na sebe zvyklí a rozumíme si, i když neumí úplně perfektně. Odmala jsme se dorozumívali, ta kvalita se stupňuje. Když jsem byl malý, tak to byly jednoduché znaky. Pořád jsem se ptal, co si povídali, co si říkali. I jsem to respektoval, když se bavili slyšící mezi sebou. Ale babička byla dobrá, teď už je stará, už nemá tu trpělivost, ale když jsem byl malý, tak se semnou snažila hodně komunikovat. Teď už hodně zapomíná.

Ta komunikace probíhá bez problémů? V pohodě?

Bez problémů. Pořád říkají opatrně, opatrně, říkám, že Vy moje věc.

Jak trávíte svůj volný čas nejčastěji? Někáká oblíbená aktivita?

Na počítači doma, nebo se domluví s kamarádama, dáme si sraz. O víkendu jdu na diskotéku nebo do hospody. Vy máte taky určitě nějakou party, když máte čas, je to podobné.

A na ty diskotéky chodíte se slyšícími nebo neslyšícími?

No spíš s neslyšícími, jsou tam nedoslýchaví kamarádi, ale občas, občas. No, když mi napíšu, tak tam jdu. Mám nedoslýchavé kamarády.

Využíváte někdy tlumočnicka v rámci těch volnočasových aktivit?

To vůbec ne, nepotřebuji. Jedině, kdyby nastal nějaký velký problém, ale jinak ne. Vůbec ne, není potřeba.

Ano, ano.

Vybíráte si raději takové aktivity, při kterých nemusíte používat znakový jazyk?

Podle toho, s kým se sejdu. Ale většinou znakuju, když nebude žádný sraz, tak budu doma, žádný problém.

Chodil jste do kroužku, když jste byl malý?

Nějaký sport byl, fotbal. Jsou i sportovní hry pro neslyšící. Když jsem byl v učebním oboru, tak zase jsem byl líný na sport.

Myslíte si, že nabídka těch kroužků jsou dneska lepší?

Myslím, že jo, ale teď tam nechodím, tak nevím.

A chodíte na nějaké kulturní akce, např. do kina nebo do divadla?

Ano, do kina musím, to mě zajímá a do divadla málo. Jako, kdyby rodiče nebo přítelkyně chtěla, tak půjdu, budu se usmívat. S Vámi bych třeba do divadla šel.

A jak jste říkal, že chodíte na ty diskotéky, jak vnímáte ten tanec, když neslyšíte tu hudbu?

Od podlahy jde to dunění, jak to tam duní, tak se dotknete nějakého předmětu, nebo podlahy, nebo stolu, tak tam jsou vibrace. Cítím ty vibrace. Slyšící to nevnímají, ale kdybych Vám ukázal, abyste šáhla na ten stůl nebo na tu židli na diskotéce, nebo až tam půjdete, tak si sáhněte, nebo se na to soustředte na ty vibrace na zemi, na tom stole, nebo, když se chytnete židle, tak si ti tam zkuste, ale nesmíte to dělat moc nápadně (smích), aby se ostatní neřekli.

Takže nemáte vůbec potřebu napodobovat ostatní, to vůbec? Jako tanec ostatních, tančíte tak, jak to cítíte a vnímáte.

Akorát, když je konec, tak se podívám, že je konec, to je normální. To tak neslyšící dělají. Kdybych ještě tančil, tak by si o mně ostatní říkali, že jsem cvok, nebo by mně řekli, abych přestal.

Přijde mi, že jste hodně flexibilní, že ty činnosti můžete dělat i se slyšícíma.

Ale když se ten slyšící usmívá a bude chtít naučit nějaký znak, tak já ho naučím. Když bude kluk s holkou, a ta holka by se chtěla něco naučit ode mě, tak budu mít strach, že ten kluk bude žárlit. Ale já to nemyslím špatně, ale může v tom být trochu problém. Něco takového se mi stalo, že se mi až posmíval, ale já jsem nemyslel nic špatného vůči té holce.

Jo, jo.. ono je to i tím, že neslyšící jsou více kontaktní, ne?

Tak přestanu a už dál nepokračuju.

A poslední otázka. Chodíváte pravidelně do klubů pro neslyšící?

Tak to je podle domluvy s kamarádama. Když se domlouvají: „Co budeš dělat, máš program. Půjdeme do hospody nebo do klubu?“

Často narážíte na nepříjemné, nepřístupné slyšící?

Je málo takových případů, ale stane se, třeba když je napitý.

A je Vám příjemnější ta komunita Neslyšících než slyšících? Cítíte se tam lépe?

Někdy toho mám dost s těma neslyšícíma. Ale když chtějí, abych šel na diskotéku, tak jdu. Ale s neslyšícíma se nesetkávám každý den, to bychom se neměli ani o čem bavit.

Přijde Vám, že ty témata jsou mezi neslyšícími omezená?

To ne, opakují se, už není nic nového. Mají bohaté informace, ale není to o tom, že se budeme každý den vidět. Od pondělí do pátku s nimi každý den nejsem. Kdybyste se setkávala denně se stejnými lidmi, tak by se ty témata taky vyčerpala.

NIKA

Jaký typ postižení máte? Jste nedoslýchavá nebo neslyšící?

Od narození neslyšící.

Jaktože umíte tak dobře odezírat?

Měla jsem dobrou logopedku.

Kolik Vám je let?

27

Školu jakého typu jste navštěvovala?

V Brně v Řeckovicích speciální školu pro sluchově postižené – mateřská a základní škola. Později vysokou školu v Brně, obor informatika.

A jaká metoda se v rámci výuky používala?

Bilingvální metoda- jak řeč, tak znakový jazyk.

Na jaké úrovni je podle Vás znalost Vašeho jazyka? Domluvíte se bez problémů?

Záleží na tom, s kým mluvím.

Když čtete časopisy, tak nemáte problémy?

Ne, to si přečtu, přečtu všechno. Ale když je moc odborná, tak to už ne.

Informatiku, tu třeba jo, ale přírodovědu už ne.

Informatika Vám přišla jednodušší nebo je to tím, že s informatikou se setkáváte a už jste o ní i něco věděla?

Chemie mě nebavila. Musím se o to zajímat. Měli jsme tlumočníka. Informatiku jsem studovala do hloubky, vystudovala jsem vysokou školu informatiky.

Připadá vám znakový jazyk jako dostatečný komunikační prostředek? Kdybyste měla používat jenom znaky, myslíte si, že byste se tímto způsobem domluvila?

Určitě, tak tady v práci.

Vy děláte tlumočníci?

Ne, ale jsem v kontaktu s neslyšícími a znakuji s nimi.

Pociťuje ochuzení o informace vlivem neznalosti češtiny?

Nepociťuji to, četla jsem odmala.

Využíváte psaní? Třeba, když jste v kontaktu se slyšícími nebo i s neslyšícími?

Když budu chtít, taky přes email něco vyřídím.

Takže přes email komunikujete nejčastěji?

Ano.

A když jste třeba na úradě, tak nemáte problém se dorozumět?

Ne, jako s Vámi.

Aha, opravdu Vám jde dobře rozumět.

Používáte nějaké kompenzační pomůcky?

Třeba zvonek využívám, a když někdo zazvoní, tak píská.

Takže to je jediná pomůcka, kterou využíváte?

Ano.

A mobilní telefony například?

To je stejné jako u Vás, píšu sms.

A můžu se ještě zeptat. Jak se ve škole, když jste nikdy neslyšela, učíte ty hlásky?

Odezíráním.

To muselo být těžké naučit se to vyslovovat.

No, musí se to odmala učit.

Tak, oblast vzdělání. Vy jste říkala, že pracujete tady (Centrum denních služeb Brno). Pracujete tady hlavně s neslyšícími, že? Jedná se o administrativní činnost?

No většinou organizuji různé akce. Organizuji kurzy vaření, počítačů a ručních prací.

Ale ty kurzy nevedete, ale účastníte se jich?

Ano, účastním.

Vzděláváte se teď v něčem?

Minulý rok jsem ukončila školu informatiky na Masarykově univerzitě.

Byli s Vámi v ročníku ještě nějací neslyšící?

Ano, na začátku, byla jsem jedna z prvních neslyšících studentek studujících informatiku. Třeba pedagogická fakulta ta byla dřív, co se týká možnosti pro sluchově postižené. Ostatní studenti na nás nebyli zvyklí (ukázala překvapený výraz – znázorňující pohled ostatních).

Teď už je tolik možností. Na bakalářském, pak jsem pokračovala na magisterském.

A to jste pokračovala ve studiu informatiky?

Ano.

A jak jste se mezi slyšícími cítila?

Poprvé to bylo nezvyklé, ale pak už to bylo v pohodě.

A měla jste i zapisovatelku textů?

Na bakalářském studiu jsem neměla zapisovatelku, na magisterském studiu už jsem měla zapisovatelku.

Takže na bakalářském studiu jste měla tlumočníka?

Ano, pořád.

A chtěla byste se do budoucna ještě v něčem vzdělávat? Nějaký kurz nebo něco?

Třeba bych se chtěla nějaký program naučit.

Myslíte počítačový?

Ano.

Ale v tom už jste přeci dobrá.

Programy jsou různé, chtěla bych toho umět, co nejvíce.

A máte nějaký konkrétní program, který byste se chtěla naučit?

Do hloubky bych chtěla umět excel a powerpoint.

Myslíte v nových officech? 2010?

Ano ano, je to lepší.

Brání Vám v tom vzdělávání nějaké komunikační bariéry?

Tady ne, v práci ne. Ale na některých úřadech ano, záleží na osobě., zda tam sedí příjemná či protivná paní.

A je to jejich chování důvod, proč se Vám tam nechcete chodit nebo nejdete?

Přikyvuje, že ano.

Využíváte tlumočnických služeb?

Jen ve skupině, když je to dlouho.

Takže, využíváte těch služeb, když Vás to unavuje?

To určitě, je to náročné, navíc se mluví rychle.

Navíc nad tím musíte ještě přemýšlet a současně odezírat.

Ano.

Jakým způsobem by Vaše okolí mohlo zlepšit podmínky ve vzdělávání? V čem vidíte nedostatky?

Neslyšící by potřeboval více času na zpracování informace. Kolikrát se potřebuje na něco zeptat, potřebuje to zopakovat.

Chtěla byste, aby na Vás brali větší ohledy a více se Vám věnovali.

Máte pocit, že možností pro sluchově postižení je v rámci vzdělávání nedostatek?

Více tlumočnicků a ochoty ze strany zaměstnanců.

Máte přátele mezi slyšícíma?

Mám.

A máte jich více mezi slyšícími nebo neslyšícími?

Mezi neslyšícími.

A máte pocit, že si s neslyšícími i více rozumíte když jste s nimi vyrůstala?

Ano s neslyšícími je mi daleko příjemněji, protože taky neslyším. Je to náš mateřský jazyk.

Když jste s neslyšícím, který umí tak dobře odezírat jako Vy, domlouváte se odezíráním nebo znakovou řečí?

Tak to raději znakuji.

Má vliv na to, že jste s neslyšícím raději i to, že s ním používáte znakový jazyk a nemusíte odezírat?

Neslyšící umí jenom znakovat. Je to pro mě větší pohodlí, nemusím je pořád sledovat (výraz upřených očí).

A nic Vám neuteče, rozumím.

Jakým způsobem komunikujete se slyšícími?

No, hlavně mluvím a odezírám.

A dá se říci, kolik času se slyšícími lidmi trávíte? Hodně času?

Těžko říct. Přibližně tak deset hodin týdně.

A víte, kolik hodin trávíte s těmi neslyšícími?

Hlavně v práci.

Ale i mimo práci?

Ano, také.

Bavíte se se slyšícími přáteli o osobních věcech?

Záleží s kým.

Ale máte mezi nimi někoho, s kým Vám to problém nedělá?

Většinou s neslyšícími. Jinak v rodině, ale to nejsou přátelé.

Takže i s rodiči se tedy bavíte o osobních věcech.

Oni neumí znakovat, já s nimi mluvím.

Předstíráte někdy, že rozumíte?

Záleží na tom, kdo to je. Když se jedná o slyšící kamarádku, tak ta už ví, na co se má ptát atak, abych jí porozuměla. Když je t někdo neznámý, tak mi to ze začátku dělá problémy, a tam někdy předstírám, že rozumím. Ale po čase, už mi to problémy nedělá.

Máte děti?

Ne.

A kdybyste měla neslyšící děti, dala byste je do integrované školy – do normální školy pro slyšící děti?

Dneska jsou ve speciálních školách nic moc podmínky. No, získá se tam málo znalostí.

Takže byste své dítě z tohoto důvodu dala raději do normální školy s tlumočnickem?

Ano.

A nevadilo by Vám třeba, že by se neslyšící dítě necítilo dobře mezi slyšícími?

To nevím, ale kvůli znalostem bych upřednostnila spíše normální školu.

Oba Vaši rodiče jsou slyšící. Neměla jste někdy problém v komunikaci s nimi?

Na řešení některých problémů byli netrpěliví. Jinak tam žádný problém nebyl.

Vždy jste se tedy bavila s rodiči o všem, co Vás napadlo, o čemkoliv?

Tak záleží na tématu, o všem to nebylo.

S rodiči se domlouváte jak?

Mluvením.

A oni se kvůli Vám nikdy nepokoušeli naučit znakový jazyk?

Ne to ne, chtěli, abych doma jen mluvila, znakovala jsem ve škole. Kdyby mě to neučili, tak neumím dnes tak mluvit.

Takže jste vlastně ráda, jasně. Naučila jste se lépe artikulovat i mluvit.

Myslíte si, že by Vaši rodiče měli udělat něco pro zlepšení vzájemné komunikace?

Ne, nemám s tím žádný problém.

A od kolika let umíte tak dobře odezírat?

Od pěti let.

Měla jsem dobrou logopedku, ukazovala obrázky a já jsem se ty hlásky snažila vyslovovat před zrcadlem.

Aha, zajímavé.

Jak trávíte svůj volný čas?

Mám spoustu koníčků. Domlouváme se s přáteli, co podnikneme, jaký sport.

Takže spíše sporty?

Ano.

A nějaký oblíbený?

Badminton.

A hrajete h spíše s neslyšícími nebo se slyšícími? Nebo to tak nelze určit?

Nevím, nelze určit, je to jedno.

Vybíráte si raději takové akce či aktivity, při kterých nemusíte používat znakový jazyk?

Nevadí mi používání znakového jazyka, je to pro nás přirozené, i při tom badmintonu. Hodinu nemluvit, to neexistuje.

Takže raději znakujete i při tom sportu?

Ano.

Když je kulturní akce, využíváte někdy sama tlumočníka?

Ne, nikdy. Já tlumočím kolikrát pro ostatní.

Ani v divadle?

Ne, ani na úradech. Jedině ve vzdělání. Jinak při těch kulturních akcích jsme většinou ve skupině neslyšících, kde se dorozumíváme mezi sebou.

A chodíte do nějakého klubu?

Ano sem (do Centra denních služeb Brno).

A na nějaké kulturní akce? Kino s titulky nebo divadlo s tlumočníkem?

V mládí jsme chodili rádi do kina, teď už je to většinou přes počítač na internetu.

Takže dříve nebyla možnost se na to podívat přes PC, proto jste chodila více do kina?

Ano.

A do divadla chodíte?

Ano v Praze, na pantomimu.

Na stínové divadlo také?

Ne, jen pantomimu, tu já pochopím. Tady takové možnosti nejsou, jen v Praze, tam jsem na tom byla.

Na čem?

Představení, kde byli dvě osoby herec a tlumočník, působilo to na mě divně, nepřirozeně.

Navštěvujete nějaký kroužek?

Ne, jen, když jsem byla malá. To jsem chodila do pantomimy, do tanečního kroužku.

Určeny výhradně neslyšícím?

Ano.

A myslíte si, že těch kroužků je dnes dost nebo byste něco změnila?

Ne, nezměnila.

A kdybyste měla čas, lákal by Vás nějaký kroužek?

Ráda se učím nové věci, takže cokoliv.

Myslíte si, že je nabídka kroužků v Brně dostačující?

Myslím, že dřív ta nabídka byla širší na základních školách.

Dnes je jich podle Vás méně?

Ano.

Ale přitom nabídka vysokých škol pro sluchově postižené je lepší.

To ano, dřív jsme poznávali různá místa, dnes už je to horší.

PETRA

Jaký typ postižení máte? Jste nedoslýchavá nebo neslyšící?

Jsem od narození neslyšící

Kolik Vám je let?

36

Školu jakého typu jste navštěvovala? A jaká metoda se v rámci výuky používala?

Základní škola pro sluchově postižené. Střední škola s maturitou, jako oděvní.

Komunikace bez znakového jazyka.

Aha, orální, děkuji..

Jaká je úroveň Vašeho znakového jazyka? Myslíte si, že ho dobře ovládáte?

Dobře, to je jasné.

Připadá Vám znakový jazyk jako dostatečný komunikační prostředek v rámci běžného života? Stačí Vám to?

No používám znakový jazyk a přitom mluvím.

Pocítujete pocit ochuzení o informace vlivem nedostatečné znalosti češtiny?

Nemám problém, jsem na to zvyklá

Takže nechybí Vám to např. co se týká např. filmů nebo kulturního vyžití atd.?

No všude jsou titulky.

A je toho dostatek takových zdrojů?

No tak na filmy bez titulků se vůbec nedívám

Dobře, tak další otázka..využíváte psané formy jazyka v kontaktu se slyšícími?

No tak podle potřeby. Když mi rozumí, tak nemusím nic psát. No a pochopitelně když mi nerozumí, tak to musím napsat.

A zvládáte to bez problémů?

Ne nečiní mi to absolutně žádné problémy.

A třeba i emaily píšete? To vám nečiní problémy?

V pohodě.

Vzděláváte se v něčem či máte v plánu se v něčem do budoucna vzdělávat? Např. nějaký kurz?

Tak mám za sebou kurz počítačů.

A nedělá Vám to problémy? To je ve znakové řeči?

To je s neslyšícím lektorem.

A třeba ještě nějaký kurz? Někaký jiný?

Ne jen ty počítače v rámci Unie pro neslyšící.

Děkuji..a další otázka..Brání Vám v tom vzdělávání nějaké komunikační bariéry?

Záleží na tom, co se studuje.

Může to být důvod, proč by jste nestudovala..právě tyto komunikační bariéry?

No je to teď daleko lepší, dá se komunikovat přes počítač. A tady je vysoká škola, kde se dá studovat, mohou tam studovat i neslyšící a je tam středisko Teresiás, které nabízí možnosti neslyšícím, že, neslyšící může studovat a není to problém, ale protože mám neslyšící dítě, tak se věnuji jemu.

Dobře..

Využíváte možnosti tlumočnických služeb?

Ano. Někdy, podle potřeby a většinou i s maminkou.

A při jakých příležitostech jich nejčastěji využíváte?

No tak lékař, sociální záležitosti...

Jakým způsobem by Vaše okolí mohlo zlepšit podmínky pro vzdělávání? Jestli Vás něco napadá, co by se mohlo zlepšit, co v různých vzdělávacích zařízeních chybí? V tom vzdělávání, v těch podmínkách?

Jsou podle Vás špatné?

No, v dřívějším režimu jsem ukončila školu a tam ta možnost jít na pedagogickou školu dřív nebyla..jít tady na Masarykovu univerzitu třeba. A za dřívějšího režimu to nebylo možné, teď už je to možné.

takže máte na mysli nedostatečné možnosti těch tlumočnických služeb nebo oborů jako takových?

No prostě dřív nebylo možné, aby neslyšící studovali vysokou školu.

Jasně, po převratu se ty možnosti zlepšily.

Tak další oblast.. Máte přátele mezi slyšícími?

Ano mám. Na chalupě. Známe se už odmalička.. Já je učím znakový jazyk.

Vy je učíte?

Ano základní znaky, teda jen ty moje kamarády na chalupě.

A jakým způsobem s nimi ještě komunikujete, kromě toho, že je učíte znakovat?Odezíráte třeba?

Ano, odezírám.

A dobře?

No tak ta protější strana musí umět dobře artikulovat.

A dobře se Vám s nimi povídá?

Ano jsme na sebe zvyklý od mala, známe se již dlouho.

Kolik času s nimi trávíte? S těmi přáteli?

No to se nedá určit.

no jestli je to často? Jestli s nimi trávíte více času nežli s neslyšícími?

No je to tak podobné.

A znáte ty přátele už dlouho, ty, se kterými se stýkáte?

Odmalička.

A bavíte se s těmi přáteli i o osobních věcech? Není tam nějaká bariéra?

Ano o všem, v tom problém nevidím.

Předstíráte někdy, když jste v kontaktu se slyšícími, že jste porozuměli konverzaci?

Ne to nedělám. Musím upozornit, že nerozumím a on mi to musí zopakovat. Poprosím ho, vysvětlím mu, že já tomu nerozumím, ať mi to znovu vysvětlí. To nejde, to nemůžu takhle dělat.

A ani třeba když jste unavená a nechcete ho poslouchat a je Vám to třeba hloupé sdělit?

Kdybychom si neporozuměli, tak to napíšu.

Máte slyšící děti?

Mám neslyšícího syna.

Vy ho učíte znakovému jazyku nebo odezírat? Co z toho více?

Znakový jazyk.

Dali byste své děti do integrované školy? Udělali byste to?

Když je neslyšící, tak patří do školy pro sluchově postižené. A když je slyšící, tak patří do školy pro slyšící.

Byli či jsou Vaši rodiče neslyšící?

Já mám slyšící rodiče.

A oni už Vás odmala učili taky znakovému jazyku?

Ne. Až jak jsem chodila do mateřské školy, tam jsem se učila znaky, tak se to ode mě maminka trochu naučila, ale moc ho neuměla.

Tak to mohlo právě dělat problém v té komunikaci ne?

Ne, nebyl problém.

Takže jste užívala, jak artikulaci, tak mluvený jazyk?

Ano bez problémů, s maminkou odmalička mluvím.

A pořád se s nimi dorozumíváte stejným způsobem?

Ano, maminka neumí znakovat, ani by nechtěla (smích). Maminka mě vedla k tomu, že „musíš mluvit, musíš mluvit.“

Takže, by jste nic tím pádem neudělaly pro zlepšení komunikace mezi Vámi a rodiči?

Znázorňuje pouze kýváním hlavy ze strany na stranu, čili ne. Proč by to dělala, byla vždy naprosto spokojená.

Jak trávíte svůj volný čas?

Tak děláme turistiku, volejbal a jezdíme na chalupu.

A třeba konkrétně ten volejbal hráváte spíše se sluchově postiženými přáteli či se slyšícími?

Dříve, když jsem byla mladší, tak jsem hrála spíše se slyšícími a teď s neslyšícími.

Využíváte při těch volnočasových aktivitách tlumočnicka?

Ne, to vůbec ne. Turistika, volejbal nepotřebuje tlumočnicka.

A nějaké jiné akce, které by si to třeba vyžadovaly? Nikdy nic takového nebylo?

No jen při nějaké té akci jako návštěva zámku, muzea, tam, kde je potřeba.

A chodíte do kina či divadla?

Do divadla pro sluchově postižené na pantomimu. Bývá tady i festival pantomimy.

A co třeba stínové divadlo?

Ne, na tom jsem nebyla.

Takže dáváte spíše přednost těm pohybovým aktivitám, že?

Ano.

Zlepšily by jste něco v rámci těch volnočasových zařízení v možnostech sportovního či kulturního vyžití pro sluchově postižené? Nepřijdou Vám omezené možnosti v tomto směru?

Přijde mi to dostačující.

SANDRA

Jaký typ postižení máte? Jste nedoslýchavá nebo neslyšící?

Těžce nedoslýchavá od narození.

Kolik Vám je let?

32

Školu jakého typu jste navštěvovala?

Základní škola pro nedoslýchavé v Kyjově, gymnázium v Brně, Vysokou školu v Olomouci a Brně (magisterské studium).

Jaká metoda se tam používala?

Já jsem měla orální metodu na základní škole i na gymplu.

A na vysoké škole?

Taky orální.

Bez tlumočnicků?

Jen občas, když jsem potřebovala.

Studovala jste na Masarykově univerzitě?

Ano, to ještě nebylo středisko Teresiás, to vzniklo až potom. Takže jsem tlumočnicků využila až v posledním ročníku.

Jak jste to zvládala bez tlumočnicků?

Musela jsem to překousnout.

Jste opravdu dobrá.

Na jaké úrovni je Vaše znalost češtiny?

Já můžu říct, že mám taky občas problém. Třeba když je text příliš složitý.

Připadá Vám znakový jazyk jako dostatečný komunikační prostředek v rámci běžného života? Stačí Vám to k domluvě?

Já si taky myslím, že to stačí.

Ale Vy používáte obou metod, že?

Ano, znakovku i orální metodu. Záleží na člověku.

Pociťujete pocit ochuzení o informace vlivem nedostatečné znalosti češtiny?

Úplně souhlasím naprosto s Maxem ve všem. Myslím si, že nejsem ochuzená, snažím se, aby moje čeština byla dobrá. Musím se pořád vzdělávat se.

Tak super. Další otázka – Využíváte psané formy jazyka? Třeba smsky, emaily, dopisy?

Emaily a smsky používám.

A nedělá Vám to absolutně žádné problémy?

Ne. Mám docela dobrou češtinu, takže není problém.

Zlepšují kompenzační pomůcky – jako je email, fax, mobil, kvalitu Vašeho života?

A Vy a kompenzační pomůcky?

Ano, používám, protože to mi hodně pomáhá. Světelná signalizace nebo vibrační budík, sluchátko, mobil, počítače.

A jak Vy jste na tom s tím vzděláváním?

Já se vzdělávám furt, práce, práce, práce. Moje práce si to vyžaduje.

Kvůli práci se vzděláváte?

Ano, 24 hodin za rok.

A můžu se zeptat, v jaké oblasti pracujete?

Sociální práce, jako sociální pracovnice.

A právě v této organizaci se sluchově postiženými?

Ano.

Brání Vám ve vzdělávání nějaké komunikační bariéry? Třeba ne úplně perfektní znalost češtiny?

Ne, na těch 24 hodin si беру tlumočníka. A jinak dělám všechno bez tlumočníka.

Využíváte možnosti tlumočnických služeb?

Já využívám tlumočnicka hlavně ve vzdělávání. Potom, jak říkal Max, tak v bance, pojišťovnách nebo u doktorů.

A na úřadech?

Když je to složité, jinak se snažím komunikovat.

a jakým způsobem byste zlepšila podmínky ve vzdělávání? Ve školách, kurzech?

Málo slyšících učitelů, kteří umí komunikovat s neslyšícími. A měli by umět aspoň základy znakového jazyka.

Super, další otázka – Máte přátele mezi slyšícími?

Já ano, mám.

A dalo by se říci, zda jich tam máte více mezi slyšícími?

Víc kamarádů mám mezi sluchově postiženými.

Jakým způsobem s nimi komunikujete?

Jak jsem říkala před tím, tak se slyšícími mluvím orálně, se sluchově postiženými znakuji.

A co je Vám příjemnější, co děláte raději?

Příjemnější je mi znaková řeč, je to pro mě pohodlnější než odezírání.

A i u slyšících musíte odezírat, protože je tak dobře neslyšíte?

Ano, musím odezírat.

Dá se říct, kolik času s nimi trávíte?

Těžko říct. Rodinu mám slyšící, manžela mám slyšícího. Já jsem vyrůstala ve slyšící společnosti.

Takže všichni ti slyšící, se kterými jste v kontaktu, jsou Vaši dlouhodobí známí nebo rodina?

No, ano.

Bavíte se se svými slyšícími přáteli o osobních věcech?

S manželem ano, to je jasné. Mám slyšící kamarády, ale moc se s nimi o osobních věcech nebavím.

Je to proto, že se mezi nimi necítíte tak dobře, jak mezi těmi neslyšícími?

Záleží na člověku, nejlepší kamarádku mám neslyšící.

Máte už děti?

Ne.

A kdybyste měla, kam byste dala neslyšící děti, do jakého typu školy?

Tak záleží na postižení. Kdyby bylo úplně neslyšící, tak ho dám do speciální školy. A kdyby bylo nedoslýchavé, tak integrovat.

Rozumím. Vaši rodiče, jste říkala, že jsou slyšící?

Ano.

A nedělala Vám nikdy problém ta vzájemná komunikace?

Ne nikdy. Manžel umí dobře artikulovat, takže já nemám žádné problémy.

A od kolika let umíte znakový jazyk?

Když jsem chodila na základní školu, tam už jsem uměla znakovku, ale dost málo. Takže dobře až tak od 15, 16 let.

A nevdává Vám, že Vaši rodiče neumí znakovat?

Ne, nevdává.

Takže na té komunikaci mezi Vámi a rodiči byste absolutně nic nezlepšila.

Určitě ne, jsem spokojená.

Jak trávíte svůj volný čas? Jaká je Vaše oblíbená aktivita?

Bohužel, v dnešní době mám málo času. Většinu času jsem v práci. Jinak vařím, jsem mezi přáteli, sportovat, na internetu, čtu.

takže máte raději pohyb nebo vzdělávací aktivity? Čemu v tom volnu dáváte přednost?

Dávám přednost vzdělávání, i když ten pohyb by byl potřeba. (úsměv).

A v tom volném čase jste spíše se slyšícími nebo neslyšícími?

No, ve volném čase jsem spíše se slyšícími, ale snažím se být i mezi neslyšícími. Jsem v práci pořád mezi neslyšícíma. Takže ve volnu bych dala přednost spíše slyšící společnosti.

Je Vám milejší taková činnost, při které nemusíte znakovat?

Ano, třeba sledování televize, to je pro mě odpočinek. Nebo čtu.

Rozumíte té televizi dobře, když tam nejsou titulky?

Ne, musím se dívat na pořady, které mají titulky. Jinak to pro mě nemá význam.

Využíváte někdy tlumočnicka při volnočasových aktivitách? Nebo při pořádání kulturních akcí?

Ne. Vůbec nevyužívám, není to potřeba.

Chodíte v rámci Brna na nějaké kulturní akce, třeba do divadla pro neslyšící? Nebo do kina s titulky?

Už dlouho jsem nebyla. Do kina taky vůbec nechodím. Do divadla už vůbec ne.

Chodila jste do nějakého kroužku, když jste byla na základní nebo střední škole?

Na základní škole jsme měli spíš sportovní kroužek.

A přijde Vám, že ty možnosti byly, co se týká nabídky těch kroužků, dřív omezené, ale dnes jsou lepší? Na školách nebo v těch volnočasových centrech?

Určitě ano, dřív nebyl tak velký výběr kroužků. Např. nebyla keramika, fotografování teď už je. Člověk si může vybrat.

V čem by Vám volnočasová zařízení mohla vyjít více vstříc? Zlepšila byste něco?

Ne nic mi nechybí, moc nechodím za kulturou.

A společně nepořádáte nějaké akce?

Většinou mám nějakou práci. A když jsem v práci, tak jsem s nimi, tak mi to nechybí.

ROZHOVOR S TLUMOČNÍCÍ ALENOU

Alena vyrůstala mezi sluchově postiženými již od mala. Má neslyšící rodiče a sestru, ona sama a její dcera jsou slyšící. Je důležité říct, že se paní Alena pohybuje zejména mezi sluchově postiženými středního věku a staršími. Tento rozhovor byl pořízen v Unii neslyšících Zlín.

Jakou školu, podle Vás, nejčastěji sluchově postižení navštěvují a dokončí?

Nejčastěji navštěvují základní školu, ta starší generace většinou končí tou základkou a ti mladší jdou většinou na nějaký učební obor.

A dál už ne?

No, málokterý, akorát taková ta, co opravdu dobře odezírají nebo dobře umí mluvit, tak ti pokračují na vysokou školu, ale to jsou výjimky.

A myslíte, že spíše nedoslýchaví?

Spíše ano. Jako úplně neslyšící určitě ne, ti určitě nepokračují dál.

Nebo neslyšící s kochleárním implantátem?

No, ale to je mezi těmi mladšími ročníky. Ten implantát je poměrně čerstvá záležitost.

A od kolika let se dává ten kochleární implantát?

On se dává jen těm, kterým zůstali nějaké zbytky sluchu, navíc musí se s tím i vyrovnat, i ta psychická stránka tam hraje velkou roli.

Aha. A na jaké úrovni je, podle Vás, obecně znalost jejich českého jazyka?

Obecně nízká.

A myslíte si třeba, že i u těch mladších generací?

Ano. Co vím, tak ty generace kolem třiceti, i ty mladší, tak ta čeština je tam hrozně špatně zastoupena.

Myslíte si, že oni pociťují ochuzení o ty informace vlivem nedostatečné znalosti češtiny?

Myslím, že ne, že to tak vůbec nevnímají. Jim to nepřijde, jim to nechybí a vůbec to nepovažují za důležité. Oni mají svůj svět.

Jak často, podle Vás, využívají psané formy jazyka?

Minimálně, když je to nejnnutnější při domluvě a na úřadu nebo v práci, když si nerozumí. Ale ta psaná forma je minimální, protože ta jejich čeština je slabá. A oni dělají chyby i v té češtině i v tom psaní.

Takže, dalo by se říci, čím jsou mladší, tím spíše využívají tu psanou formu?

Ale taky záleží na tom postižení. Kdo je víc neslyšící, tak samozřejmě, že má tu češtinu a všechno s tím spojené horší. Tu komunikaci.

Ano, jasně, ale ta čeština jde přece naučit.

Oni to nepoužívají vůbec, předložky, spojky, to tam vůbec není. A spousta slov, věta se shrne do tří slov. Úplně do těch nejjednodušších.

A třeba nějaké obraty, tvarosloví, fráze?

Tak to vůbec nepoužívají, to ne.

A myslíte si, že ty kompenzační pomůcky do značné míry ovlivňují kvalitu jejich života?

Tak určitě, pokud začal fax, tak to měli všichni, to byl v podstatě jeden z dorozumívacích prostředků. No a teď ten počítač, tak to určitě všichni mají. To byla taková ta první věc, kterou si všichni začali pořizovat.

Tak, ale tam přece využívají hodně té psané formy, ty emaily.

Jo, ale jednoduché. Ale oni si nepíší ani moc emaily, ale používají spíš skype, ovo, to hodně používají mezi neslyšícími.

Ovo?

To je něco jako ICQ, ale je to z němčiny podle mě.

Myslíte si, že ten znakový jazyk je pro ně dostatečný komunikační prostředek v tom běžném životě? Že se s ním domluví?

Pro ně jo. Oni musí a oni se domluví v rámci své řeči, a pokud potřebují, tak si vezmou tlumočnicka.

Nyní otázky ze vzdělávání. Jak často se, podle Vás, vzdělávají? Asi zase záleží na té generaci, že?

Záleží na generaci, ale pokud nemusí, tak v žádném případě dál nepokračují.

Proč si myslíte, že nemají tu motivaci dále se vzdělávat?

Já ani nevím, v čem by se měli vzdělávat.

Třeba nějaký kurz? Jazyk?

Jazyk vůbec. Jediný kurz, který probíhal, byly počítače. A ti, co chtěli, tak tam šli a většina z nich to pochopí a mezi sebou si to tady vymění, a že by pravidelně navštěvovali nějaký kurz. Ten kurz trval třeba dva měsíce a už to skončilo. Když se zeptáš kohokoliv z nich, zda by pokračoval v nějakém tom kurzu, tak ti řeknou, že ne, že umím, to, co umím a to mi stačí

a hotovo. Jde o to, že to v ničem neupotřebí. Takže z vlastního zájmu ne, jen kdyby to potřebovali, tak možná by to z nich někdo podstoupil.

Většinou to dělají kvůli práci?

Kvůli práci asi ne, v práci neslyšící většinou nepřijdou do styku. Oni nesedí v kanceláři.

Myslím, že někteří z nich dělají administrativu nebo tak něco.

Tady nikoho takového neznám.

Tak, co třeba dělají za práci, v jaké oblasti?

Nejvíce jich bylo ve Svitě, v podstatě v obuvnictví. Hodně se jich vyučilo na švadleny a kluci na zámečníky. To jsou tak dva nejsilnější obory, kterými oni prošli. Pak šli do Svitě, tam byla jedna velká komunita a dělali obuvnictví.

Jako komunita Neslyšících?

Ano, všichni dělali ve Svitě. Tady, koho by ses zeptala, tak všichni dělali ve Svitě.

Aha, takže dneska už to mají daleko náročnější najít si práci?

Tak dneska, ten Svit se rozpadl, tak oni si hledají práci různě. Některé ženské šly uklízet, chlapi na zámečnických dílnách.

A máte nějakou takovou přímou zkušenost, kdy byl sluchově postižený diskriminovaný, když si žádal o práci?

Ale oni je rádi berou, oni jsou zas pracovití, oni se nevykecávají, oni dělají, takže tam bych problém neviděla. Ale možná některý zaměstnavatel má problém s tím, že by se s ním nedomluvili, že neslyší.

No, možná na těch úřadech?

Ano, tam je problém. Tam jsou totiž, podle mě, dost arogantní lidi, kteří nerozumí, hotovo a už se s daným sluchově postiženým bez tlumočnicka nebaví.

Ale to by měli být ne? Tlumočníci na úřadech?

Ale musí se domluvit, kdy a v kolik hodin na ten úřad půjdou.

A myslíte si, že by se ti lidi i chtěli vzdělávat, ale že jim brání ten přístup těch zaměstnanců?

Ne, myslím si, že ne.

A setkáváte se i s těmi mladšími neslyšícíma či nedoslýchavýma? Nebo spíše s tou starší generací toho středního věku?

Asi spíše toho středního věku. Už se s nimi ale moc nesetkávám, jsem z toho v podstatě vypadla, protože už mám svoje děti a svoji rodinu, tak už tak často nechodím mezi ně.

Využívají, podle Vás, hodně tlumočnických služeb?

Pokud jde o to, že jdou na úřad nebo k odbornému lékaři, tak tam je to nutné.

I když mají slyšící rodiče, tak je využívají?

Jak kdy, ale většina z nich se narodila slyšícím rodičům anebo neslyšícím rodičům mající slyšící děti. Pokud mají slyšící děti, tak ty děti chodí s těmi rodiči a pomáhají těm rodičům. Až když jsou větší, ne když jsou malí.

Takže říkáte, že hodně využívají služeb toho tlumočnicka.

Když je to nutné, tak určitě. Kolikrát, ne že by chtěli oni, ale třeba u toho odborného doktora je to nařízené. Třeba k očnímu je nevezmou bez tlumočnicka.

Aha, zajímavé. A jak jste říkala, tak ani na ten úřad kolikrát, že?

Taky.

A využívají je i při běžnějších záležitostech, třeba když jdou na nějakou kulturní akci?

Ne, to oni většinou ne.

A myslíte si, že mají potřebu, nebo znáte někoho, kdo by chtěl v oblasti toho vzdělávání něco zlepšit? Že si třeba stěžuje na špatné možnosti či podmínky škol?

Ne. Oni mají prostě ten svůj svět, tak jak to je.

Tak teď další oblast. Myslíte si, že mají hodně přátel mezi slyšícími?

Jakože by kolem sebe měli takových přátel hodně, to asi ne, ale spíš v té práci. Pokud mají dobrý kolektiv, tak je to ok. Ale jakože by si je brali domů a trávili s nimi volný čas, tak to asi ne.

Ani po té práci? Nevíte?

Tak třeba, když je nějaká oslava, tak tam zůstanou, ale jakože by si je zvali domů, tak to už ne.

Cítí se ti sluchově postižení, podle Vás, mezi slyšícími v té práci dobře?

Záleží hodně na tom kolektivu. Někteří z těch slyšících jsou přímí, jsou v pohodě, jiní nechtějí komunikovat, tam je to potom složitější.

A nikdy jste nezažila, že by byl problém právě v té komunikaci, a byl by to pro toho sluchově postiženého důvod k odchodu z práce?

Já osobně ne. Ale je možné, že někde ta komunikace může váznout s tím nadřízeným, a než by se ten neslyšící dohadoval, tak raději z té práce odejde, myslím si. Ale většinou spolu vychází. Když už ten zaměstnavatel přistoupí na to, že má to postižení, tak se s nimi snaží vyjít.

A víte, jakým způsobem mezi sebou nejčastěji komunikují? Slyšící versus neslyšící?

Neslyšící se snaží mluvit anebo tou písemnou formou. To je v podstatě rukama nohama.

A nezažila jste třeba, že ten neslyšící měl slyšící kamarády, kteří ovládali znakový jazyk?

Vždy se musí více činit ten sluchově postižený, aby porozuměl komunikaci, ne?

No, většinou se přizpůsobí ten sluchově postižený.

A kolik si myslíte, že spolu sluchově postižení a neslyšící tráví času?

Myslím, že jen tolik, kolik musí. Už mají svůj okruh známých, rodinu, se kterou si pokecají.

Aha, takže vnímáte to tak, že když je neslyšící, tak je v té své komunitě šťastnější, raději.

Ano. Určitě, pro ně je to větší přínos.

A myslíte si, že je to i z toho důvodu, že raději znakují?

Určitě, protože je to pro ně pohodlnější.

Takže, i proto je raději mezi těma Neslyšícíma.

Určitě jo, určitě, uhm.

Myslíte si, že i s těmi slyšícími rozebírají osobnější věci?

Myslím si, že ne, že to spíše řeší mezi svýma.

Předstírají, podle Vás, to porozumění, když jsou mezi těma slyšícíma?

No tak, když jsou s těma slyšícíma a ten kontakt je dlouhý a ten neslyšící tomu pořádně nerozumí, nebo tak, aby měl pokoj, tak prostě kývne.

Aby měl pokoj?

Jo, jako ano, potvrzují sami, že kývnou proto, aby měli pokoj, aby to utli. Nebo se znovu zeptají, ale když to nechápou, tak už se neptají, protože jim to přijde i hloupé. Zeptají se jednou, zeptají se po druhé a stejně nerozumí, protože se jim to třeba blbě vysvětluje, tak kývnou jo, ale pak si to dělají po svém.

A většina těch neslyšících má neslyšící děti, že?

Ne, není to tak. Co se týká mého ročníku, tak u nás všichni rodiče slyšeli. Tady je spousta neslyšících mladých maminek a všechny jejich děti slyší. Jedno procento všech slyšících může mít neslyšící dítě.

A znáte nějakou rodinu, kde je jeden slyšící a druhý neslyšící?

Jo, moje kamarádka.

A mají děti?

Ano, dvě. A obě dvě neslyší.

A shodnou se podle Vás na té výchově?

To nevím, myslím si, že to už je spíše v režii té matky, které je s těma dětma více doma.

A víte, jak to třeba mají i s navazováním kontaktů? Na to jsem se už neptala, to mi přišlo hodně osobní.

Já nevím.

Jestli třeba nemají strach z oslovení slyšících?

No strach, je jim spíš jasné, že s nimi nebude chtít ani komunikovat, když jim nebude rozumět.

A kolik znáte takových párů, kdy je jeden neslyšící a druhý slyšící?

No, dva. Ale tam je to o tom, že ten slyšící pochází z rodiny, kde někdo už neslyšel. Jinak slyšící by si Neslyšícího normálně určitě nevzal, proč by šel do té jejich uzavřené komunity.

A ty páry se domlouvají znakovým jazykem?

Ano, protože obě slyšící byly tlumočnice a vzali si neslyšící chlapy.

Aha. Figurují nebo fungují, podle Vás, děti sluchově postižených často jako komunikační prostředek?

Ano, určitě.

A víte, ze zkušenosti, zda je jim to třeba příjemné?

No, není. Protože musí začít fungovat už, když jsou menší, třeba už na té základce (v sedmé, osmé třídě) a vždy jim to příjemné rozhodně není, protože některým věcem nerozumí a musí s tím rodičem na úřad, nebo k doktorovi a samy tomu pořádně nerozumí.

Když ty rodiče neslyšících dětí jsou slyšící, jak se podle Vás nejčastěji dorozumívají?

Ze začátku, když jsou děti malé, tak se snaží se s nimi domluvit pomocí odezírání a učí je mluvit. Kdežto když už to dítě nastoupí do školy, tak ho učí znakovou řeč, je mezi neslyšícími dětmi, tak tam se jí velmi rychle naučí, pak přijde domů a už je na rodičích, jak se k tomu postaví. Zda budou chtít. Zda ho budou brát takové, jaké je a snažit se mu vstříc a začnou s nimi ukazovat.

Tak, protože je pro neslyšící znakový jazyk daleko přirozenější.

Jo, pro ně jo.

Takže své neslyšící dítě byste učila znakový jazyk?

Ano, protože by se v podstatě mezi neslyšícími nepohybovalo.

Ale snažila byste se to kombinovat i s mluvením?

Tak určitě, když je rodič slyšící, tak je dobré tlačit ho k tomu, aby mluvílo, artikulovalo a snažilo se dobře odezírat.

A Vy osobně byste dala dítě do školy pro slyšící, kdyby samotné neslyšelo?

Záleží na tom, s jakým postižením sluchu. Kdyby tam byly velké zbytky sluchu a dobře mluvílo a nemělo hlavně problém samo se sebou, tak je možná lepší dát ho do školy, ke slyšícím. Ale nevím, zda se pak začlení, když nebude ani mezi slyšícími, ani mezi neslyšícími.

Otázkou je, zda byste dala přednost tomu, aby se vzdělalo.

Tak ono by se mohlo vzdělat i mezi těmi neslyšícími.

Já jsem právě slyšela, že ty poměry na těch speciálních školách, že je to tam jednodušší.

Je to tam jednodušší, ale když je to dítě šikovné. Pak je i to začlenění do té společnosti složitější.

A myslíte si, že ta komunikace funguje bez problémů, když je rodič slyšící a dítě neslyšící?

Ano, oni se naučí.

Myslíte si, že tam nevznikají takové komunikační bariéry, kdy se mají děti tendenci svěřovat se rodičům.

Vzniknou, to určitě, ale v pozdějším věku, když už je v pubertě, tak myslím, že už se tak nestýká s těmi rodiči. Bude mít vlastní zájmy a kamarády, kdy už je schopno fungovat skoro samo.

A už se pořád vzdaluje?

Jo, i když je dospělé. Rodiče si prostě víc rozumí s neslyšícím dítětem, pokud oni sami neslyší, tento vztah je bližší než naopak.

Ještě se vrátím k tomu školnímu systému. Vy jste říkala, že spousta těch lidí středního věku nemá střední či vysokou školu, protože ty podmínky pro to studování nebyly, takové dobré.

No, většina z nich šla už v sedmnácti do práce. Oni v podstatě začínají školu o rok později a mají desetiletou školní docházku. Takže, končí v sedmnácti základku. Takže, kdo z nich už nebude chtít, tak nemusí pokračovat dál.

Nezávisle na tom, zda je nedoslýchavý či neslyšící?

Většinou na základku do Kyjova, Olomouce.

Takže, když dokončí školu, tak už většinou nejdou.

Ti mladší jdou na učňovské obory nebo školy s maturitou.

A myslíte si, že to pokračování je ovlivněno i rodiči?

Záleží na tom, zda jsou slyšící či ne. Když má dítě neslyšící rodiče, tak ten svět mají trochu omezenější. Kdežto když jsou rodiče slyšící, tak se snaží o to, aby to dítě šlo dále studovat.

Tak, podle Vás, i v dnešní době, když jsou ty podmínky pro vzdělávání lepší, mají na studium rodiče stále stejný vliv?

Ano.

Jakým způsobem, podle Vás, nejčastěji tráví volný čas?

Mezi sebou v rámci klubů. Nebo vezmou děcko, kolo a jedou někam na výlet.

Takže spíš mezi neslyšícíma. Takže neznáte takové neslyšící, kteří jsou běžně v kontaktu se slyšícíma?

Ne.

Myslíte si, že je to hlavně kvůli tomu pocitu té sounáležitosti?

Asi ano, oni se cítí v podstatě dobře mezi sebou. Ta komunikace je pro ně jednodušší, rozumí si víc. Všichni žijí v podstatě v tom samém.

Myslíte si, že si spíš vyhledávají takové aktivity, které nevyžadují znalost znakového jazyka, jako spíš sportovní aktivity?

Určitě.

A dá se říct, jaký sport nejčastěji?

Tak oni hodně chodí na šipky nebo bowling. Mezi sebou měli dvě, co hrávaly volejbal nebo házenou, ale to už tak odpadlo, moc těch mladých se do toho nezapojuje. Dřív toho bylo hodně. Těch neslyšících je čím dál tím méně, rodí se čím dál míň dětí obecně. Spousta speciálních škol je zrušená či omezená.

A myslíte si, že v rámci těch volnočasových aktivit využívají tlumočnicka?

Ne, většinou ne.

Ani při těch kulturních akcích?

Ne, to oni se domluví většinou mezi sebou, takže není důvod.

A znáte někoho, kdo by chodil na nějaké kulturní akce?

Ne neznám, ani z těch mladých.

A myslíte si, že je to tady tak ve Zlíně? Nebo i v těch větších městech?

Myslím, že je to všude stejné. Jako kino, divadlo, to je úplná blbost pro ně, jako oni tomu nerozumí.

A co třeba pantomima? Nebo kino s titulky?

No to možná ano. Ale spíš výjimečně, protože oni si stáhnou filmy doma na počítači.

A přijde Vám, že je to pro ně dostačující? Na jednu stranu tady pro ně nejsou třeba úplně nejideálnější podmínky, ale na druhou stranu říkáte, že jim to prostě stačí.

Ano, jim to stačí, víc nepotřebují. Jako kdyby jim to nestačilo, tak by pro to něco udělali, ale jim tohle stačí.

